

Slovesnosti v treh krajevnih skupnostih

V počastitev treh krajevnih praznikov krajevnih skupnosti Komandant Stane I., II. in III. v občini Ljubljana Šiška ter ob 46-letnici smrti komandanta slovenske narodnoosvobodilne vojske in narodnega heroja Franca Rozmana-Staneta je bila minuli teden v avli osnovne šole Valentina Vodnika slovesnost s slavnostno sejo vseh organov DPO. Podelili so plakete in krajevna priznanja, poseben pečat na proslavi pa je bil namenjen podelitvi plaketa krajevnih skupnosti Komandant Stane I., II. in III., krajevnih organizacij ZB NOV, pobratenih krajevnih skupnosti Petrova vas-Lokve in črnomaljske občine ter Franc Rozman-Stane občine Vračar iz Beograda.

Poleg krajevnih skupnosti v Ljubljani in Beogradu, ki so poimenovane po Francu Rozmanu-Stanetu, nosijo njegovo ime tudi številne šole: SSVŠ

Franca Rozman-Stane v Ljubljani, v Litiji in v Mariboru. Tudi slavnostni govor Alojza Šonca, predsednika KO ZB NOV ene od teh krajevnih skupnosti, je izzvenel v znamenju osebnosti in življenja Franca Rozmana-Staneta.

Potem ko so delegacije položile vence k spomeniku narodnemu heroju komandantu slovenske narodnoosvobodilne vojske, so krajsani, predstavniki DPO, ZB NOV šišenske občine, krajevnih skupnosti in gostje iz pobratenih krajevnih skupnosti lahko prisluhnili lepemu kulturnemu programu, ki so jim ga pripravili pevski zbor Modre ptice, recitatorji osnovne šole Valentin Vodnik, mladina OO ZSMS Ljubljana Šiška, mešani pevski zbor Metalka in pihalna godba Litostroj.

Jože Čurin

Proslava ob dnevu enote

V Ilirski Bistrici so v navzočnosti številnih gostov, predstavnikov družbenopolitičnih organizacij, preživelih borcev, mladine in pionirjev slovesno proslavili dan tamkajšnje enote JLA. Sedmi november je namreč dan, ko je bila (pred 42. leti) ustanovljena Trinajsta proletarska udarna brigada NOV in POJ. Slavnostni govor o bojni poti ter o povojnem razvoju in uspehih enote, ki nosi ime te partizanske brigade, je imel starešina Bogdan Hrtinič. V imenu vodilnih predstavnikov te enote je zbrane pozdravil general Kemal Buzaljko, v imenu delovnih ljudi in občanov Ilirske Bistrice pa jih je pozdravil tamkajšnji predsednik skupščine občine Ivan Bergoč. Ob tej priložnosti so prebrali tudi odloke o pohvalah in nagradah vojakom in starešinam, ki so se v minulemu letu še posebej izkazali.

P. Nikolič

Tudi osnovna šola Dragotin Kette iz Ilirske Bistrice je prejela ob tej priložnosti priznanje za uspešno sodelovanje z vojniki

Z zadnje seje skupščine pokojninskega in invalidskega zavarovanja

Povečane pokojnine

Pokojnine se bodo v Sloveniji povečale s 1. decembrom za 4 odstotke (z veljavnostjo od začetka leta), z začetkom prihodnjega leta pa naj bi se akontativno povečale za nadaljnjih 15 odstotkov, so se dogovorili na zadnji seji skupščine skupnosti pokojninskega in invalidskega zavarovanja Slovenije.

Povečale naj bi se tudi najvišje pokojnine od sedanje osnove 56.602,90 dinarja na 63.906,50 dinarja. S tem se bodo letos najvišje pokojnine povečale za slabih 13 odstotkov, brez tega zvišanja pa bi ostale na lanskoletni ravni. Ostale pokojnine naj bi se povečale letos za 42 odstotkov. Računajo, da se bodo osebni dohodki v Sloveniji povečali letos nominalno precej več kot pokojnine, tako da je marca prihodnje leto pričakovati novo usklajitev pokojnin z osebnimi dohodki.

M. Simčič

Prihodnja, praznična številka TV-15 Naš tovariš bo izšla v povečanem obsegu v ponedeljek, 26. novembra.

Mlade je treba vzgajati za mir

Mladina mora spoznavati revolucionarna izročila, ne zato, da bi to revolucijo postavljala na spomeniški podstavek in jo slepo častila, ampak preprosto zato, ker so v tej nedavni preteklosti naroda življenjsko poučne stvari, ki so živa stvar za današnjo rabo. V tem duhu so izzveneli referati na nedavnem graškem srečanju borcev treh meja, ko so utemeljevali, čemu ni vseeno, kako se mladim podaja najnovejša zgodovina in koliko tega bi moralo biti v učnih programih šol ter v drugih izobraževalnih oblikah.

V socialistični samoupravni in večnacionalni Jugoslaviji sta vzgoja in izobraževanje v duhu idealov protifašizma, miru, svobode, enakopravnosti, sodelovanja in prijateljstva med narodi zakonska in moralna obveznost državnih in samoupravnih organov, je dejal v svojem referatu na to temo predsednik RO ZZB NOV Hrvaške Jovica Jokić, Alenka Jež pa (predsednica MK ZSMS Maribora) je dodala, da je mlada generacija v Sloveniji in Jugoslaviji sposobna angažiranosti na idejnomiselnem področju pa tudi sposobna dajati lastne pobude pri reševanju družbenih problemov. Prav mladi razvijajo internacionalistične in kozmopolitske težnje, pri tem pa, je dejala Ježeva, je pri oblikovanju družbene zavesti mladih obračanje k pozitivnim vzorom preteklosti neprecenljiv vir bogatitve duha mlade generacije.

Poleg vrste udeležencev v tej razpravi naj tukaj opozorimo še na besede iz referata dr. Luigija Raimondija (nacionalnega svetovalca VZPI-ANPI), ki je za začetek naštel celo vrsto manifestacij na prostoru treh meja, ki so bile posvečene vprašanju miru (Nova Gorica, Ljubljana, Videm, Trst, Bazovica...). Poudaril je, da je izredno pomembno, da mladim privzgojimo občutek odgovornosti, in zato jih je še posebej treba vzgajati v duhu prijateljstva med narodi, jih seznanjati z bistvom mirovne politike Združenih narodov, z vlogo neuvrščenih, skratka, jim privzgojiti »kulturo miru«. Vse to pa, je dejal italijanski referent, bomo dosegli po različnih poteh: z znanstvenimi raziskavami, z zbiranjem gradiva, dokumentov, informacij, s srečanji prebivalstva različnih kultur, pobratenji mest in krajev iz različnih držav...

Delo in vzgoja za mir, so menili na tem srečanju nekdanji borci, niso le občasne akcije, to je dolgotrajno, naloga vseh.

B. Ž. J.

Srečanje slovenskih »krajišnikov«

V soboto, 27. oktobra, so se v osnovni šoli Herojinje Milke Kerin v Leskovcu pri Krškem zbrali nekdanji borci in borke Slovenskega bataljona 1. krajiške udarne proletarske brigade. Na srečanje je prišlo 61 borcev in bork, 29 njihovih svojcev ter

Borci in borke Slovenskega bataljona 1. krajiške brigade na srečanju v Leskovcu

gostje iz pobratenih krajevnih skupnosti Lovas pri Vukovarju in Leskovca, domicilne občine Krško in iz Ljubljane. Med borci in borkami so bili tudi eden od komandantov te brigade Savan Kesić, nekdanji komisar Dušan Kecman in njegov namestnik Obrad Trninić. Več o srečanju na šestnajsti strani.

Polog iz Radencev

Ne verjemite novinarjem. Vsaj vsega in vsem ne. Četudi se jih dvesto petdeset ali le nekaj manj zbere v zdravilišču Radenci. Četudi se pogovarjajo o samoupravnem novinarstvu. Četudi so v dobri družbi velmož s fronte, iz vlade, partije, zunanje politike... Četudi jih slovenščine uči tovariš Gradišnik.

Tolikšno število ljudi, ki mislijo, da ustvarjajo javno mnenje, je za majhno Slovenijo le prehuda reč. Dvesto ali tristo napuhov, prav toliko pravic in resnic, nekaj malega manj pametnih nagovorov in razprav in – o tem naj bi tu tekla beseda, nekaj takšnih, ki se, novinarskim kodeksom in dogovorom navkljub, imajo za najbolj obveščene in »sploh in oh« najboljše...

Zagrebski Vjesnik je v sobotno jutro izšel z nekaj cicero (velikost tiskarskih črk) visokim naslovom v »negativu« (belo na črni podlagi) »Konec depozita?« Nekaj podobnega si je privoščil »dobro obveščeni« novinar ljubljanskega Dnevnika, nekaj manj obveščena novinarka Politike in še nekaj malo bolje obveščenih časnikarjev iz različnih slovenskih in manj slovenskih uredništev. Vsi so svoja sporočila o ukinitvi pologa za prehod čez mejo zasnovali na pogovoru delegatov ali predstavnikov novinarskih hiš Društva slovenskih novinarjev s predsednico ZIS Milko Planinc. Torej so bili vsi skupaj tisto petkovo dopoldne na istem pogovoru. Le da je večina med njimi, pa ne manj obveščena, morebiti le bolj pozorna, upoštevala prošnjo in pojasnilo predsednice ZIS, čemu neki o depozitu, španskih borcih, razlikah v državi in med ljudmi s tega pogovora ne bi poročali. Samo za nekaj hipov, za nekaj tisoč naklade, za nekaj ljudi so bili tisti, ki

prošnje niso upoštevali, pametnejši, bolj obveščeni in bolj pogumni.

Ne pa tudi najbolj točni. Predsednica ZIS je namreč, preden je zaprosila tovarišice in tovariše novinarje, naj o njenih iskrenih in odkritih besedah ne poročajo, preden je – ob aplavzu – povedala, da naj ne bodo predolgi v informaciji o njenem obisku, »zato, da me ljudje ne zasovražijo«, vprašanje depozita opredelila precej drugače, kot so to v naslovih in v besedilih opravili »najbolj obveščeni« med mnogimi časnikarji, ki so predsednico ZIS v Radencih pozorno poslušali. Rekla je, da je depozit, slovensko, le kot beseda, lepše polog, opravil svojo gospodarsko, ekonomsko funkcijo. Manj denarja je šlo prek meja. Rekla je, da se je ZIS vseskozi zavedal, da gre za nepopularen odlok, ki utegne imeti določene posledice v mednarodnih odnosih. Rekla je, da se je ZIS zavedal morebitnih pripomb o tem, da naša država zapira najbolj odprte meje v Evropi. Ni postregla s podatki, koliko je depozit »privarčeval«, a večina ji je verjela na besedo, da je svoj namen izpolnil. Rekla je tudi, da ni treba zahtevati od zvezne vlade, naj depozit odpravi. Bolje je, če odloka ne podaljšamo, ko spoznamo, da ni več potreben. In prav tega bi bilo lahko konec z začetkom novega leta. Torej: ne gre za to, da so nekateri sedeli na ušesih, ko naj bi obveščali javnost. Gre za to, da so nekateri sedeli na ušesih takrat, ko so se časnikarji s predsednico ZIS, ki so jo v imenu Društva novinarjev Slovenije zaprosili za sproščen in odkrit pogovor o vsem, dogovorili, da nekaterih njenih besed ne bodo zlorabili. Peščici obveščenih je uspelo prav to.

Bojim se, da bodo prav dobro obveščeni novinarji, ki so tokrat kršili samoupravno sklenjen dogovor o »embargu«, prav kmalu v svojih »sredstvih javnega obveščanja« hudo jezni, ko bodo slišali za mnoge in mnoge primere kršenja samoupravnih sporazumov in družbenih dogovorov. Tudi takrat bodo ostro zastavili svoje pero in pokazali svojo močno jezo.

Ne verjemite torej novinarjem vsega. Ne verjemite jim niti, da so se v Radencih dogovorili, kako bodo »rili v globino« in poskušali iz globine pririniti kaj malega na površino. Ne verjemite niti tistim, ki na pogovorih v Radencih sploh niso bili, pa na pomembnih tribunah, komaj dva dni pozneje, etiketirajo novinarstvo in novinarje vse vprek in jih – ali pa koga drugega – poučujejo, da so vsega zlega krivi tisti, ki pišejo in ljudi obveščajo. Tistim, ki poreko: smo za odpiranje problemov, za obveščanje javnosti, vendar... Vendar je po njihovem tista beseda, ki loči »pravoverne« od »heretikov«...

V Radencih je tekla beseda tudi o marsičem drugem. Najprej o tem, kdo je in kakšen je novinar v samoupravni socialistični družbi. Zdi se, da so se domnevni »alternativci« v četrtkov popoldan bolje ujeli s socialističnim samoupravnim novinarstvom kot nekateri pravoverni »režimci«, ki so – v imenu svoje dobre obveščenosti in neokrnjene presoje – zlorabili jasno dogovorjen embargo. Prepričan sem, da bodi dovolj, če se s temi tovariši in ne samo ob tem primeru, pomenimo v stanovskih vrstah. Prepričan pa sem tudi, da bo njihova slava najbolje obveščenih s pogovora skoraj vseh časnikarjev bolj kratke sape.

Ivan Vidic

Motna obzorja

Osrednji dogodek zadnjega časa – ameriške volitve in prepričljiva zmaga Ronalda Reagana – je po svetu sprožil vrsto ugibanj o tem, kaj utegne ta dogodek prinesiti ne le Združenim državam, pač pa predvsem svetu in v tej zvezi zlasti svetovnemu miru. Svet stoji pred dejstvom, da bo politiko najmočnejše države sveta še za prihodnja štiri leta, se pravi tik do konca stoletja in hkrati tisočletja, vodil človek, ki je dozdaj dovolj prepričljivo pokazal svojo vizijo razvoja Združenih držav in njihove vloge na svetu. Ta vizija pa nikakor ni taka, da bi narode sveta obravnavala bojazni pred vojno nevarnostjo, narobe.

Ali bo zdaj, ko vstopa v drugo obdobje svoje vladavine, Reagan obrnil jadra svoje politike v drugo, bolj miroljubno in bolj obetavno smer, kot je bila dosedanja?

Med volilno kampanjo je bil v besedah kaj miroljuben in obetaven glede izboljšanja odnosov z nasprotno velesilo in možnosti za pogajanja o vprašanih jedrske oboroževalne tekme. Toda po drugi strani je že prva poteza Reagana in njegove vlade po volitvah pokazala vse prej kot pomirjajoč odnos do pravic malih narodov do neodvisnega življenja. Svet se je moral tako rekoč hkrati, ko so v Združenih državah še preštevali volilne lističe, seznaniti z dejstvom, da Reagan ne misli popuščati glede »tujka« na ameriški celini, ki ga pomeni režim v Nikaragvi. Obtožbe glede pošiljk sovjetskih letal Nikaragvi in neprikrite grožnje Nikaragvi so dokaz, kako Reagan s postojank sile hoče

za vsako ceno obdržati Latinsko Ameriko kot zaprto ameriško lovišče, in je to pravico pripravljen obdržati z vsemi sredstvi. Torej vse prej kot obetavna smer ameriške politike tudi po volitvah.

Nehote se pri tem vsiljuje primerjava stanja pred malo več kot dvajsetimi leti, ko so sovjetske rakete na Kubi skoraj, skoraj sprožile vojno med velesilama. Naj to vlogo zdaj prevzamejo sovjetska letala, ki da jih ladje – po trditvah ameriške obveščevalne službe – že pošiljajo Nikaragvi.

Vnaprej je mogoče soditi, da bo vodilna misel Reaganove politike nadaljnja krepitev moči Združenih držav, ki naj jim zagotovi prvo vodilno mesto v svetovni politiki. S takih postojank se bo Reagan loteval poskusov sporazumevanja in dogovarjanja z nasprotno velesilo. Tudi če se Reagan želi pobotati s Sovjetsko zvezo glede zaustavitve oboroževalne tekme – to bo moral dokazati tudi dejanjih, ne le v besedah – in četudi bo nasprotna stran enakih misli, bo proces približevanja in popuščanja brez dvoma šel po polzevo. Vse preveč se je v teh letih nakopilo nezupanja, dvomov, negativnosti v odnosih med velesilama, da bi jih bilo mogoče hitro odpraviti. Vsekakor bo najboljše merilo sam napredek v dvostranskih odnosih, razvoj dvostranskega sodelovanja in zblíževanja, kar vse lahko šele postane izhodišče in ugodna podlaga za začetek pogajanj o razorožitvi.

Treba je vedeti, da se stroški za orožje že zdaj nevarno bližajo astronomski številki tisoč milijard dolarjev, kar naj bi sicer postalo stvarnost šele po letu 2000. Treba je po drugi strani vedeti, da proces razorožitve ne bo mogoče sprožiti brez sodelovanja milijonskih množic vsega sveta, vseh narodov. Varljivo je upanje, da bi utegnili stvarna pobuda za mir prihajati zgolj s strani blokov. Nasprotno, svet bo doživel toliko miroljubnih pobud in dejanj, kolikor jih bodo milijoni po svetu izsilili od blokovskih sil.

Ne gre pa samo za vprašanje razorožitve. To vprašanje se prepleta s posledicami, ki jih pušča na celotnem mednarodnem življenju razvrstitev svetovnega gospodarstva. Dokaz za to je dejstvo, da utegne zadolžitev revnih dežel pri bogatih dohiteti vsoto, ki jo svet izda za oboroževanje, to pomeni skoraj tisoč milijard dolarjev. Da bo stvar še bolj usodna, je treba upoštevati, da je svet vstopil v obdobje tretje tehnološke revolucije. Če se pretrgajo vezi dežel v razvoju s tokom te revolucije, potem bodo obsojene na večno revščino in zaostajanje za razvitimi. Reaganova vizija pa ni samo doseči vojaško premoč njegove dežele, pač pa tudi tehnološko, kar naj omogoči Združenim državam vlogo lokomotive, ki bo vlekla kompozicijo držav v smer gospodarskega razvoja, ki ustreza interesom Združenih držav.

Drago Košmrlj

Zbrisani z zemljevida Evrope

V zadnjih dveh številkah Naše obrambe (št. 8/9-avgust, september in št. 10-oktober 1984) je začela izhajati obravnava iz naše polpretekle zgodovine »Okupacijski sistemi na območju Slovenije 1941-1945«. Avtor je znani strokovnjak za zgodovino dr. Tone Ferenc. To je zelo dokumentiran in zgoščen, toda hkrati celosten pregled najkritičnejšega obdobja slovenskega naroda. Le na nekoliko straneh (izšlo bo še eno nadaljevanje) prikazuje okupacijo in razdelitev Slovenije (bivše »Dravske banovine«) med Nemčijo, Italijo in Madžarsko ter vključevanje okupiranega ozemlja v svoje države. Poleg tega prikazuje namene okupatorjev za raznarodovanje Slovencev in nas seznanja s konkretnimi načrti in načini, da bi to dosegel. Okupatorji so zbrisali Slovenijo z zemljevida Evrope in bili so si enotni, da naredijo vse za uničenje slovenskega naroda kot etnične celote! Zahvaljujoč se prav narodnoosvobodilnemu boju slovenskega in drugih jugoslovanskih narodov okupatorjem načrt ni uspel! Zelo jasna je

tudi odgovornost uradnega vrha katoliške Cerkve, ki je sodeloval z okupatorjem in mu celo pomagal. Velika sreča je bila, da je takrat marsikateri duhovnik ostal zvest svojemu narodu.

Ob branju tega prispevka dobi bralec celostno podobo in spozna vso takratno tragedijo slovenskega naroda in dojame vso veličino in zasluge OF. To velja še toliko bolj za mlajše generacije, ki niso bile žive priče takratnih dogodkov. Njim omenjena razprava zelo jasno dokazuje, da bi bil brez oboroženega odpora okupatorjev načrt tudi izpolnjen. Z drugimi besedami razprava dokazuje nujnost in koristnost splošnega ljudskega odpora in motivira mladino, da s polno zavestjo sodeluje v vseh pripravah za SLO. S tem člankom želim opozoriti bralece na omenjeno razpravo dr. Ferenc. Zelo koristno bi bilo z njo seznaniti čim širši krog bralcev v Sloveniji. Menim, da bi bilo zelo koristno, da bi predsedstvo RK SZDL Slovenije zagotovilo tudi prevode omenjene razprave dr. Ferenc v vse druge jugoslovanske jezike, da bi jih obja-

vili v najbolj branih tamkajšnjih časopisih. Tako bi se čim širša jugoslovanska javnost seznanila z osnovnimi črtami takratnega življenjskega vprašanja obstoja slovenskega naroda. Nobeden

od drugih jugoslovanskih narodov (razen Makedoncev), a menda tudi v Evropi ni bil med okupacijo zbrisan z zemljevida Evrope in obsojen na popolno narodno uničenje!

Hkrati bi bila Jugoslovanska javnost bolj seznanjena s koreninami in cilji današnjega delovanja koroškega

Heimatdiensta, italijanskih fašistov in drugih nemških in italijanskih nacionalistov do Slovencev, ki so morali ostati v Avstriji in Italiji.

Na ta način bi tudi seznanili široko jugoslovansko javnost o razumevni obveznosti SR Slovenije do svojih sonarodnjakov, ki so ostali v

zamejstvu, in hkrati prispevali k lažjemu in boljшему razumevanju »občutljivosti« slovenskih delegatov in predstavnikov pri obravnavi vprašanj odprte meje, pologa, pri obravnavi in boju za čisto slovenščino, skupnih jedrih in drugo.

Danilo Perčič

Napovedana množična manifestacija

Na Tržaškem, natančneje v tržaški občini, kjer se je z nastankom nazadnjaške in nacionalistične usmerjene Liste za Trst politična os vidno premaknila na desno, je že nekaj let slovenska narodnostna skupnost kot celota sistematično žrtev vse večjih pritiskov z neprikritim prižadevanji, da bi čim bolj omejili tudi že izbojevanje pravice. Sedaj, ko vesti iz Rima kažejo, da se sicer s počasnimi koraki premika parlamentarni postopek za globalno zakonsko zaščito Slovencev v Italiji, in s tem da se pač bliža trenutek, da italijanska republika zakonsko zagotovi slovenski narodnostni skupnosti osnovne človečanske pravice, se premočrno stopnjuje tudi so-

vražna dejavnost Slovincem nenaklonjenih sil, ki izrabljajo sleherni priložnost za oporekanje in celo krčenje že v praksi ustaljenih navad in pravic. Takemu nedopustnemu ravnanju ni žal izjema niti tržaška občinska uprava, ki je pred dvema mesecema postavila cestne table le z italijanskim napisom v predmestju in v tradicionalno slovenskih vaseh tržaškega Krasa, in sicer na Bazovici, v Gropadi, na Padričah, v Trebčah, pri Banih pri Ferlugih, na Opčinah, na Proseku, na Kontovelu in v Križu. Tako vedenje občinskih upraviteljev v brk tudi določilom mednarodnih obveznosti, kot sta londonski memorandum in osimski sporazumi, je seveda zbudilo med slo-

vensko in demokratično javnostjo globoko ogorčenje, ki pa se ni ustavilo le pri formalnih protestih in obsoodbah.

Koordinacijski odbor društev in organizacij z vzhodnega tržaškega Krasa je tako sklenil, da v nedeljo, 18. novembra, organizira v Trebčah enotno in množično manifestacijo, na katero vabi vse Slovence. Tržaški občinski odbor je s takim svojim obnašanjem napravil velik korak nazaj v primerjavi z ravnanjem in sklepi, ki jih je pred dvema desetletjema sprejel levosredinski odbor. Tako se seveda zaostrejuje odnosi med tu živčima narodnostnima komponentama, namesto da bi si prizade-

vali za čimširšo enakopravnost in miroljubno sožitje. Dve vprašanji občinskih svetovalcev v zvezi s slovenskimi napisi že več kot leto dni čakata na uraden odgovor župana, pa tudi poseg enotne delegacije Slovencev pri tržaškem županu ni nič zalegel. Zato so se odločili za to manifestativno zborovanje, ki ga ob nastalem nevzdržnem položaju javno podpira tudi enotna slovenska delegacija, ki zaobjema vse tri politične stranke in organizacije Slovencev v tržaški, goriški in videmski pokrajini. Po mogočni skupni manifestaciji preteklega maja na goriškem Travniku se torej pripravlja še en shod, na katerem bodo Slovenci skupno izpričali svoje zahteve po enakopravnosti.

Boris Simoneta

Reagan še en mandat v sedlu

»Volilna kampanja je boljša kot najboljši cirkus«

H. L. Mencken

Veliki politični cirkus je končan. Najdražje volitve v ameriški zgodovini so dale sicer pričakovanega zmagovalca in Ronald Reagan ostaja še en mandat v Beli hiši. (beri v sedlu).

Republikancem je ob vsem blišču in bedi predvolilne kampanje le uspelo prepričati ameriške volilce o najboljših namenih in politični kontinuiteti Reaganove administracije tako v Združenih državah kot v njihovi vlogi v današnjem svetu. Plazovi besed in takšnih ali drugačnih obljub so se deloma umirili in zastavljala se vprašanje, kaj vse se skriva za dovršenim »make upom«, verbalizmom in nasmejanim obrazom Ronalda Reagana in njegove mašinerije.

Čeprav sta se predsedniška kandidata v svojih nastopih pred volilnim avditorijem občasno zblíževala v svojih stališčih, tako glede zunanje kakor notranje politike, pa ameriški volilci že zelo dolgo niso bili izpostavljeni tako jasno razmejenim ideologijam, kot sta močno konservativna Reaganova in umirjeno liberalna Mondeleova.

Ronald Reagan je na »veliki terek« dobil eno najbolj prepričljivih zmag v ameriški zgodovini. Američani so s tem dokazali, da priznavajo njegovo dosedanje politiko, še zlasti gospodarsko. Volitve hkrati potrjujejo, da so ZDA naredile še en korak v desno. Brez dvo-

ma je bil odločilen tisti del glasov volilcev, ki jih je »Ronie« prepričal, da danes živijo bolje kot pred leti, in očitno se temu izobilju nočejo odreči. Zmaga ni bila presenetljiva, vsaj so jo napovedovale skoraj vse javnomnenjske raziskave, ki so v ZDA zelo zanesljiv kazalec in pomenijo izredno dovršen mehanizem.

Zanimivo je dejstvo, da se je letošnjih volitev udeležilo kar 60 odstotkov volilnih upravičencev, kar je presenetljivo spričo pogoste nezainteresiranosti Američanov za politiko. Ameriški volilni cirkus je dokaj zapletena mašinerija in na videz so volitve videti kot neposredno izrekanje za ali proti določenim predsedniškim kandidatom. Kljub temu pa je treba poudariti, da gre za posredno izrekanje volilcev, kajti Američani volijo elektorje, in ti potem volijo ameriškega predsednika. To bodo storili decembra letos. Število elektorjev je odvisno od velikosti težav in ustreza skupnemu številu senatorjev in članov predstavniškega doma kongresa, ki posamezno državo zastopajo v Washingtonu. Kalifornija kot največja država ima na primer 47 elektorjev, New York 36, Texas 29, Aljaska, Južna Dako-

ta, Wyoming in Severna Dakota pa samo po tri elektorje. Seveda bi bilo naivno pričakovati, da bi elektorji glasovali drugače, kot od njih pričakujejo tisti, ki so jih postavili v takšno vlogo, se pravi, da bi utegnili glasovati proti strankarskim interesom.

Reagan je drugi mandat dobil predvsem na stabilnem gospodarstvu, na nizki stopnji inflacije, na 6,5 milijona novih delovnih mest, kar daje tudi upanje še vedno številnim brezposelnim, da bodo stvari tudi zanje šle na bolje. Dobil je glasove in naklonjenost skoraj vseh zahodnih in južnih zveznih držav, nikakor pa ne večine glasov intelektualcev, črncev in brezposelnih, pa tudi ne tistih, ki so v mladosti glasovali za Kennedyja. Dobil je na obljubah, da ne bo povečal davkov in da bo zmanjšal porabo zvezne vlade. Volilci so hkrati »nasledili« obljubam o zmanjšanju stroškov za oborožitev in možnosti vojne, pomembno pa je bilo tudi dejstvo, da živijo v miru. Američani so na volitvah potrdili, da imajo radi vojaško in gospodarsko močno Ameriko.

Ob vsem tem pa so očitno pozabili na neizpolnjene obljube,

ko je Reagan leta 1980 svedo prisegal, da bo zmanjšal proračunski primanjkljaj še pred iztekom mandata. Ta je zdaj astronomsko visok in ena od posledic visokih obrestnih mer je 130 milijonov dolarjev trgovskega primanjkljaja, ki je največji, kar jih je Amerika kdajkoli imela. Združene države so imele nadalje v prvem Reaganovem mandatu desetodstotno letno rast stroškov, namenjenih za oboroževanje. Oborožitev se sicer ni bistveno povečala, pač pa je ogromno denarja požrla »posodobitev« ameriške armade, kar pomeni strateško modernizacijo, rakete MX, bombnike B-1 in protiraketno obrambo v vesolju.

Kljub številnim kontroverzam in prav tolikšnim merilom ostaja novi ameriški predsednik pravcati politični fenomen. Je namreč prvi predsednik, ki je v minulih 25 letih uspel tudi v drugem mandatu. Nekateri analitiki ga ocenjujejo za največjega fenomena ameriške politike v tem stoletju.

Resnici na ljubo ostaja R. Reagan tipični politični karierist, ki se »uspešno« prilagaja zahtevam časa, in ravno tem zahtevam se ima zahvaliti, da je splaval na površje. Ker je o njegovi politični karieri popisana gora papirja, je zanimivo navesti nekaj nadrobnosti o njegovi sedanjosti politični orientaciji. Njegovi nasprotniki mu očitajo (najverjetneje so ti očitki močno podkrepeljeni z dejstvi), da se je obdal s krogom ljudi, ki jih lahko označimo za najbolj črno reakcijo, ki grozi svetu in si prizadeva za totalne oblike nadzora nad številnimi oblikami človekovega vedenja in ravnanja. Reagan je že za časa svojega guvernerstva v Kaliforniji deloval kot izrazito pragmatičen politik. Podpisal je na primer enega najsvobodnejših zakonov o abortusu, danes pa na veliko razglasa njegovo prepoved in pravico do življenja. Med drugim si je nakopal jezo lastnikov stanovanjskih hiš,

ko je, da bi zbral sredstva za financiranje javnih služb, povišal davke na premoženje. Zdaj je storil nasprotno, in sicer je, da bi pomiril srednji razred, zmanjšal davke in tudi javne izdatke. Kakorkoli, potrdil je, da zna biti pragmatičen, ko je to potrebno, in da zna biti tudi ideolog. Številni poznavalci so si edini, da so ameriške volitve na nek način dokazale, kako lahko izrazito ideološko usmerjen politik pridobi večino glasov prav na neideoloških stališčih.

In kakšen bo novi ameriški predsednik prihodnja štiri leta? Če je verjeti komentatorju New York Timesa, Jamesu Restonu, nima nihče niti najmanjšega pojma, kakšno politiko, staro ali novo, bo vodil ponovno izvoljeni Reagan.

Najverjetneje lahko pričakujemo, da bo sledil zastavljeni poti, po kateri naj bi šlo ameriško gospodarstvo, zavzemal se bo za politično in ekonomsko hegemonijo, spodbujal bo zasebne pobude v vseh porah življenja, med drugim pa je obljubil vračanje k tradicionalnim vrednotam (molitve v šolah), hkrati pa je obljubil (le kdo bi to verjel), da bo poskusil zmanjšati pomen vlade, ki se je menda preveč vmešavala v življenje Američanov.

Glede Reaganove zunanje politične strategije lahko zaapišemo, da je s kombinacijo različnih sredstev v prvem mandatu že dokazal, da političnih točk v mednarodnih odnosih ne misli nabirati samo z retoričnimi izjavami. Na začetku je z embargom zaostрил odnose proti Poljski, izbral je dejavnost protisindikatistov v Nikaragvi (to dela zdaj premišljeno in načrtno, kajti majhna Nikaragva »ogroža« ameriške vitalne interese), z vojaško akcijo na Grenadi pa je njegova administracija dokazala (žal sila neslavno), da je poleg besedi-

nja pripravljena tudi na konkretne vojaške intervencije. Prav regionalne krize so takšno ameriško politiko omogočale, hkrati pa potrjevale prizadevanja po skupnem nastopu vseh držav, ki so pripravljene sprejeti odločen »kurs« proti Sovjetski zvezi.

Reaganova administracija si je na Bližnjem vzhodu po številnih bombnih atentatih in odhodu marincev iz Libanona polomila zobe. Kljub temu in spričo strateške pomembnosti Bližnjega vzhoda in območja Sredozemlja, še bolj pa tega, da Izrael ostaja eksponent ameriške politike, je več kot jasno, da se Washington svojim interesom v tem delu sveta ne namerava odpovedati. Zaradi ameriško-kitajske otlopitve pa tudi zaradi vprašljivega razpleta na Filipinih ostaja tudi v drugem mandatu močno aktualna ameriška daljnovzhodna strategija. Ta bo še naprej temeljila predvsem na trajnih zvezah z državami združenja jugovzhodne Azije-ASEAN-om ter na vojaški povezavi z Južno Korejo, Japonsko, Taiwanom in politični zvezi z Indonezijo.

Kljub zmagi Reagan ne more zatisniti oči pred dokaj jasno izraženo zahtevo večine Američanov, ki v drugem mandatu od njega le pričakujejo neke bolj normalne odnose s Sovjetsko zvezo. Kako sicer razumeti eno prvih izjav po volilni zmagi, v kateri je najavil pripravljenost za srečanje s sovjetskim voditeljem Černenkom. Prav zato je mogoče pričakovati, da bo morda prožnejši v stališčih oziroma določanju zunanje politične strategije in seveda tudi tiste do Sovjetske zveze. Najverjetneje bodo prav pogajanja o nadzoru oboroževanja morala postati tista zblíževalna točka med velesilama in tako nekako odpreti možnosti za postopno normalizacijo.

Miha Lamprecht

Obnovitev usodnega dne

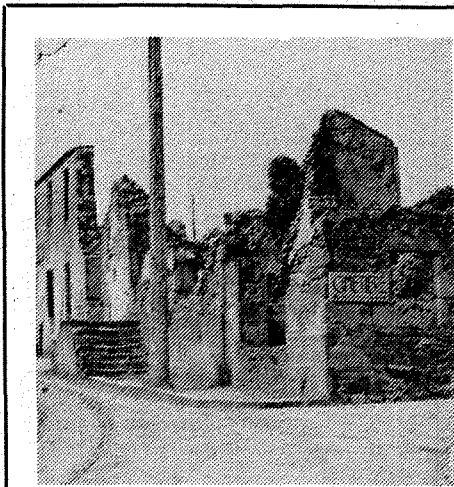
Pred sodiščem v Berlinu, glavnem mestu DR Nemčije, sta si po 39 letih stala nasproti tedanja žrtev Robert Hébras in njegov krvnik esesovski oficir Heinz Barth. Spomin se je dotaknil neke vasi v jugozahodni Franciji, uničene in mrtve še zdaj. Samo pol dneva se je tam zadrževala kompanija SS. Ulice in ruševine so ostale tako, kakor so bile, kakor so jih morilci pustili tistega sončnega poletnega dne leta 1944. Vas je ostala nema priča o grozotah vojne.

Vas se imenuje Oradour sur Glaine. Napis in puščica kažeta pot do pokopališča, kjer je našlo zadnji počitek 642 prebivalcev vasi, ki jih je SS enota zažgala v vaški cerkvi. Tistega 10. junija 1944 je bilo v Oradourju v treh osnovnih šolah 192 otrok. S sedmimi učitelji vred so jih esesovci odgnali z zbirališča v cerkev in v smrt. Samo en deček, Roger Godfrin, jim je ušel. Streljali so za njim, vendar ga niso zadeli. SS enota je bila del SS divizije »Das Reich«. Prikorakala je v miroljubno vas v okrožju Limoges Oradour sur Glaine, pobila prebivalce in vas zažgala.

»Stal sem pred vrati, ko so Nemci prišli v vas,« se spominja Robert Hébras, tedaj star 19 let. Ura je bila 14. Prišli so z dvema oklepnama avtomobiloma, v vsakem je bilo najmanj 10 mož. Vse ljudi so nagnali iz hiš na trg. Nismo se bali, bili smo prepričani, da gre za običajno kontrolo. Takoj nato je Robert Hébras že gledal SS untersturmführerju Heinzu Bartu v oči. Dvema strojničarjema je ukazal, naj pomerita na ljudi in poveljeval: Ogenj. Čeprav ga je zadelo več krogel, se je Robert rešil izpod kupa že gorečih trupel in ušel Nemcem.

Ko sta si stala nasproti pred berlinskim sodiščem, je bilo slišati vprašanje, kakšna usoda ju je pripeljala skupaj? Prvi je nastopal v vlogi talca, drugi pa kot morilec v esesovski uniformi. Po starosti si nista veliko narazen, morda 4 leta. Francoz se je rodil 29. 6. 1925, Nemec pa 15. oktobra 1920. Tudi doma ni bilo velike stanovske razlike, precej drugačna pa je bila njuna mladostna pot. Robert se je naučil spoštovati sovašča in pomagati revnim. Med okoli 800 prebivalci Oradourja je bilo veliko revnih kme-

tovalcev, katerih otroci so hodili vsak dan po šest in več kilometrov daleč v šolo. Ko je bil star 14 let, je Robert prvič zapustil Oradour. Vozil se je 22 km daleč v Limoges, kjer se je v Renaultovih delavnicah učil za mehanika. To je bilo spomladaj 1940. Devet mesecev prej se je začela vojna, ki pa je bila

Sodni proces v vzhodnem Berlinu, začel se je lani, je podrobneje razkril ozadje nacističnega zločina v francoski vasi Oradour sur Glaine, kjer so esesovci nekaj dni po začetku zavezniške invazije nagnali v vaško cerkev 642 prebivalcev vasi, med njimi 192 otrok, in cerkev zažgali. Pogorela je tudi vas.

za Roberta zelo daleč. Maja 1940 so nemške čete vdrele v Francijo, toda tudi to se je dogajalo daleč, na severu velike države. Vas je ležala v nezasedeni coni. Samo begunci, ki so prihajali z Lotarinskega in Alzacije, so vedeli veliko povedati o vojni.

Heinz Barth je živel precej drugače. Oče ga je včlanil v Hitlerjugend že leta 1932., še preden je Hitler prišel na oblast. Izučil se je za trgovskega pomočnika, ker ni imel dovolj šol za uradnika. Vojna je bila zanj »velika priložnost«. Vpoklicali so ga v policijske enote. Nenadoma je bila pred trgovskim pomočnikom čisto drugačna življenjska pot: policaj in uradnik – tudi kasneje, po vojni! Posebna usposobljenost v policiji:

»eksekucije«, je Barth izjavil pred sodiščem.

Českoslovaški partizani so 27. maja 1942 naredili v Pragi atentat na namestnika »reichsprotektorja« Reinharda Heydricha, ko se je peljal na svoj urad na Hradčanih. Zaradi ran je umrl 4. junija. Himmler je ukazal, ča morajo iz maščevanja ustreliti zanj 10000 talcev, »kar največ českoslovaških intelektualcev«. Pet dni po Heydrichu-

cialiste. Prišel je v Francijo, v 10. SS divizijo, kasnejšo divizijo »Frundsberg«. Iz poročnika je nastal SS untersturmführer, na roko pa so mu vtetovirali krvno skupino.

Z bataljonom so ga poslali na vzhodno fronto, ker pa je zbolel, je odpotoval v zaledje, nazaj v Francijo, v SS divizijo »Das Reich«. To so bili časi, ko tudi Francija ni bila več mirna. Sestega junija 1944 so se zahodni zavezniški izkrcali v Normandiji, v zaledju pa so oživljale manjše in večje skupine osvobodilnega gibanja. V precej odmaknjenem Oradourju tega skoraj niso opazili. Robert Hébras je še vedno delal v isti Renaultovi delavnici, kjer so popravljali nemška vozila, namenjena na vzhodno fronto. V vaseh in v Limogesu skoraj ni bilo Nemcev, pač pa veliko osovražanih pripadnikov francoske milice. Ti so opravljali za Nemce najbolj umazano delo. V Oradourju niti milice ni bilo.

Esesovec Heinz Barth je bil s svojo kompanijo na poti iz Agenna na jugozahodu Francije proti Normandiji. Spotoma so esesovci pregledovali hiše in iskali partizane, požigali kmetije in obešali kmete. »Opozarjali so nas,« je pred sodiščem izjavljal Barth, »da pot v Normandijo vodi po ozemlju francoskega odporniškega gibanja. Če so streljali na nas, smo se maščevali. Umaknili smo se v kritje, za tem smo preiskovali hiše in če smo koga našli, smo ga pripeljali pred naše predpostavljene. Komandir je odločil: ali ustrelitev ali obešanje! Hiše smo požgali. Nekega dne so nas res napadli, imeli smo celo mrtve. To je bilo v vasi Frayssinet-le-Gelat v Perigordu. To je bila precej dolga vas. Komandant je ukazal, naj zberemo talce. Videl sem, kako so ljudi postrelili, ko pa smo korakali naprej, sem videl tudi veliko obešenih.«

SS untersturmführer Heinz Barth je 9. junija 1944. zvečer prikorakal s svojo enoto v St. Julien, naselje, ki leži okoli 30 kilometrov zahodno od Limogesa.

Zjutraj naslednjega dne je Barthov bataljonski poveljnik dejal, da so francoski partizani odpeljali SS sturmbannführerja Kämpfaja, njegovega prijatelja. Ukazal je, da morajo iz maščevanja uničiti v bližini ležečo vas. Imenovala se je Oradour sur Glaine...

S seje predsedstva RO ZZB NOV Slovenije Ne prenapenjajmo načrtov

Na zadnji seji predsedstva slovenske borčevske organizacije je sicer večina točk dnevnega reda veljala založništvu in založniškim programom, vendar so se delegati kar dolgo pomudili ob prvi delovni točki dnevnega reda; ko so obravnavali osnutek resolucije o politiki uresničevanja usmeritev družbenega plana SR Slovenije za obdobje 1981-1985 v letu 1985.

Po uvodni besedi Viktorja Žaklja, podpredsednika komiteja za družbeno planiranje SRS, so v razpravi natančneje razčlenjevali posamezne postavke v osnutku načrta gospodarjenja v prihodnjem letu. Menili so, da se ob tem osnutku spet odpira vprašanje, čemu si vedno znova zastavljamo določene naloge za krajša časovna obdobja, za katere je bolj ali manj jasno, da jih v določenem času ne bomo mogli dejansko in v celoti uresničiti. Tako se potem novim nalogam za vsako naslednje leto pridružujejo stare, še ne realizirane, in vsakič znova ugo-

ta vljamo, da bo prihodnje leto najostrejša in najbolj težavna. Menili so tudi, da ne bi smeli govoriti v teh načrtih o rasti osebnega dohodka delavcev, ko vendar vemo, da ta že nekaj časa drsi navzdol, zato bi bilo primerneje zapisati, da bomo storili vse, da bomo ustavili zmanjševanje OD. O načrtovanih dvoipolodstotnega dviga družbenega proizvoda v slovenskem načrtu za 1985. leto so menili, da je realno in v skladu s pretehtanimi možnostmi. Spraševali pa so se hkrati, če je realnim možnostim prilagojen predlog za vso državo, ki predvideva kar triodstotno rast družbenega proizvoda v letu 1985. Izrazili so bojazen, da je takšno načrtovanje zasnovano na temeljih želenega, ne pa tudi z upoštevanjem dejanskih možnosti.

Strinjali so se z osnovnimi usmeritvami načrta gospodarjenja v naši republiki v prihodnjem letu, kar pomeni ostajati pri osrednjih naporih za čimboljši konvertibil-

ni izvoz, pri prizadevanjih za industrijsko rast nasploh, pri naporih za večje vključevanje sodobne tehnologije v proizvodnjo, za vključevanje domačega znanja in nenačrtovane, za hitrejši premik na področju oživljanja tako imenovanega malega gospodarstva (obrtni).

Ob sklepu te točke so na predsedstvu RO ZZB NOV poudarili, da so sicer borci zaradi številnih težav našega gospodarstva zaskrbljeni, niso pa poraženi in menijo, da doslej izkazani uspešni dosežki stabilizacijskih prizadevanj takšen optimizem potrjujejo. Hkrati so bili mnjenja, da je treba prenehati s posplošeno socializacijo reševanja vrste težav in se dogovarjati tudi na področju solidarnosti v okviru realnih možnosti. V zvezi s tem so poudarili, da se ni mogoče strinjati s površno in tendenciozno delitvijo Jugoslavije na razvite in nerazvite, pa na privilegirane in nepriviligirane, kot bi to nekateri radi poenostavili.

Končno pa so opozorili še na to, da je postavka »za borce« v zveznem proračunu neprimerno večja, kot je dejansko načrtovanih sredstev, ki gredo za borce, ter da zajemajo ta sredstva še druge kategorije (med drugim je del namenjen tudi vojaškim pokojnikom).

Ob pregledu programov dela založb Borca in Partizanske knjige za prihodnje leto so ugotavljali, da so z njimi zadovoljni. V ustrezni sorazmerji so spomin-ska in dokumentarna dela, zadovoljiv je tudi delež prevodne literature. Nekaj pripomb pa je veljalo preskromni zastopanosti literature na temo NOB drugih jugoslovanskih narodov. Zavzemali so se, naj se v kar najkrajšem času realizira prevod krajšega zgodovinskega pregleda NOB na Slovenskem v nekaj svetovnih jezikov, da bo mogoče z vsebino seznanjati tako uradne obiskovalce iz tujine kakor turisti in druge.

Na tej seji so sprejeli še pravilnik revije Borec ter poročilo o financiranju TV 15 Naš tovariš.

B. Ž. J.

Še eno skupno besedilo za mir

Poziv iz Gradca

Na devetem mednarodnem srečanju borcev treh dežel v Gradcu so borci, kot smo že poročali, sprejeli skupno besedilo poziva k miru. Tudi mi ga tu v celoti objavljamo.

Ob štiridesetletnici osvoboditve Evrope se združenja, ki so se sestala na 9. mednarodnem srečanju, spominjajo hudih zatiranj in grozljivega trpljenja, ki sta ga povzročila fašizem in nacizem milijonom ljudi; znova se obvezujejo, da bodo bratsko branili mir, da se bodo zavzemali za razorožitev, za popuščanje napetosti, za sodelovanje med narodi, za najvišja načela, ki so jih znova potrdili na evropski konferenci štirih velikih organizacij bivših borcev (CEAC, CIPAG, FIR in FMAC), ki je bila (ob sodelovanju ameriških in kanadskih borčevskih predstavnikov) pred nedavnim v Beogradu.

Potrdjujejo veljavnost načel, da se ne bi nikoli ponovile izkušnje izpred štiridesetih let, ostale pa naj bi svarilo in spodbuda za zaščito demokracije in človečnosti proti vsakršnemu poskusu posurovelosti.

Ugotavljajo tudi, da jih vse enako zaskrbljuje današnji svetovni položaj, ki ga bremenijo negativni elementi, ne le zaradi povsem očitnih ali nekoliko bolj prikritih ponovnih rojevanj protidemokratskih in protiljudskih ideologij, zaradi pogostosti političnih zločinov, zaradi zaostrovanja odnosov med velikimi silami, zaradi čedalje večjega števila lokalnih vojn, marveč tudi zaradi nevarne napetosti, ki jo povzroča oboroževalna tekma, ki preti celo z jedrskimi spopadi v resolju. Vse to terja neizmerna finančna sredstva, ki bi jih lahko uporabili za napredek in razvoj vsega človeštva.

Poudarjajo, kot so to storili že tudi mnogi drugi, da se lahko ubranimo in premagamo te nevarnosti le z odločnim in enotnim nastopom vseh, ki jim je zares do prihodnosti sveta, predvsem pa, če v mladih generacijah utrdimo zavest o tem; saj se mora človeštvo že tako spopadati z neukrotljivimi naravnimi silami, z boleznimi in lakoto.

Zato **sporočajo** odgovornim oblastem s področja vzgoje in izobraževanja mladih in odraslih v posameznih deželah ter generalnima tajništva UNESKO in UNICEF svojo ugotovitev, da bodo v najbližji prihodnosti prav šole vseh vrst in stopenj nosilke te zahtevne naloge.

Opozarjajo na izkušnje iz preteklosti, ki nas učijo, da lahko prav mladi najlažje zapadejo pod vpliv lažnih ideologij in razbesnelega nacionalizma, ki so imeli v preteklosti in imajo še vedno za cilj uničenje demokratičnega življenja, izničenje osnovnih človekovih svoboščin.

Ugotavljajo, da je vse referate na tem devetem mednarodnem srečanju združevala misel, četudi izražena z različnimi besedami, da mladi ne smejo nikoli več doživeti ne le zatiranja, marveč, da jim nikoli več ne sme nihče onemogočiti svobodnega izražanja njihovih mnenj.

Sodijo, da prav ti vzroki narekujejo nujnost korektnega predavanja zgodovine v vseh vrstah šol, pa tudi s pomočjo posebnih tečajev in priprav učiteljev, saj je ravno poslanstvo učiteljev izredno pomembno pri razširjanju kritične zgodovinske zavesti, na kateri lahko gradimo svobodnejšo in boljše družbo. Namesto rasizma, fanatizma in nestrpnosti naj prevlada kultura miru, ki naj deluje s silami prijateljstva, vsestranskega sodelovanja in dobrih gospodarskih odnosov med deželami.

Z zaskrbljenostjo ugotavljajo, da določene sile na avstrijskem Koroškem zahtevajo uvedbo ločenih šol za slovensko narodnostno skupnost. Upoštevajoč zgodovinske izkušnje zavračajo vsakršno segregacijo in zahtevajo od odgovornih avstrijskih oblasti, da preprečijo takšne poskuse nemških nacionalističnih sil.

Izražajo željo, da bi se tudi v Italiji končno uredili problemi manjšin s pomočjo ustrezne zakonodaje, ki naj na zadovoljiv način zagotovi globalno zaščito vseh narodnostnih skupin, živečih v tej državi.

Ponovno poudarjajo, da morajo vse manjšine uresničiti tiste pravice, ki jim jih zagotavljajo ustave posameznih držav in tudi mednarodni sporazumi.

Ta poziv končujejo z ugotovitvijo, da vse zgoraj zapisano kaže na nujnost, da se je treba ustrezno pripraviti in na osnovi ohranjanja kulturnih vrednot ter sodobnejšega razumevanja življenja, s pravilno uporabo dokumentacije o sodobni zgodovini, z vključevanjem založništva, kinematografije in novih sredstev množičnega obveščanja, ki so odločilnega pomena pri oblikovanju psihologije množic, ustvariti bolj vedro prihodnost.

ga izvoznega dovoljenja je potrebno pridobiti na desetine različnih potrdil, ali pa so v vsaki republiki drugačni davki in drugi prispevki in še v vsaki občini drugačni prispevki in davki.

Te dni so se številne delovne organizacije razveselile ob novici, da jim bodo, v primeru, če so oproščene davka na pokojninsko invalidsko zavarovanje, vsa doslej vplačana sredstva - vrnili. Vendar jim je veselje kaj hitro uplahnilo, kajti službi

družbenega knjigovodstva je treba v kratkem času poslati goro podatkov v zvezi s poslovanjem od 1979. do 1983. leta (ki jih delovne organizacije že sicer tja pošilja po vsakem periodičnem obračunu). Pa je spet priložnost za vpreg novih »neproduktivnih« delavcev.

Primerov je seveda več, dovolj za vprašanje, ali niso morebiti kritike usmerjene na napačen naslov?

(M. Ružić, Četvrti jul)

Podpredsednik komiteja za družbeno planiranje SRS Viktor Žakelj je v uvodni besedi k osnutku resolucije o gospodarjenju v naši republiki v letu 1985 poudaril pomen in prizadevanja po vključevanju domačega znanja za posodabljanje tehnologije, vključevanje znanosti in znanstvenih izsledkov...

O devetmesečnem poslovanju Zdravilišča Strunjan

V torek, 6. 11. 1984, je bila seja paritetnega odbora, ki ga sestavljajo delegacija Tovarne zdravi Krka iz Novega mesta in ZZB NOV Slovenije, Skupnost pokojninskega in invalidskega zavarovanja v SRS ter izvršnega sveta skupščine SR Slovenije, na kateri so obravnavali poročilo o poslovanju Zdravilišča v Strunjanu od januarja do septembra 1984. leta.

Paritetni odbor je ugotovil, da je bilo poslovanje Zdravilišča v navedenem obdobju uspešno, zmogljivosti so bile dobro zasedene, moten pri poslovanju ni bilo, gostje so bili zadovoljni z zdravstvenimi in gostinskimi storitvami. Načrtovali so 92.550.000 dinarjev prihodka, dosegli pa 98.193.000 dinarjev, za 6 odstotkov nad načrtovanim ali 83 odstotkov več kot leta 1983 v enakem obdobju.

V devetih mesecih je bilo 4506 domačih gostov, ki so ustvarili 49.736 nočitev s povprečno 11 nočitvami in 1237 tujih gostov z 11.731 nočitvami oziroma s povprečno 9 nočitvami na osebo. Skupno število nočitev je bilo 61.467 ali 24 odstotkov več kot v istem obdobju lani.

Sestava uslug je bila taka:

- zdravljenje	17,00%
- spremljevalci borcev	1,50%
- oddih članov ZZB NOV	41,00%
- penzionirani gostov	12,50%
- nočitve domačih gostov	1,00%
- oddih delavcev Krke	8,00%
- tuji gosti	19,00%

Skupaj 100,00%

Skupno je bilo na oddihu in zdravljenju 70 odstotkov vojaških vojnih invalidov in borcev (upoštevani so tudi borci iz zamejstva).

Zdravilišče je na podlagi sklenjenega samoupravnega sporazuma z republiškim odborom ZZB NOV Slovenije v navedenem obdobju priznalo vojaškim vojnim invalidom in članom ZZB NOV popust v višini 1.493.135,50 dinarjev.

Paritetni odbor je na podlagi poročila ocenil, da bo potekalo poslovanje zdravilišča do konca leta nemoteno, vključno z organizacijo silvestrovanja. Zaradi nujnih obnovitvenih del (popravlilo instalacij, tlakov, električnih napeljav, beljenja in popravil strojne opreme bazena) pa so se samoupravni organi TOZD Zdravilišča odločili, da bo zdravilišče v Strunjanu zaprto od 14. januarja do konca februarja 1985. leta, o čemer bodo še enkrat seznanili javnost. Naša delegacija je ob tem izrazila pomislek in priporočila, naj delavski svet ponovno oceni primernost takšne odločitve ali da skrajša čas zaprtja.

Paritetni odbor je ocenil, da se določila samoupravnega sporazuma uresničujejo in da v obravnavanem obdobju ni bilo pripomb glede upoštevanja interesov ZZB in vojaških vojnih invalidov.

Paritetni odbor je bil seznanjen tudi z načrti za enotno preureditev plaže južno od sedanjega, ki jo ima zdravilišče, o čemer je bil sklenjen sporazum med RO ZZB NOV Slovenije, Tovarno zdravi Krka iz Novega mesta (Poslovna enota Zdravilišče Strunjan), Samoupravno komunalno-cestno interesno skupnostjo (Enota za upravljanje s stavbnim zemljiščem občine Piran) in krajevno skupnostjo Strunjan.

Obnovitvena dela že potekajo in bodo po načrtu končana: 1. faza do konca februarja 1985, druga faza do aprila 1985 in tretja faza do konca junija 1985. leta.

Tako preurejena plaža bo izboljšala oddih vojaškim vojnim invalidom, borcem NOB, upokojencem, delovnim ljudem, delavcem ljubljanske banke, PTT Ljubljana in občanom Strunjana ter drugim. Poleg Krke bodo sofinancirali ta dela še Ljubljanska banka, Združene PTT organizacije Slovenije, krajevna skupnost in Samoupravna komunalno-cestna interesna skupnost Piran.

Marjan Lenarčič

Izposojeni komentar

Administracija: saboterji po zakonu

V času, ko po sprejetju dolgoročnega programa ekonomske stabilizacije iščemo najboljše rešitve in poti za premagovanje težav, se je znašla na tapeti, jasno, tudi ta naša draga in številna administracija. In četudi to niti ni novost (saj so s »kritiko uradništva« mnogi v tej državi naredili kariero), so kritiki tokrat bolj ostri in argumenti tudi.

Dejstvo je, jasno, da s silo ni mogoče nikogar zaposliti.

Tudi administrativce je treba sprejemati v službo po črki zakona, in zato se poraja vprašanje, ali niso tiste delovne organizacije, ki jih kljub temu zaposlujejo, saboterji, ki jim ni kaj dosti za to, da bi z zmanjšanjem administracije res prispevale k ekonomski stabilizaciji!

Dejstvo je, da vrsta sistemskih in zakonskih rešitev preprosto žene delovne organizacije k zaposlovanju večjega števila režijskih delavcev. Za pridobitev navadne

Preverjanje znanja v organizacijah ZRVS

Stalno izpopolnjevanje in izboljševanje

V organizacijah Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije preverjajo vsako leto znanje svojih članov. Čeprav pripravijo preverjanje po končanem letnem programu izobraževanja in usposabljanja, spremljajo delavnost in aktivnost rezervnih vojaških starešin vse leto.

Namen preverjanja znanja je večstranski. Tako z njim ugotavljajo pripravljenost svojih članov za dolžnosti v oboroženih silah in drugih sestavinah SLO in DS, ugotavljajo usposobljenost rezervnih vojaških starešin za opravljanje funkcij v njihovi organizaciji, ugotavljajo, kdo iz njihovih vrst je dovolj strokovno in pedagoško usposobljen za sodelovanje pri obrambnem usposabljanju prebivalstva in mladine. Na osnovi rezultatov preverjanja izberejo tudi člane za funkcije v komitejih za SLO in DS v ozdih, KS, narodni

in civilni zaščiti in druge naloge. Dobri rezultati pri preverjanju znanja in družbenopolitična in družbena delavnost pa sta tudi temelj predlogom za napredovanje, odlikovanje in druga priznanja rezervnih vojaških starešin.

Zveza rezervnih vojaških starešin je po izkušnjah izoblikovala sistem preverjanja znanja, ki pa ga iz leta v leto dopolnjuje in pušča občinskim in krajevnim konferencam ZRVS veliko prostora za takšne oblike, ki jim najbolj ustrezajo. Najbolj so se uveljavile tri oblike preverjanja: skupinsko reševanje testnih vprašanj, taktičnih in topografskih nalog in izvedba streljanja. Velikokrat preverijo znanje na seminarjih. Tretja oblika preverjanja znanja pa je, da posameznik rešuje testna vprašanja in topografske ter taktične naloge.

Organizacije ZRVS pripra-

vijo preverjanje znanja po skupinah tako, da do šest članov rešuje naloge in vprašanja na posameznih delovnih točkah. To zagotavlja najbolj smotrno izrabo časa. Ko prva skupina rešuje testna vprašanja in druge oblike teoretičnega znanja, druga skupina rešuje taktično naloge in strelja. Na vsaki delovni točki je posebna komisija, ki ocenjuje naloge in pripravi oceno za analizo. Po preverjanju seznanijo predsedniki komisij udeležence z rezultati dela in po potrebi s pravilnimi rešitvami posameznih vprašanj.

Na seminarjih delajo rezervni vojaški starešine v skupini 40 članov, v okviru te pa se izoblikujejo skupine do šest ljudi. Vodja seminarja postavlja vprašanja vsem, predstavnik skupine odgovarja, drugi člani pa ga dopolnjujejo. Po seminarju pove vodja odgovore na nejasna vprašanja in oceni delav-

nost in usposobljenost rezervnih vojaških starešin.

Pri individualnem preverjanju znanja pa rezervni vojaški starešine rešujejo naloge in vprašanja sami ali pa po dva skupaj. Določenega dne se vsi zberejo na področju, v katerem so reševali naloge, izročijo svoje izdelke komisiji, ki jih oceni in pripravi analizo rešitev.

V zadnjem času se vse bolj uveljavlja zadnji način dela. To pa predvsem zato, ker člani ZRVS niso vezani na predavanja, ampak sami odločajo, kdaj bodo reševali naloge. Pri svojem delu lahko uporabljajo strokovno literaturo in se bolj poglobljeno lotijo reševanja. Seveda pa je za vse oblike preverjanja znanja bistveno, da dobijo člani pravočasno, to je vsaj mesec dni pred preverjanjem, pisna vprašanja in vi-re, kjer bodo našli te odgovore.

Bojan Kuntarič

Z besedo in sliko po OK ZRVS Novo mesto

Večletno uspešno delo so člani krajevnice organizacije ZRVS Ločna-Mačkovci kronali na občinski praznik, 29. oktobra, ko so razvijali svoj prapor. Precejšnja denarna sredstva za to so zbrali med seboj, na pomoč pa so jim priskočile tudi delovne organizacije v njihovi krajevni skupnosti. Pokrovitelje so našli v tovarni perila Labod, Pionirju, Krki pa tudi druge so prispevale svoj delež.

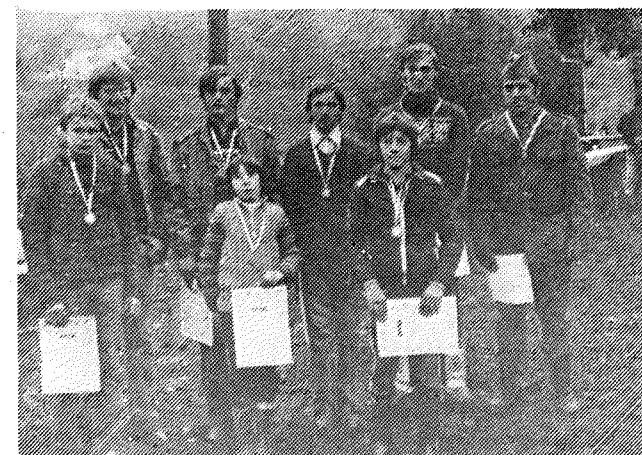

Slovesnega razvijanja prapora in priložnostne prireditve so se udeležili številni krajski in predstavniki OK ZRVS in drugih družbenopolitičnih organizacij iz občine. Po razvijanju prapora so si krajski in gostje ogledali obnovljeno samopostrežno trgovino, ki bo precej izboljšala oskrbo v tej krajevni skupnosti.

Branko Djukić
Foto: Janez Pavlin

V počastitev občinskega praznika so prebivalci krajevnice skupnosti Birčna vas s sredstvi iz samoprispevka ter prostovoljnimi delovnimi akcijami asfaltirali cesto skozi vas Veliki Podljuden. Po slovesnem odprtju ceste so rezervni vojaški starešine iz KO Birčna vas in ob sodelovanju sveta za SLO in DS v KS in komiteja za SLO pripravili pohod ob pomnikih iz NOV.

Po pohodu, ki je potekal iz Ruperc Vrha do strelišča v Podljudnu, so se pionirji, mladinci, rezervni starešine in krajski pomenili v streljanju. Več kot sto krajanov se je preizkusilo v

streljanju in pokazalo zadovoljivo znanje. Člani KO ZRVS pa so se pokazali kot dobri organizatorji.

Po posameznih kategorijah so zmagali: Dušan Drenik, Rudi Bogataj in Aleš Bogataj so bili najboljši pri pionirjih, pri mladincih je zmagal Robert Muhič, pred Bojanom Šmajdekom in Bojanom Pircem. Med člani ZRVS in krajski pa so bili najboljši Anton Junc, Mitja Jakše in Lado Gašper.

Po tekmovalstvu so vsi udeleženci izrazili željo, da bi takšno srečanje postalo tradicionalno.

Pavle Golob

Odkritje spominske plošče prvi politični šoli in prvemu zasedanju skupščine za Dolenjske Toplice je bil vzrok, da znova odide na pot mladinska pohoda brigada, ki nosi ime po 13. SNOUB. To zelo aktivno enoto že vrsto let uspešno vodijo rezervni vojaški starešine, najbolj pa se mladim posveča Vili Plevnik.

Rezervni vojaški starešine iz KO ZRVS Otočec so skupaj s štiridesetimi mladinci, pionirji in vojski iz novomeške vojašnice odšli od železniške postaje v Birčni vasi do osem kilometrov oddaljenih Dolnih Laz. Premočene pohodnike so prisrčno sprejeli pri Petricevih, v domačijah na Uršnih selih kakor tudi pri Šobarjevih na Lazah. Pohodniki se bodo še dolgo spominjali gostoljubnosti prebivalcev teh oddaljenih vasi.

Ljubo Avguštin

Z besedo in sliko po OK ZRVS Novo mesto

Ob dnevu Splošne srednje vojaške šole Franc Rozman-Stane Partizanski komandant je vzor prihodnjim starešinam

V spomin na 7. november 1944, ko je pri preizkusu zavezniškega minometeta v Okvah pri Črnomlju izgubil življenje komandant slovenske partizanske vojske Franc Rozman-Stane, prazniku dan šole učenci in delavci Splošne srednje vojaške šole v Ljubljani, ki nosi njegovo ime.

V letošnjem šolskem letu bo v tej edini vojaški šoli v Sloveniji končala šolanje že štirinajsta generacija učencev in nadaljevala šolanje na eni izmed vojaških akademij, predvsem pa na akademiji kopenske vojske v Beogradu. Sicer pa je šola za Bežigradom devet let, trinajst let pa obstaja dijaški dom, ki so ga 1973. leta preselili z Roške ceste na Kardeljevo ploščad. V začetku so namreč učenci obiskovali ljubljanske gimnazije in tehnične šole, stanovali pa so v skupnem dijaškem domu.

Med šolanjem se učenci psihično, telesno in idejno pripravljajo za zahteven poklic starešine naših obo-roženih sil, da se bodo znali prilagoditi vsakemu živ-

ljenjskemu in delovnemu okolju. Ob rednem šolskem programu pripomorejo k temu tudi izvenšolske dejavnosti, kot so taborjenje, smučanje, plavanje, obiski v enotah in akademijah JLA. Tudi v prostem času učenci te šole niso prepuščeni sami sebi. Lahko se udeležujejo v športu, kulturi, tehniki in drugod. Kljub tako pestremu življenju v šoli in dijaškem domu pa učencem ostane čas tudi za sodelovanje z mladimi iz Ljubljane in drugih krajev naše republike. Udeležujejo se tudi srečanja predstavnikov šol, ki nosijo ime po Francu Rozmanu-Stanetu. Letos je bila na vrsti njihova šola in dva dni so gostili mlade iz Maribora, Šiške in Dragatuša. Mladi so skupaj obujali in tako ohranjali tradicije NOV in spomin na Franca Rozmana - Stanega.

Splošna srednja vojaška šola v Ljubljani se lahko pohvali z nadpovprečnim učnim uspehom. Povprečna ocena je ponavadi vedno nad 3,5. Vendar pa

vodstvo šole ni zadovoljno s številom kandidatov, ki bi se želeli vpisati in šolati pri njih. Menijo, da je to samo izraz stanja na področju kadrovanja in usmerjanja mladih v vojaške in obrambne poklice, ki je vse prej kakor dobro. Prav zato so se v šoli odločili, da bo vsak torek od desete ure

Med številne akcije, s katerimi naj bi povečali zanimanje in predvsem vpis mladih na vojaške šole in akademije, sodi tudi izdelava filmov o življenju in delu starešin JLA. V okviru proslave ob dnevu Splošne srednje vojaške šole Franc Rozman-Stane, ki je bila v sredo, 7. novembra, so prvič predstavili tudi polurni film Oficir kopenske vojske. Film je posnel Republiški sekretariat za ljudsko obrambo ob pomoči Televizije Ljubljana in na nevsiljiv način predstavlja vse zvrsti kopenske vojske. V ponedeljek, 12. novembra, pa je film predvajala tudi ljubljanska televizija v okviru oddaj o poklicih.

naprej informativni dan za vse mlade, ki bi se želeli šolati pri njih, in njihove starše.

Obletnico smrti Franca Rozmana Staneta in dan šole so učenci in delavci proslavili zelo slavnostno.

govoru po proslavi so jih spraševali o načinu dela na akademijah in o življenju nasploh v teh ustanovah. Gojenci so jim povedali marsikaj zanimivega in jim tako še bolj približali vojaški poklic.

B. K.

naloge in odgovarjali na testna vprašanja iz splošnega programa, ki ga je objavila revija Naša obramba. Takšen način dela, ki je nadomestil klasične izpite, se je v revijah izkazal za zelo zanimivo in privlačno metodo, saj se je od 501 vabljenega udeležilo kar 95 odstotkov rezervnih vojaških starešin, ki so pokazali zelo dobro znanje.

S. N.

Streljanje s polavtomatsko puško so rezervni vojaški starešine izvedli ob vsestranski pomoči članov občinskega štaba teritorialne obrambe v Trbovljah. (Foto: Trbovlje)

Nadpovprečna udeležba

Da bi ugotovili usposobljenost in pripravljenost svojih članov za dolžnosti in naloge v oboroženih silah in drugih sestavinah SLO in DS, je občinska konferenca ZRVS v Trbovljah pripravila preverjanje znanja. S tem preverjanjem so tudi ugotovili, kako in koliko so člani ZRVS utrdili in dopolnili znanje, ki so ga pridobili na različnih predavanjih in seminarjih z individualnim študijem gradiva.

Preverjanje je potekalo na terenu, na delovnih točkah, na katerih so udeleženci reševali taktično naloge z na-

slovom Četa TO v zasedi na začasno zasedenem ozemlju,

streljali so s polavtomatsko puško, reševali topografsko

Beg iz obkoljene hiše

Prve dni novembra leta 1944 je član okrajnega komiteja KPS in odbora OF za šenčurski okraj Nande Vode-Sergej v kopenski okolici iskal zvezo s terenci. Pri kmetu Mihi Škrjancu, po domače Tinčetu, v Mostah pri Komendi v kamniški občini je dobil terence Staneta Boltežarja-Rudija, Mirka Bernota-Mentorja in Valentina Burjo-Zdravka. V navzočnosti domačih so se zmenili, da se bodo dobili spet prihodnji dan in bodo potem skupaj odšli proti Tunjicam.

Teden dni pred tem dogodkom so pri Tinčetu klali prašica in so partizane pogostili s čajem in klobasami. Sergej je šel spat k Tinčetu v sosedu Stebetu. Kje so spali drugi, ni znano. Naslednji večer je Sergej obhodil vas in raztrosil letake. Nikjer ni opazil ničesar sumljivega. Okoli osmih zvečer je potikal na Tinčetova vrata, ki so bila zaklenjena. Vstopil je v kuhinjo, pa mu reče Mentor: »Počakaj, da povečerjamo.« »Kar dobro se najete.« je odgovoril Sergej in odšel v sosednjo sobo, kjer je v postelji ternal gospodar, kako je bolan.

Z Brega pri Komandi je k Tinčetu prišla Cilka Boltežar, Rudijeva sestra, in mu prinesla perilo in hrano. V kuhinji je bila tudi 16-letna Tinčetova Vida, ki je bila partizanka in je prišla domov.

Za Sergejem je v sobo h gospodarju prišel še Zdravko, ki je prvi povečerjal. Komaj je za sebe zaprl vrata, so skozi vhodna vrata prišli domobranci. Francetov iz Lahovč (po vojni je živel v Avstriji) in Banc sta namerila orožje v Rudija in Mentorja, ki sta morala dvigniti roke. Cilka Boltežar in partizanka Vida sta se mimo domobrancev izmuznili iz hiše. Vida je bosa tekla v Tunjice k sorodnikom, ki pa je niso hoteli sprejeti, čeprav so videli, da jo hudo zebe.

Medtem ko sta Rudi in Mentor držala roke kvišku, je Tinčetova 15-letna Danica prišla v sobo in rekla Sergeju in Zdravku: »Zunaj so domobranci.«

V veži se je neki domobranec zadržal: »Kdor je v sobi, naj pride ven.« Gospodar se je oglašil in šel ven v spodnjem perilu. Vsi Tinčetovi so zapustili hišo, domobranci pa so se naprej klicali, naj vsi pridejo ven. Tedaj sta Sergej in Zdravko začutila, da se nekdo motovi pred vrati. Užgala sta v zaprta vrata in krogla je raniła domobranca, ki je stal v hodniku oziroma v veži. Rafal je preplašil domobrance in vsi so zbežali iz hiše; tudi tista dva, ki sta varovala Rudija in Mentorja. Vsi štirje terenci so se znašli v veži. Sergej je še sprožil v luč in jo razbil, da jih domobranci niso mogli videti skozi okno. Umaknili so se na hlev, ker je bil prehod možen iz hiše. Domobranci, ki niso vedeli, da so se partizani umaknili, so zunaj kričali, naj se vsi vdajo brez boja, ker ne bodo nikomur nič žalega storili. Ker iz hiše ni bilo glasu, so začeli streljati skozi okna.

Na hlevu je Sergej rekel tovarišem, naj ostanejo skupaj, on pa bo pregledal prostor in skušal najti izhod, skozi katerega bi se umaknili. Počasi in previdno je tipal desko za desko in kukal skozi špranje. Lahovškim domobrancem so prišli na pomoč še domobranci in Nemci iz Mengša in drugih sosednjih postojank.

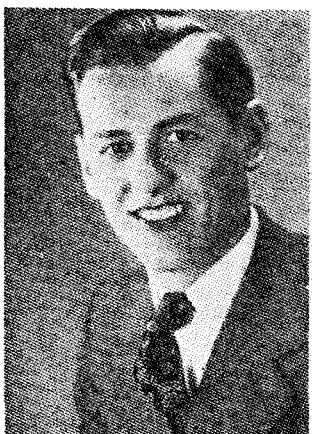
Okoli polnoči so se Rudi, Mentor in Zdravko brez Sergejeve vednosti odločili za preboj. Mirko Bernot-Mentor je padel deset metrov od hiše. Stane Boltežar-Rudi se je ranjen umaknil v hlev, le Valentinu Burjo-Zdravku se je posrečil beg. Ob enih po-

noči se je oglašil pri sorodnikih v Šmarci in povedal, da je pri skoku s hleva padel v gnojnico in kako je bilo pri Tinčetu.

Po polnoči je streljanje prenehalo. Zavladala je tišina. Sergej je na hlevu zaman iskal tovariše. Mislil je, da so v bližini.

Na nebu se je prikazal mesec. Ob štirih zjutraj je Sergej odstranil deske in se skozi odprtino spustil v svinjak. Sezul je škornje, pripravil brzostrelko in zakričal: »Na juriš!« in med streljanjem zdivjal mimo presenečenih domobrancev, ki so od strahu popadali na tla in iskali zavetje. Skozi Suhadole se je umaknil v Žeje.

Zjutraj so domobranci dobili ranjenega Rudija in ga

Stane Boltežar-Rudi

naložili na voz. Na poti proti Mengšu si je prerezal žile.

Po boju so domobranci požgali Tinčetovo gospodarsko poslopje. Miha in Angelo Škrjanc (Tinčetova) ter Cilko Boltežar so odgnali v Lahovče in tam zaprli.

Pred nekaj leti sem pri Tinčetu videl sobna vrata (sneta in spravljena v kleti), v katerih sem našel 42 lukenj od krogel iz Sergejeve in Zdravkove brzostrelke.

Te dni je minilo 40 let od tega boja

Mirko Bernot-Mentor je bil rojen 1924. leta v Zagorici nad Kamnikom. Do začetka vojne je opravil pet razredov gimnazije, potem pa je delal v tovarni. Nasilno so ga mobilizirali v nemško vojsko, od koder je z vso opremo in orožjem marca 1944. leta pobegnil k partizanom, kjer je bila vsa Bernotova družina. Mati Franciška Bernot-Mami je bila za kuharico v partizanski bolnišnici v dolini Bele pri Kamniški Bistrici (tedaj stara 51 let). Oče Franc (1892-1976) je bil član okrožnega odbora OF. Sestra Zofka-Jelka je bila administratorka pri kamniškem okrožnem odboru OF.

Ohranjeno je pismo, v katerem je Jelka obvestila očeta o Mirkovi smrti. To pretresljivo pismo objavljamo v celoti:

Položaj 10. 11. 1944

»Ljubi tati!

Težko, zelo težko ti bom danes napisala to pismo, kajti žalost mi to skoro ne dovoljuje. Tudi tebi bo težko, ali vseeno lažje kot naši mami. Vem, da dobro razumeš našo borbo in boš dobro razumel to, da brez žrtve ni svobode. Tako je moral tako mlado življenje dati za svobodo tudi naš Mirko. Veliki udarec je za nas vse tri, kajti vsi lepi načrti so se razblinili v prah. Hudo mi je, ker sem s tem izgubila edinega brata, toda ponosna sem, da je padel kot junak in ne kot strahopetec.

Naj ti opišem, kako se je to zgodilo. S tovarišem Rudijem, mislim, da se ga še spominjaš, bil je odgovoren za mladinsko organizacijo v Komendi, sta odpotovala v kamniški in kopenski okraj. Najprej sta bila v Kamniku, potem pa sta šla v Komendo, in sicer sta šla s tovarišem Zvonkotom, ki je sedaj sekretar SKOJ v Mostah. Tam so se baje zadrževali vsi trije

tri dni in tretji večer je prišel tovariš Sergej na obisk k svojim domačim. Toda saj dobro veš, da je tam okoli

Nande Vode-Sergej

vse polno izdajalcev in da so bili vsi štirje izdani. Rudija so živega ujeli in si je sam končal življenje s prerezom žil na vratu in rokah ter je kmalu umrl. Vsi trije so držali borbo do jutra, potem pa so se najbrž sami postrelili, ker ni bilo izhoda. Tako so s tem pokazali vsi trije, da so sinovi svoje domovine.

To mi je povedal tovariš Črt (Srečko Cerar, živi v Kranju; opomba J. V.), ki je sedaj v kamniškem okraju in mi je tudi obljubil, da bo šel do mame in jo o vsem tem obvestil ter tudi potolažil. Rada bi bila v tem trenutku pri njej, da bi se skupno izjokali in bi bilo obema lažje. Toda dolžnost in delo mi tega ne dopustita in si bom vso žalost morala zakopati globoko v srce ter se pokazati močno. Zato se bom s podvojeno silo vrgla na delo, da bo prej osvobodena naša domovina in da prej maščujemo vse žrtve, ki so padle za svobodo.

Sprejmi pozdrave od žalostne Zofke.«

Zofka tedaj še ni bila natančno seznanjena s tem, koliko jih je padlo pri Tinčetu (padel je samo njen brat Mir-

ko-Mentor, ranjeni Rudi pa je na vozu s samomorom sklenil življenje).

Stane Boltežar-Rudi, po domače Tomov z Brega pri Komendi, je bil rojen 1922. leta v kmečki družini. V Ljubljani je obiskoval gimnazijo in hotel študirati pravo. Umrl je 7. novembra 1944, na svoj 22. rojstni dan.

Valentin Burja-Zdravko je bil rojen 21. avgusta 1921. leta v Nožicah v domačjski občini. Doma so imeli majhno kmetijo. Oče je bil priložnostni zidar. Valentin je obiskoval meščansko šolo. Partizanom se je priključil jeseni leta 1943, in to Slanodrovi brigadi. V partizanih sta bila tudi njegova sestra Marija in brat Mirko. Padel je 11. februarja 1945. leta ob sedmih zvečer blizu železniške postaje Homec. Po globokem snegu je šel na zvezo v

Valentin Burja-Zdravko

Homec, a mu je nit življenja pretrgala domobrantska zaseda. Takrat je bil okrajni sekretar SKOJ.

Od te hrabre četverice je živ samo Nande Vode-Sergej, ki živi v Komendi. Je kmet, vseskozi aktiven družbenopolitični delavec. Pred nekaj leti je bil član predsedstva Socialistične republike Slovenije.

Jože Vidic

Po smrti je prepozno

Lep jesenski popoldan je bil nekoliko prijetnejši tudi za 62-letno Marijo Pavlin iz Regentove v Dravljah pri Ljubljani. Čeprav z nasmeškom na ustih in pletenjem v roki ni mogla skriti skrbi, kako bo plačala premog, ki naj bi ji ga pripeljali tisti dan. Zelo rada poje, in ko ji je najtežje, zapoje, ker je trdno prepričana, da bo tako lažje premagala težave zadnjih let. Nima televizorja, tudi pralnega stroja ne. Z denarjem, ki ga je dobila od občine v nadomestilo za zemljišče, prek katerega gre Regentova cesta, si je komaj kupila nov štedilnik.

Marija se je rodila v Razborju pri Čatežu. Z možem Alojzijem Pavlinom, ki je bil tudi aktivist na terenu, sta 1941. leta stanovala pri njegovi materi v Stranjah pri Beli cerkvi. V sosednjo vas Dobrovo pri Škocjanu so se januarja leta 1942 naselili fašisti in belogardisti. Mož, ki je bil krojač, se je kmalu znašel v škripcih, saj so Italijani in beli kmalu zvedeli, kaj dela. Nosili so mu material za izdelavo uniform. Material je sicer sprejel, toda delati ni hotel, saj se je zavedal, da bi tako pomagal le sovražniku. In ker za nobeno ceno ni želel podpirati okupatorja, se je preselil v zi-

danico na Tolstem vrhu pod Gorjanci.

»Tu smo živeli v hudem pomanjkanju. Sin je bil star komaj šest mesecev. Hrano smo dobili pri Kastelčevih v Ptistavi, v za-

Marija Pavlin

meno pa je mož pri njih delal kot krojač. Kaj kmalu so aktivisti s terena zvedeli za krojaško delavnico. Veliko smo delali za NOV, dokler niso zvedeli italijanski fašisti in belogardisti. Kot aktivistka sem delovala, kjer sem le mogla. Na ljubljanski železniški postaji so me ujeli italijanski karabinjerji, ker so pri meni našli večjo zalogo cigaret, name-

njenih partizanskim enotam. Ker mi niso mogli ničesar dokazati, so me vrgli iz vlaka, na isti dan še enkrat ujeli in hudo pretepli.

Očka Ludvik Zolet je bil aktiven borec NOV od leta 1942 pa vse do konca vojne. Najbolje se ga spominjajo borci Dolomitskega odreda. Odlikovan je bil z redom za hrabrost in za zasluge za narod II. stopnje. Po vojni je bil ves čas družbenopolitično aktiven, po poklicu je bil tudi krojač, vrsto let pa je delal v tovarni Dekorativnih tkanin v Ljubljani. Za njegove zasluge v narodnoosvobodilnem boju je po njem poimenovana ulica (Zoletova ulica) v krajevni skupnosti Bratov Babnik.

Prva leta po vojni je Pavlinova družina štela že 5 članov. Preselili so se v Ljubljano in začasno stanovali v bloku v Šiški. Hišica Zoletovih v Kovaški ulici 7, današnji Regentovi, je bila že precej stara in potrebna popravila. Oče je prosil krajevni odbor ZB za posojilo, da bi popravili hišo. Po trdem delu in okrevanju so hišico spremenili v prijeten domek.

Pred leti je oče umrl, hčerka Marija je ostala skraj osamljena, le v gornjih prostorih živi sin z družino.

Toda sin materi kaj dosti ne more pomagati, saj je bolan. Pred dvema letoma je pri nesreči za las ušel smrti.

Marija je bila ves čas aktivna. Vrsto let je delala v mestnem odboru Rdečega križa, toda zadnja leta je omagala. Pritisnile so jo številne težave, zlasti nizka pokojnina, ki znaša 11.600 dinarjev. Resda od krajevne skupnosti Bratov Babnik dobi pomoč, toda vse to pri sedanjih draginjah ne pomaga veliko, toda za pomoč je še kako hvaležna.

Potarnala je tudi, kako preveč radi ob grobovih pojemo hvalo mrtvim, toda žive in osamele vse preveč radi pozabljamo. Rada bi šla kdaj na izlet, tudi zrezek na krožniku je vsebolj redek. Sedaj jo najbolj skrbi, kako bo plačala kurjavo, ki daleč presega njene zmožnosti. Ko smo jo vprašali po otrocih, je potrdila, da jo radi obiščejo, tudi kakšne pomoči je deležna. Ne tarna zaradi majhne pokojnine, želela bi le dostojnejše življenje in prijetnejše ure v jeseni življenja. Pesmi, ki jih tako rada prepeva, pa so nadomestilo za televizor, o katerem lahko le premišlja.

Jože Čurin

Razstava o sklepnih bojih na Koroškem

Petnajsti maj 1985; štirideset let zmagovitih sklepnih bojev druge svetovne vojne nad fašizmom na Koroškem. Ob tej obletnici bodo na Poljani pri Prevaljah pripravili proslavo zveznega pomena.

Na to se na Koroškem že dalj časa pripravljajo zelo skrbno. Pri občini Ravne na Koroškem so ustanovili organizacijski komite za ureditev spominskega obeležja »SVOBODI IN MIRU« na Poljani. V okviru le-tega deluje še petnajst odborov za razna delovna področja. Eden izmed teh je tudi odbor za ureditev »Muzej 15. maj na Poljani«.

Maja prihodnje leto naj bi v Hrastovi domačiji na Poljani, ki jo bodo pozneje v celoti preuredili v muzej in v kateri so bila takrat pogajanja o vdaji sovražnikovih enot, v spodnjih prostorih odprli stalno razstavno zbirko. V Koroškem pokrajinskem muzeju revolucije so delno v sodelovanju z osrednjimi muzeji revolucije v Sloveniji in Jugoslaviji odslej zbrali ali pa uredili že okrog 400 fotografij ter drugih dokumentov o sklepnih bojih.

Zgornji prostor bodo namenili za učilnico, v kateri bodo z nazornimi sredstvi obiskovalcem čimbolj približali dogajanje v zadnjih bojih naših enot v drugi svetovni vojni v boju z nemškim fašizmom.

Razstava v Hrastovi domačiji bo razvrščena na tematska poglavja. Razmere v Mežiški dolini v letih 1937/38-1941, NOB in jugoslovanskem delu Koroške oziroma protinacistični boj v zamejski Koroški, Boji enot narodne osvobodilne voje oziroma Jugoslovanske armade od 12. 4. 1945 (posebej sremske fronte) do konca aprila 1945, Boj od konca aprila do maja 1945 na Slovenskem, Razvoj dogodkov na Stajerskem in Koroškem med 9. in 12. majem 1945., Boji na območju Doliča, Dravograda in Poljan 14. 5. 1945., Razmere na Koroškem 15. 5. 1945 na prvi dan svobode, Razmere v zamejski Koroški 15. in 16. 5. 1945, Razorožitev sovražnikovih enot in njihovih vračanj v ujetniške zapore v Jugoslaviji.

Izdati nameravajo tudi zbornik Poljana 85, v katerem bodo vključili dokumente o zadnjih bojih v letu 1945.

Nekaj sredstev za razstavo so že zagotovili pri občinski kulturni skupnosti na Ravnah na Koroškem in KS Slovenije. Menda gre za okoli 263.000 dinarjev. To pa naj bi po dosedanjih predvidevanjih bilo le za fotokopiranje, lepljenje gradiva, za tiskanje plakatov in izdajo plakata o razstavi.

Drago Miklavc

S seje programskega sosveta RTV za izročila NOB

Vsebinski odsev revolucije, ne pa število oddaj

Na ponedeljkovi seji programskega sveta RTV za tradicije NOB so delegati tega organa pregledovali gradivo o tem, kaj je bilo. (zlasti na področju oddaj za mladino in otroke) storjenega na radiu in kaj na televiziji. Hkrati so se dotaknili tudi predloga radijskih in televizijskih programov za prihodnje leto.

Zapisano in naštetu o mladinskem programu je zajemalo izključno oddaje, ki so neposredno govorile o revo-

luciji in NOB, zato radijski in televizijski delavci niso mogli sprejeti očitka, da je teh oddaj premalo, in da je program v splošnem prepovršno in preveliko zavestno prežet z revolucionarno mislijo (moralnimi vrednotami...). Kajti, so dejali, vseh tistih drobnih stvari, ki so vtakane v večje število oddaj vseh vrst, niti ni mogoče navajati. Priznali pa so tudi, da se večsah lotevajo te teme bolj »po službeni dolžnosti« in so se

strinjali z delegati, da ni delo opravljeno, če so teme o NOB in revoluciji površno in »zaradi dolžnosti« strnjene v oddajah ob praznikih in obletnicah (saj to ne zadovoljuje nikogar, ne mlajših poslušalcev oz. gledalcev in, kot smo slišali, tudi nekdanjih borcev ne).

Nekaj ostrih besed je bilo izrečenih na račun punkca in, kot so dejali nekateri v razpravi, pačenja borbenih, revolucionarnih pesmi. Na

to temo je potem premišljal radijski urednik kulturnega programa, pesnik Ciril Zlobec, ki je dejal, da skuša ostati pri tej polarizaciji strpen, saj morata radijski in televizijski medij ustreči obe generacijama, med katerima pa je prepad...

Sosvet je ugotavljal, da je bil v oblikovanju mladinskih televizijskih programov (in oddaj v njih) dosežen napredek, zlasti pa so pohvalili širjenje časovnega termina, namenjenega mladinskim oddajam na televiziji.

Opozorili so na štiridesetletnico osvoboditve v prihodnjem letu in dali nekaj konkretnih pobud za TV in radijsko obdelavo še neobravnavanih tem.

B. Ž. J.

Književniki, interniranci Cene Vipotnik

Ob 70-letnici rojstva

Cene Vipotnik, eden izmed najprepričljivejših slovenskih pesniških pričevalcev o življenju v vojnih taboriščih, se je rodil pred sedemdesetimi leti (11. novembra 1914) v Zagorju ob Savi, v družini mizarja, ki je prišel v letih krize pred vojno ob vse svoje skromno premoženje. V družini je bilo šest otrok, od katerih sta dva umrla. Razmere v domači hiši in krivičnost družbenega reda sta po pričevanju Cene Vipotnika pri otrocih naglo oblikovali politično miselnost, ki je začela dobivati napredno obliko že leta pred zlomom stare Jugoslavije. Proti očetovi volji je Cene šel v šolo, kamor sta prišla za njim oba mlajša brata Janez in Branko. Vsi so se preživljali z inštrukcijami, starejša sestra Slavka je stopila v šolo za otroške negovalke. V domači hiši so rasli otroci v na pol krščanskem duhu, ki pa je začel izginjati, kakor hitro so trije bratje odšli v šole.

Cene je bil v petem razredu gimnazije izključen zaradi političnih razlogov za eno leto. V dijaško knjižico so mu napisali, da je izključen »zaradi pisanja nalog socialne vsebine«. V osmi šoli je bil kot levičarski dijak pod tajnim policijskim nadzorom. Nato je študiral romanistiko na ljubljanski univerzi (1935–1939). Kot študentu mu je bil najbližji krog okrog »Dejanja«, katerega sodelavnik je postal. Po diplomskem izpitu je bil eno leto brezposeln, nato pa postavljen za honorarnega učitelja na meščansko šolo na Rakeku. Tam ga je zatekla vojna. Ko se je ustanovila OF, je bilo čisto naravno, da se je vključil vanjo. Dne 29. junija 1942 so ga aretirali in odpeljali v internacijo v Treviso, kasneje v Padovo, kjer je ostal petnajst mesecev do kapitulacije Italije. Bolan se je vrnil v Ljubljano, a na Rakek ga belogardijska policija ni pustila, tako da je z družino

vred preživel mesec najhujšega pomanjkanja in negotovosti v okupiranem mestu. Ker tudi ženi niso dovolili, da bi se vrnila na Rakek – prišla ga je namreč bolnega obiskat v Ljubljano – je izgubila službo. Maja 1944 so ga zaradi uvidenosti tedanjega referenta za meščanske šole, prof. Žitnika, dodelili meščanski šoli na Viču, kjer je ostal do osvoboditve. Po osvoboditvi so ga priegnili k Propagandni komisiji IOOF, avgusta 1945 se je vrnil na gimnazijo na Viču kot profesor do marca 1946, ko je prišel kot urednik k Slovenskemu knjižnemu zavodu. Iz SKZ je bil junija 1949 premeščen v Cankarjevo založbo. Na terenu je bil član rajonskega agitpropa, predsednik Ljudske univerze na Viču in vodja uličnega študijskega krožka. Kasneje je ga delo v redakcijah odtegnilo terenu in zahtevalo ves njegov čas in energijo.

Vipotnikovo življenje, potem ko je okusil toliko socialne krivice v mladosti nad seboj in nad domačimi, se je po mnenju njegovega prijatelja Jožeta Kastelica, z njegovim značajem in z etično zavestjo docela logično usmerilo v Osvobodilno fronto

slovenskega naroda. Ko je nad domovino visela usoda popolnega uničenja, fizične likvidacije naroda, se je pesnik in človek Cene Vipotnik pridružil uporu.

Poglejmo, kako je spremljala literarna zgodovina njegovo delo in ga skušala ovrednotiti: literarno se je začel uveljavljati že pred vojno, naprej v dijaških listih, nato pa v reviji Dejanje in v Ljubljanskem zvonu. Sodil je med brničevsko »generacijo pred zaprtimi vrati«. Njegove pesmi so bile pod vplivom novoromantičnega izročila. Nanj je vplival tudi socialni realizem. Za njegove verzne sta značilna formalna ugležnost in težnje h klasičnemu ravnotežju. Med značilnosti njegove poezije uvršča Stanko Janež tudi bujnost njegovih pesniških podob in povzemanje ekspresionističnega izraza, pristno doživetje, zastrto melanholijo in občutje osamelosti.

Boris Paternu opaža, da je najbolj vidno doživetje njegove predvojne lirike globoka življenjska depresija, bolečina poraženosti sredi razkrajajočega se sveta, druga plast njegove zgodnje lirike teži v nasprotno smer, v privid svetle pozitivne eksistence. V vojni liriki se doslej zaprti osebni Vipotnikov lirski prostor odpre kruti resničnosti sodobne zgodovine, grozotam okupacije, taboriščnem smrti, ljudskemu trpljenju in uporu. V liriko vdre pripovedništvo. Balade mu postanejo notranja potreba. Vipotnikova trpna bolečina preraste samo sebe in se prevesi v svoje nasprotje: v upor. Ob vsem tem pa nikdar ne pozablja na lep in izbran pesniški jezik. Ljubezem mu postane preobrazujoča moč, ki naj izbrže vse spomine na temo in bolečine.

Viktor Smolej ugotavlja, da izhaja Vipotnikova poezija iz kroga lirikov A. Vodnika, E. Kocbeka in B. Voduška. Do vojne kaže izrazito obrnjenost vase, stran od sveta, v vojni liriki pa najde trdna tla. Osebna intimna doživetost se zliva z dožitvijo tisočev slovenskih ljudi. Njegova pretresljiva taboriščna lirika ohranja ob vsej dokumentarnosti in ob vsej naši nacionalni prizadetosti svojo pesniško moč kot

umetniška stvaritev mimo let svojega nastanka in svoje dnevne aktualnosti. Stanko Janež je zapisal, da nas Vipotnikova poezija prevzema z zrelostjo pesniških spoznanj, z lepoto izraza, bogastvom misli in modernih metafor. V pesmi Šimen Sirotnik je izrazil spomin na tisočletno suženjstvo in hrepenenje po srečni prihodnosti. Njegova lirika učinkuje živo, neposredno, intimno in toplo.

Čeprav v edini odklonilni kritiki Vitala Klabusa (Revija 57-1957) ne zasledimo niti najmanj poslušala za posebnosti in odlike Vipotnikove poezije, mu vendar tudi ta kritik mora priznati, da je »metaforika Vipotnikove poezije pogosto lepa« in da je »Vipotnikovim artističnim sposobnostim najbolj prikladen estetski svet«.

Cene Vipotnik je zapustil ta-le literarna dela: DREVO NA SAMEM (Pesniška zbirka 1956, doživela tri izdaje), PESMI, 1956, skupaj z A. Vodnikom in J. Udo- vičem, ZELEN GROBEK (1960 – mladinsko delo) in ZEMLJA ZELENI SPOMIN (1975 – Zbrane pesmi in proza. Uredil in spremlno besedo napisal Jože Kastelic).

Zapis Jožeta Kastelica »CENE VIPOTNIK – poskus liričnega portreta« v knjigi ZEMLJE ZELENI SPOMIN je doslej najbolj skrbna in natančna študija njegovega življenja in literarnega ustvarjanja. Iz bibliografije, ki je natisnjena na koncu te knjige, je razvidno, da je Vipotnik plodno ustvarjal na različnih področjih: bil je urednik in sourednik mnogih pesniških antologij, pisec umetniške proze, prevajalec zlasti iz francoščine, pisec esejev in člankov.

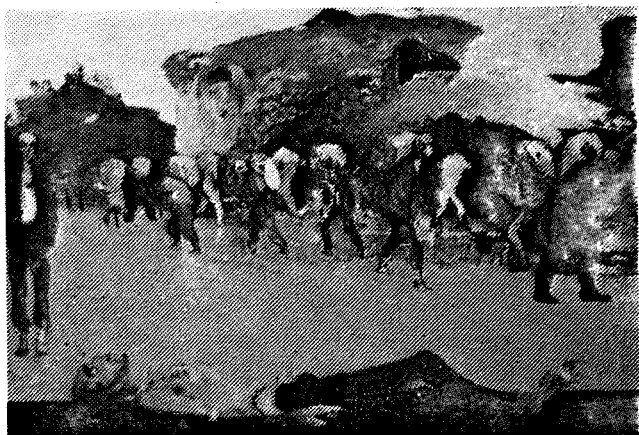
Dodajamo, da je bil Cene Vipotnik med tistimi slovenskimi pesniki, ki je bil tako v okupirani Ljubljani, kakor na vseh svojih trpkih taboriščnih postajah, vedno na strani ljudstva in je z njim delil bridkost in trpljenje, z njim pa si je razdelil tudi neizmerno veselje, ko je zasijala svoboda. Žal pa je umrl veliko prezgodaj, da bi bilo njegovo veselje dolgotrajnejše in da bi ga lahko potrdil s svojimi lepimi izvirnimi pesniškimi metaforami.

Dušan Mevlja

Dve razstavi avtorjev partizanske generacije

Lakovič in Slana

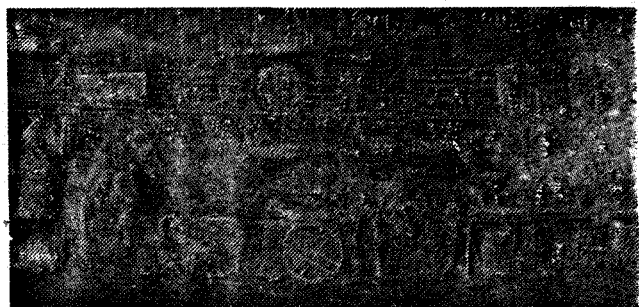
V avli Inštituta Jožef Stefan v Ljubljani je že dlje časa na ogled likovna razstava Vladimira Lakoviča, komaj pred nekaj dnevi pa so na Inštitutu za gozdno in lesno gospodarstvo (prav tako v Ljubljani) odprli razstavo Franceta Slane. Obe razstavi sodita v krog že utečenih predstavitev naših (in sem ter tja tudi tujih) umetnikov, neposredneje in bliže delovnim ljudem. O tem, koliko je umetnost, ki jo »prinesemo na krožnik« občinstvu, temu potem res bliže, premišljajo likovni teoretiki tako in drugače, ob konkretnih dveh »razstaviščih« pa je mogoče reči, da se je njuna razstavna dejavnost razvila že do te mere, da razstave v avlah teh ustanov obišče tudi lepo število zunanjih obiskovalcev.

Vladimir Lakovič: »Večni krog«, 1953, Moderna galerija v Ljubljani

Vladimir Lakovič je začel svojo likovno učno pot na ljubljanski obrtni šoli, kjer ga je osnove likovne umetnosti poučeval France Kralj. Bil je član likovnih skupin Gruda in Slovenski lik (1939–1941), med vojno pa v partizanih in nemških koncentracijskih taboriščih (Dachau in Flossenbürg), od koder tudi močno zastopana vojna motivika v njegovem povojnem slikarskem opusu. Doštudiral je na ljubljanski likovni akademiji, kjer so mu bili profesorji Pirnat, Mihelič, Jakac in Stupica.

Njegovo likovno izražanje sega od risbe do grafike, oljnih podob pa do knjižne ilustracije in je motivno najmočnejše prav v poglabljanju v taboriščno motiviko.

France Slana: »Temni mlin«, 1961, Moderna galerija v Ljubljani

France Slana, ki je še ne osemnajstletni fant stopil med partizane, kjer je pri svojem delu (izdelavi letakov, plakatov in drugega v tiskarski delavnici) srečal že priznane mojstre slovenskega slikarstva, se je takoj po vojni vpisal na likovno akademijo in jo 1949. uspešno končal. Njegovo osrednje izražanje se drži olja in platna, čeravno ne zanemari drugih slikarskih tehnik pa tudi risba, ilustracija, slikanje na keramiko in tapiserija mu niso tuje. Lirična, »zmerno modernistična« krajina in tihožitja sta njegova najpogostejša motivika, ki ga je uspešno predstavila tudi onstran morja, v Združenih državah Amerike.

B. Ž. J.

Tretja Vilharjeva razstava na Švedskem

V glavnem mestu južne švedske pokrajine Blekinge, v Karlskroni, v galeriji Konstnären ima te dni svojo 64. samostojno razstavo znani slovenski slikar in kipar Mario L. Vilhar. Razstavlja 38 svojih akvarelov in olj, od teh kar 6 triptihov. Pred Karlskrono je razstavljal v galeriji Mestne knjižnice v Ronnebyju in v prireditveni dvorani Södra Hallen znane tovarne avtomobilov Volvo v Olofströmu, kjer je sodeloval s svojo razstavo na proslavi 10. obletnice Kulturnega društva Slovenija z razstavo Slovenija v akvarelu.

Pokrajinsko dnevno časopisje Sydöstra Sveriges Dagblad in Blekinge Läns Tidning pozorno spremljajo vse Vilharjeve razstave, kritika pa ga je dobro sprejela. Vsi poudarjajo Vilharjevo

eksplozivno barvitost njegovega ekspresionističnega slikarstva in virtuosno dinamičnost njegovega poslanstva. Kakor pravijo, njegove slike kipijo od življenja in gibanja, v katerih se celo listje v drevesih premika in skoraj mirna voda morja vzvalovi. Poudarjajo pa tudi njegov poseben talent za slikanje triptiha (slik z istim motivom v treh delih). Vsakokrat pa na koncu sestavka o Vilharju in njegovi umetnosti živo poročajo svojim bralcem obisk njegovih razstav.

Po Vilharjevih razstavah na Danskem leta 1958 in 1960 se že drugi predstavljajo na Skandinavskem in prvič na Švedskem. Do sedaj je razstavljal tudi v Švici, Avstriji, Italiji in na Nizozemskem.

Jutri plenum kulturnih delavcev OF v Dolenjskih Toplicah

V petek, 16., in v soboto, 17. novembra, bo potekal v Dolenjskih Toplicah plenum kulturnih delavcev Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

Osrednja letošnja tema razgovorov bo problematika in smeri nadaljnjega proučevanja kulture v narodnoosvobodilnem boju. Uvodno besedo bo imel Josip Vidmar, za njim Franc Šetinc in nato Mitja Ribičič s pregledom dosedanjih enajstih plenumov. Posamezni poročevalci pa bodo poročali o storjenem in načrtovanem pri raziskovanju posameznih področij umetnosti v obdobju NOB.

V soboto je načrtovan obisk dolenjskega muzeja, Jakčeve hiše v Novem mestu in ogled Pleterij.

Ciril Cvetko

Ob rob letošnjemu festivalu

V torek, 27. novembra, se bo v veliki dvorani Cankarjevega doma iztek 12. festival Revolucija in glasba. Filharmoniki bodo tedaj ob sodelovanju sopranistke Zlate Ognjanovič in basista Nevena Belamarića znova predstavili M. Kozine llovo goro in ciklus pesmi Pavla Šivica Rdeči oblaki, za konec pa dodali še skladbo Paula Dessaua In memoriam Bertolda Brechta, ki pri nas menda sploh še ni bila izvedena. Pred filharmoniki so že bili ali bodo še na vrsti najrazličnejši ansambli od Tria Lorenz, Pihalnega kvinteta in Klavirskega kvarteta RTV Ljubljana prek Slovenskega okteta in zborov do vojaške godbe in Baletne skupine Študentskega plesnega kluba Kazina v Ljubljani s starejšimi, a tudi povsem novimi deli.

Programiranje novih in neznanih del je ena od značilnosti festivala RIG, ki nikakor ni naključna. Programski načrtovalci se namreč že nekaj let trudijo, da bi z razpisi in direktnimi naročili skladateljem spodbudili glasbeno ustvarjalnost pri nas na sploh in še posebej v smeri ustvarjanja na temo NOB in revolucije. No, treba je reči, da se načrtovalcem njihove dobre zamisli niso vselej posrečile in urednišče, kajti zanimale so jih in jih še kvalitetne skladbe, pa čeprav iste tu in tam morda niso v direktni povezavi z NOB in revolucijo. Že večkrat smo namreč tudi ugotovili, da je lahko neko besedilo, na primer, po katerem so nato skladatelji pisali glasbo, večpomensko in kot tako v bolj ali manj oddaljeni zvezi s cilji in smotri razpisovalcev. Tem (upravičenim) stališčem doslej ni nihče nasprotoval. Upirati pa se je treba poskusom, da bi spravili v okvir festivala dela, ki niso niti v zvezi z NOB ali revolucijo ne kvalitetna. Da v tem soočanju nastajajo težki trenutki za eno in za drugo stran, ki so se v preteklosti končali tudi s kompromisom, je jasno, jasno pa je tudi, da je kompromis šel vselej na škodo festivala ter v jezo poslušalcev.

Ker je bilo v preteklosti tako in ker se je sedanjí programski svet dobro zavedal teh dilem, je bila njegova prva naloga seveda v tem, da preudarno razpisuje ali pretehtano daje direktna naročila skladateljem, nato pa kar najbolj skrbno programira. Programira selektivno, ne oziraje se na morebitne pritiske, ki so pogosti spremljevalci naročil, na zveze in podobno.

Napad na most

Dne 20. septembra 1944. leta smo se Litijani začudeni in zaskrbljeni zazrli proti Kresnicam in Hotiču oziroma Pogoniškemu mostu. Zavezniška letala so pozno popoldne preletavala most. Čez nekaj trenutkov so se oglasili protiletalski topovi, nameščeni na obeh straneh dolgega mostu. Po nekaj minutah so letala odletela, oglasilo pa se je močno streljanje z obeh bregov reke Save. Domačini smo tukaj vedeli, da gre tokrat zares in da bo Pogoniški most verjetno porušen.

Pripravo za to partizansko akcijo je prevzel glavni štab Slovenije. Sedmi korpus je namenil uporabiti za napad enote 15. divizije, Šlandrove in Zidanškovo brigado. Operativnemu štabu Šlandrove brigade so dodali še Kamniško-zasavski odred. Petnajsta divizija pa bi uporabila Gubčevo, Cankarjevo in 15. brigado ter Dolenjski odred. Štab sedmega korpusa je 17. septembra 1944 izdal bojno povelje. Operacija bi se morala začeti 18. septembra, kakor je bilo dogovorjeno z zavezniškimi oficirji. Dogovorjeno je bilo, da bodo zavezniška letala prej bombardirala utrdbe ob železniškem mostu. Zaradi nepredvidenih dogodkov in zakasnelega prileta zavezniških letal pa se je operacija začela šele 20. septembra popoldne in je trajala do 22. septembra, ko se je Gubčeva brigada s skupino ranjencev odpravila na pohod proti Dolenjski.

Napad in onesposobitev Pogoniškega mostu je bil del načrta za splošen napad na proge, ki so peljale v severno Italijo. Če bi bil železniški most Pogonik čez široko reko Savo pri Litiji razdeljen, bi bili za popravilo potrebni dolgi tedni in v tem času strateška železniška proga Zidani most-Ljubljana-Trst ne bi bila odprta, s

čimer bi bila oslABLJENA nemška oskrba Italije.

Štabu Gubčeve brigade sta se na Primorskem pri Gabrovki priključila James M. Godwin, kapetan ameriške vojske in tedaj šef angleške vojne misije pri glavnem štabu Slovenije ter vojni dopisnik John Phillips. Oba sta se udeležila napada na grad Pogonik in na most. James Godwin je bil pri napadu na nemško postojanko v gradu hudo ranjen v nogo. John Phillips pa je marljivo uporabljal svojo beležnico in fotografski aparat. John Phillips je eden tistih tujcev, ki jih štejemo za prijatelje naše dežele. Med vojno je poročal iz Italije za revijo Life in ker so ga zanimala skope novice, ki so prihajale s partizanskih bojišč, se je kljub težavam prebil v Slovenijo in skupno z J. Godwinom želel sodelovati v napadu na most pri Litiji. V svoji knjigi Zgodba o Jugoslaviji, bogato opremljeni s fotografijami iz vojne, ga in povojnega časa, je bitko partizanov nadrobno opisal in opremil s fotografijami z bojišča. Posebno skrbno je popisal prvo pomoč ranjenemu kapetanu Godwinu in drugim ranjencem ter njihovo evakuacijo.

Posebnost te partizanske akcije je bila akcija zavezniškega letalstva, ki pa ni bila

učinkovita, imela pa je vendar velik moralni pomen. Borci so bili navdušeni, da bodo napadali skupaj z letalstvom. Priletelo je res šest mustangov, ki pa zaradi močnega protiletalskega ognja niso hoteli tvegati nizkega leta, zato so spustili lažje bombe, ki so padale okoli mostu v reko Savo. Nobena bomba ni zadela cilja. Posadke Nemcev okoli mostu so se poskrile v zaklonišča. V gradu Pogonik tik nad mostom pa je zavladovala panika. V tem trenutku so gubčevci jurili ter zajeli posadko Avstrijev. Starejši graničarji, naveličani vojske, so naše borce pričakali z dvignjenimi rokami. Težje pa je bilo s posadkami pri bunkerjih ob mostu. Zlasti so bili nevarni protiletalski topovi manjšega kalibra na drugi strani reke Save. Štajerski partizani so se ostro spopadali z Nemci na levem bregu Save. Bunker s posadko je bil končno onesposobljen, pritiskati pa so začeli tanki iz smeri Litije. S pehoto Nemcev, ki je prihajala iz litijske strani, je opravila Cankarjeva brigada. Tanke so s protitankovskimi puškami obstreljevali gubčevci ter dva onesposobili. Močno so streljale tudi štajerske brigade z levega brega Save ter veliko pripomogle, da so se minerji odločili minirati most, ki je bil pod močnim sovražnikovim ognjem. Minirali so most, čeprav so ugotovili, da so bili pomanjkljivo obveščeni o velikosti mostu. Po umiku in močni eksploziji so bili prepričani, da je most porušen. V reko Savo pa je padel le del konstrukcije med dvema stebroma.

Po bombardiranju je drugi bataljon brigade napadel orožniško postajo v Kresnicah, kjer je bilo 30 graničar-

jev in 15 orožnikov. Ti so se skrivaj umaknili čez progo v tovarno apna. Ena četa je napadla Nemce v šoli. Poleg te postojanke sta bila dva železobetonska bunkerja, ki pa ju četa tudi s pomočjo drugih čet ni mogla zavzeti. Bunkerja so poskušali razbiti s protitankovskimi puškami in minometi, a ni bilo uspeha. Postojanko so blokirali do polnoči, potem pa so se vrnili v brigado.

Pri napadu na Kresnice je imel 2. bataljon Gubčeve brigade tri mrtve in dvanajst ranjenih. Skupne izgube Gubčeve brigade so bile v tej akciji šest mrtvih in sedemindvajset ranjenih. Za druge enote nimam podatkov. Pri Pogoniku je bilo ujetih 43 Nemcev, večina Avstrijev, ki so jih konec leta 1944 priključili prvemu avstrijskemu partizanskemu bataljonu.

Poveljstvo 7. korpusa, ki ga je v tej operaciji predstavljaj načelnik štaba Franc Pogljajen-Kranjc, je bilo zadovoljno z rušenjem mostu. Ker se je zdelo, da je sovražnik zapustil obrambne položaje okoli Litije, je ukazal ponoviti akcijo, ki naj bi jo opravile iste enote. Cilj je bil popolnoma porušiti most in še predor pri Pogoniku. Toda v Litijo je prišlo veliko sovražne vojske na 40 tovrnjakih in osmih tankih, zato je bila ponovitev akcije odpovedana.

Čeravno je glavni štab Slovenije izrekel posebno pohvalo in priznanje vsem sodelujočim v tej akciji, ki so v hudem sovražnem ognju minirale most, je bil uspeh le del. Vlak je vozil čez most do popravila po enem tiru, ker je bila dvotirna železniška proga. Res pa je, da je bil hkrati ponovno porušen

Štampetov most, zato je bila Tržaška proga nekaj časa zaprta za promet. Po miniranju mostu je komisar 1. čete 3. bataljona Gubčeve brigade s še dvema partizanoma zažgal grad Pogonik. Tako je zgorel še en star grad v okolici Litije.

Med ranjenci Gubčeve brigade je bil tudi moj življenjski sopotnik. Bil je hudo ranjen pri napadu na kresniško postojanko. 26 ur dolgo pot na slami lojtrskega kmečkega voza je preležal na trebuhu. Vožnja je potekala po globelih in strminah težko prehodnega terena. Napre-

dovali so počasi. Za skupino vozov je šlo 44 ujetnikov. Dež je pota spremenil v močvirja, nekateri vozovi so obtičali v blatu, nekateri so se prevrnili. Med potjo so jih še obstreljevali z neke sovražne postojanke ter enega borca ubili, dva pa ranili. Ze blizu meje proti Dolenjski so jih napadli še belogardisti, čeravno je brigada hodila po slabih gozdnih poteh in se izogibala naseljenih krajev. Končno je transport ranjencev prispel na desno stran reke Krke do divizijske kirurške ekipe.

Ema Bizjak

Znan neznani partizan iz Ogenjce

V avgustu so obiskali partizansko bolnišnico pri Ogenjcah Berta Kravcar in njen sin z družino. Kmalu zatem so me obiskali na domu in me obvestili, da je v Ogenjci padel tudi Ivan Rupnik, Bertin prvi mož in Ivanov oče. Iz dokumentov, ki so jih prinesli, je razvidno, da je bil Ivan Rupnik, rojen v Idriji 22. 7. 1913. leta, eden od neznanih ranjencev; ki so jih Italijani pobili ob roški ofenzivi v partizanski bolnišnici pri Ogenjcah.

Ivanov oče je bil rudar v Idriji. Z ženo Marijo sta imela tri otroke: dva sina in hčerko. Vsi so se bojevali proti fašizmu. Sin Franc pa je odšel v Francijo, kjer je stopil v tujsko legijo in dobil najvišje francosko odlikovanje.

Ivana so Italijani zaradi delovanja proti fašizmu preganjali, in ko se je umaknil v

ilegalo, so razpisali nanj nagrado. Zaradi tega je 1935. leta pobegnil v Slovenijo.

Ivan Rupnik se je 1941. leta poročil z Berto Tratnik. Za Osvobodilno fronto je

Ivan Rupnik

S Slovenci in Tretjo prekomorsko brigado v NOB

Patriotizem slovenskega ljudstva sem spoznal že pred vojno. Množično rodoljubje pa se je še zlasti izkazalo pred fašističnim napadom na Jugoslavijo. Ljudstvo v mestih in vaseh je vsak dan skrbelo za usodo domovine in hkrati pokazalo svojo pripravljenost, da z vso močjo sodeluje pri njeni obrambi.

Surovost in zločini okupatorja in njihovih pomagačev pa niso mogli zlomiti borbenega duha ljudstva, nasprotno, vplivali so na njegov vse odločnejši odpor. Odločilen vpliv je imela Komunistična partija Jugoslavije, ki je takoj, ne da bi izgubljala en sam dan, začela organizirati splošni odpor.

Ne glede na moje osebno trpljenje sem bil in sem tudi danes vesel, da sem svoj prispevek k osvoboditvi naše domovine dal zvečine prav na ozemlju Slovenije, lepe in miroljubne dežele, polne prostodušnih, odprtih ljudi in patriotov.

Prepričan sem, da ne bi prenesel vsega zapostavljanja in trpljenja v jetnišnicah, v konfinaciji in na ilegalnem delu, če me ne bi vsestransko in vztrajno podpirali in mi pomagali številni slovenski tovariši. Taki so bili na primer Janez Hribar, Matevž Hance, Ferdo Kozak, Pavle Kreutzer, Peter Zlatnar in številni drugi.

Izpostavljeni smo bili skupnemu trpljenju, toda ker so nas vodile svobodoljubne ideje, smo med seboj razvili odločno in nad vse človeško zaupanje in tovarištvo. Vedno sem cenil in imel rad živahen temperament, poštenje in odločnost teh ljudi, oni pa so pri meni cenili, da se kot Črnogorec bojujem v njihovih vrstah in na njihovih tleh, pri čemer so poudarjali našo tradicionalno hrabrost, iskrenost in pripravljenost k žrtvovanju za svobodo.

Do smrti nas bodo povezovali hudi in nepozabni skupni spomini na ilegalne boje in trpljenje v jetnišnicah: šempetrski vojašnici, sodišču v Ljubljani, Padovi, Alesandriji, Piacenzi, Bologni, Chietiju, Archiju, kakor tudi na nepozabne dni bojev naše Tretje prekomorske brigade, v kateri smo se znašli takoj po kapitulaciji Italije. Ko to pišem, me pomore mimo spomina na našega hrabrega Pavla Kreutzerja, kateremu bom vse življenje hvaležen, ne samo zaradi iskrenega tovarištva in tiste znane partizanske skrbi in ljubezni, temveč zato, ker me je za vselej zadolžil. V času svoje konfinacije v Archiju sem bil namreč zaradi tedanje in prejšnje svoje aktivnosti v jetnišnicah pri fašističnih oblasteh zaznamovan in v doku-

mentih označen kot »nevaren«, zato so si fašisti prizadevali, da bi se me otresli. Imeli so me za nevarnega komunisto, in povrh tega sem bil zanje še bolj nevaren, ker sem bil Črnogorec. Znano nam je bilo, da so se črnosrajčniki iz teh krajev vračali z ranami, ki so jih dobili v bojih s črnogorskimi partizani. Govorili so, kako smo divji in kako jemo žive ljudi, izenačevali so nas z ljudozercerji. Tako so govorili Mussolinijevi črnosrajčniki, ki o njihovem zverinstvu dovolj pričajo požiganje, množično ubijanje, pretepanje in zapiranje črnogorskega ljudstva.

Fašisti so v okolici Archija z nekim mesarjem fašistom zrežirali požig nekega skladišča. Jaz o tem zares nisem ničesar vedel, toda še isto noč so me aretirali skupaj s še nekim mladincem Slovincem (imena se ne spominjam več). Kakor da se dogaja sedaj, se spominjam, kako mi je ob aretaciji in ko so me gnali na karabinjersko postajo, da bi me zaslišali, Pavle Kreutzer rekel: »Ne bom te, Vojo, pustil samega. S teboj pojdem, pa četudi v smrt.« Pavle me je imel zelo rad, pa tudi jaz njega. Vedel je, da ne znam dobro italijanskega jezika, in da se zato ne bom mogel uspešno braniti, kar bi preiskovalci takoj izrabili. Hkrati mi je bil priča, tako na karabinjerski postaji kakor tudi na sodišču. Po njegovi zaslugi in zaradi okoliščine, da je fašistična Italija bila tik pred kapitulacijo, nismo bili obtoženi.

Ob kapitulaciji Italije sem se znašel v Archiju, kjer sem bil interniran oz. konfiniran že od prve polovice leta 1943. Tu sva s Pavletom organizirala pobeg večje skupine naših ljudi (okrog 30) v Bari, ker smo zvedeli, da se tam ustanavlja jugoslovanska baza za zbiranje patriotov in vseh pregnanih borcev jugoslovanskega rodu. Ta naša akcija za pobeg v Bari je bila dokaj težavna, tvegana in nevarna. Nemško-zavezniško frontno črto nam je uspelo preiti šele čez 20 dni, in sicer na sektorju pri Foggii. Pri prehodu čez frontno črto smo nekajkrat naleteli na nemške patrulje in zasede, tako da smo se prebijali zvečine zunaj naselij, ki smo se jih izogibali, vendar vztrajno nadaljevali pot k našemu cilju. Prav tako bom večno ostal hvaležen prebivalcem tistih vasi z območja, skozi katera smo se prebijali. Ti ljudje so nas bratsko sprejemali, nas skrivali pred fašisti in Nemci ter nas redno obveščali o premikih sovražnikovih enot.

Prepričan sem, da naša skupina ne bi bila prispela v Bari, če ne bi bila deležna nesebične pomoči dobrih italijanskih ljudi in

Vojo Bakić je bil rojen 24. 2. 1915. leta v vasi Zabrdje, občina Ivangrad v Črni gori. Pred vojno je aktivno deloval v naprednem delavskem gibanju. Junija 1941 se je vključil v organizirano ilegalno politično delo pod vodstvom KPS ter je s tovariši Janezom Hribarjem, Matevžem Hacetom in drugimi sodeloval pri organiziranju vstaje v Loški dolini. Aretili so ga s 3. na 4. novembra 1941 in nato obsodili, prek jetnišnice v Padovi, Aleksandriji, Piacenzi, Bologni in Chietu. Ob kapitulaciji Italije je pobegnil in se v Carbonari vključil v 3. prekomorsko brigado. Je nosilec partizanske spomenice 1941 in polkovnik JLA v pokoju.

žensk, ki so nam pomagali takrat, ko nam je bila njihova pomoč najbolj potrebna.

Pri Foggii nas je sprejela britanska vojska. Tudi z njimi je bilo precej nesporazumov. Prišli smo namreč v neko enoto Indijcev, ki so bili zelo nezaupljivi. Povedali smo jim, da smo Jugoslovani, da prihajamo iz jetnišnic in taborišč ter da smo se odpravili na pot, da bi se z orožjem bojevali za osvoboditev svoje domovine. Potem ko sva jih s Pavletom Kreutzerjem dolgo prepriče-

vala, smo na koncu zadevo rešili v našo korist.

Od tod so nas Angleži s tovarnjaki prepekljali v Bari, v prehodno taborišče Carbonara, v katero smo prišli ob enih po polnoči. Tudi tu smo doživeli pravcato presenečenje, ker sta nas pri vhodu pričakala četniški stražar in dežurni oficir bivše jugoslovanske vojske s kokardami na kapah. V začetku nismo vedeli, za kaj gre. Poveljstvo jugoslovanske kraljevske vojske je namreč v soglasju z britanskimi vojaškimi oblastmi poslalo iz Afrike skupino svojih oficirjev s spremstvom v Bari. Tja so prispeli tudi nekateri četniški funkcionarji iz Črne gore. Njihova naloga je bila, da zbirajo Jugoslovane, ki so se znašli na ozemlju Italije, da jih uvrstijo v svoje vojaške formacije in jim preprečijo vključitev v enote narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije.

V Bari pa je prispela tudi vojaška misija NOV Jugoslavije, ki je imela nalogo zbirati vse naše ljudi, bivše taboriščnike, zapornike, internirance in vse tiste sonarodnjake, ki so vrsto let živeli pod fašistično oblastjo ali so še bili v posebnih kazenskih enotah italijanske vojske, ko je ta razpadla.

Spopadli smo se s četniki. Oni so nosili kokarde, mi pa rdeče peterokake zvezde na kapah. Pri teh naših obračunih ni šlo samo za boj proti četniškim izdajalcem, marveč za spopad med branitelji bivše kapitalistične, krivične družbene ureditve z nami, nosilci svobode in glasniki nove družbe, zasnovane na socialističnih načelih, s popolno oblastjo delovnih ljudi vse naše domovine.

V začetku so četniki imeli v svojih rokah upravo taborišča in stražo. Ker pa se je naša skupina z njimi večkrat spopadla, so nas zaprli v tako imenovano »barako tri«, v kateri ni bilo ne postelj za spanje ne drugih nujnih stvari, potrebnih za življenje.

Zaradi protesta naše misije, ki jo je vodil tovariš Sergije Makiedo, in zaradi vse večjega notranjega pritiska pripadnikov NOV, je britansko poveljstvo zamenjalo četniško stražo in četnikom odvzelo upravo taborišča. Ta boj zoper četnike v tuji deželi je bil vsekakor del splošnega boja, ki so ga vodili vrhovni štab, pozneje pa Nacionalni komite in AVNOJ za osvoboditev pravega stanja v Jugoslaviji ter za legalizacijo in priznanje narodnoosvobodilne vojske in ljudske oblasti nove Jugoslavije.

Z organizacijskim urejanjem naše baze oziroma vojne misije NOVJ je bilo naše življenje vse bolj usmerjeno. Kmalu po množičnem prihodu taboriščnikov, zapornikov, internirancev in pripadnikov posebnih kazenskih enot smo začeli oblikovati Prvo in deloma Drugo prekomorsko briga-

Pet bratov pri partizanih, trije so padli

V juliju je minilo 40 let, odkar sta padla brata Žužek. Bila sta hrabra minerca. Ob dnevu smrti smo se poklonili njunemu spominu pri spomeniku, ki stoji ob železniški progi na levem bregu okoli dva kilometra pred Zidanem mostom. Ta spomenik lahko vidijo potniki z vlaka. Na dan obletnice smrti so bili z nami tudi podpredsednik občinskega odbora ZB NOV Zagorje ob Savi, dva preživela brata in žena pokojnega Franca-Jova. Tako smo obudili spomin na njihova dejanja.

Na družino Žužek, posebej še na brate, s katerimi sem bil skupaj v partizanih, me vežejo spomini. Šest sinov se je v Krmelju

pri Šentjanžu rodilo očetu rudarju in materi gospodinj. Življenje v stari Jugoslaviji je bilo težko. Oče je umrl že pred drugo svetovno vojno,

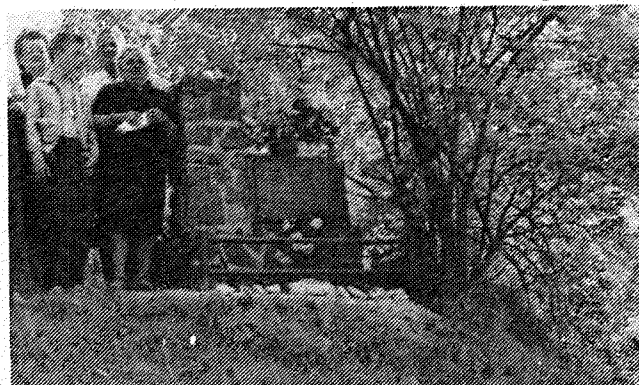
fantje pa so doraščali in odhajali od doma s trebuhom za kruhom. Med seboj so se dobro razumeli in bratovsko spoštovali, kar jih je vezalo skozi trdo življenje vse do druge svetovne vojne kot tudi med njo.

V letu 1939 jih je življenje pripeljalo v Zagorje ob Savi. Tu so se vključili v napredno delavsko gibanje vse do vojne 1941. Po razpadu stare Jugoslavije so se bratje Žužek začeli povezovati z osvobodilnim gibanjem. Tako pre-

beremo v zbranih podatkih in spominih Uporne Izlake, da bi bil Franc Žužek med drugimi tudi na sestanku zagorskih aktivistov, predvsem članov partije, ki so v drugi polovici 1941 ustanovili okrajni odbor OF. Član tega odbora je bil tudi Franc Žužek.

Razplet vojne in osvobodilnega gibanja je zahteval nov čas. Franc je odšel z drugimi Zagorjani v partizansko enoto spomladi marca ali aprila 1942, in sicer v 1. Štajerski bataljon. Poleti tega leta je prišel Franc Žužek-Jovo s tretjo četo 1. Štajerskega bataljona na moravsko območje. Tam sva se srečala ob mojem prihodu v partizane prve dni v septembru 1942. Bil je izredno visok, širokopleč in močan, kot so bili vsi bratje Žužek. V prvi četi drugega voda je bil vodnik, nato pa po ustanovitvi Zasavskega bataljona Alojza Hohkrauta v drugi četi vodnika drugega voda, v katerem sem bil tudi jaz.

Bil je dober tovariš. V spopadu z Nemci v gozdovih Limbrške gore, okrog 5. oktobra 1942, sem ga opazoval, kako hladnokrvno in tovariško je poveljeval svojemu vodju. Slo je za preboj iz večkratnega nemškega obroča, sklenjenega iz žive sile okoli nas. Nemci so tolkli po nas z eksplozivnimi krogli kot nori. Zelenje z vej se je usipalo na nas in kogar sta obšla groza in strah in je zapustil enoto, je bil izgubljen ali ujet. Jovo nas je hrabil in pozival: »Fantje, za menoj!« in tako smo izbojevali srečen preboj. Dva sta padla, Rajko iz Hrastnika in naš mitraljezec Jazbec iz Bizovika pri Ljubljani. Takšni sta bili nju-

ni partizanski imeni.

Jovo je bil kasneje med minerca. Iz Zasavskega bataljona smo tako minirali železniško progo oktobra 1942 v Strmolah pri Litiji v bližini Gornjega Loga. Kasneje, v prvi polovici leta 1943 je imel Jovo že svoj vod. Z njim je rušil železniško progo v Zasavju proti Zidanemu mostu-Celju, pa tudi progo Zidani most-Sevnica. Če je primanjkovalo eksploziva, kar se je pogosto dogajalo, so z orodjem odvlili vijake, da so se tračnice razširile in vlak je bil na tleh.

Jovo se je zelo rad predstavljaj ljudem s triglavko na glavi. Ljudje so ga spoštovali. Med visoko raščenimi partizani pa ni bil sam. Takšne rasti je bil še Franc Mazovec-Risto iz Zgornjega Kašlja pri Ljubljani in pa jaz. Ljudje so nas spraševali, če smo tako veliki vsi partizani. Če je bilo le mogoče, smo pritrtili. Pozneje pa so bili med velikimi partizani tudi Jovotovi štirje bratje.

Kot miner je bil Jovo s svojim vodom podrejen 4. operativni zoni. Po podatkih je Jovo s svojim vodom opravil okoli 80 uspešnih akcij. Vseh so minerca v Zasavju naredili okrog 400.

Smrt ga je dohitela skupaj z bratom Cirilom-Donom 12. julija 1944 pod Savno pečjo pri Zidanem mostu. Ta dan so minirali progo.

Med umikom so se približevali češnji, ki jih je vabila s svojimi rdečimi plodovi. Nemški sovražniki iz Zidanega mosta so jih zasledovali. Kmet iz Savne peči jih je šel prijaviti v bližnjo čuvajnico že dan prej, češ da pri njem nekaj pripravljajo za miniranje. Nemci so tako usodnega dne postavili zasado. Streljali so nanje. Ciril je bil dvakrat prestreljen skozi prsi, Jovo pa je bil hudo ranjen in se je ustrelil sam. Tovariša, ki sta bila nekoliko zadaj, kajti pomikali so se v gosjem redu, sta se srečno umaknila. Osolnikov-Rankarjev iz Slivne pri Vačah je bil ranjen, Franc Čebela iz dešne pri Moravčah pa ni bil zadet.

Nemci so padla partizana na sramoten način prepeljali v dvokolnici v bližino zamirane železniške proge. Tam stoji danes spomenik, ob katerem smo v dneh smrti počastili spomin na brate. Družina Žužek je dala velik krveni davek za našo svobodo. Pet bratov je bilo v partizanih, trije so padli - Franc, Ciril, Vinko.

Milan Garantini

začel delati takoj po okupaciji. Iz Ljubljane je nosil literaturo in hrano za partizane. Včasih ga ni bilo domov po več dni skupaj. Proti koncu aprila 1942. leta pa je ostal za stalno pri partizanih; vstopil je v Dakijevo patroljo. Ob napadu na karabinjersko postajo na Igu je bil 15. maja ranjen v glavo, pozneje pa v nogo. Tone Kramar je Ivanovi ženi Berti povedal, da mu je dr. Tine v bolnišnici Zapotok odrezal nogo. Ko je Berta o tem vprašala dr. Tineta, je izjavil, da se ničesar več ne spomni. Ko pa sem jaz nato obiskal znano partizanko Cilko Maležič in ji pokazal fotografijo Ivana Rupnika, ga je takoj spoznala in rekla, da je bil Ivan zelo simpatičen in pogumen ranjenec.

Med italijansko ofenzivo je bil Ivan Rupnik iz bolnišnice Zapotok pripeljan z drugimi ranjenci v Jelenov žleb. Prevoz ranjencev je vodil dr. Karel Milavec-Tine. V Jelenovem žlebu so odbrali hujše ranjene partizane in jih izročili dr. Aleksandru Gali-Pestru, da jih odpelje v bolnišnico

Ogenjca. Ivana Rupnika je tedaj vozil Jože Bambič iz Travnika.

V Ogenjci je umrlo 14 partizanov, med njimi tudi Ivan Rupnik. V pismu, ki ga je 27. decembra 1945 pisal Ivanovi ženi Berti Metod Rus, študent medicine, pred tragedijo namestnik upravnika bolnišnice, piše, da je bil njen mož Ivan s 17 nepremičnimi ranjenci v jami, kamor so jih bili skrili med italijansko ofenzivo. Dobro se ga spominja, saj je bil brez ene noge. Metod Rus v pismu tudi sporoča, da je bil naslednji dan po tem zločinu v jami in da ni tam našel nikogar živega. Videl je le strašno razdejano in mrličjo so ležali križem napol sežgani. V jami je še vedno tlelo, saj so Italijani z bombami zažgali rjuhe, blazine, odeje in drugo posteljnino. Trije ranjenci pa so ležali zunaj, kjer so jih fašisti zverinsko postrelili.

Žena Berta je bila tedaj noseča in se je morala skrivati pred Italijani, da je ne bi aretirali. V bolnišnici jo je skri-

val dr. Pavel Lunaček, spala pa je tudi po drvarnicah. Dne 30. 12. 1942. leta je rodila sina Ivana. Po vojni se je poročila s Kravcarjem, ki je zelo skrbel za Ivana in poskrbel, da se je izučil za radiotehniko. Ko se je nato hotel zaposliti, ni mogel dobiti nikjer dela. Zato se je odločil, da gre v Nemčijo, kjer se je zaposlil. Je marljiv, imajo ga radi, dela pa tudi kot aktivist v sindikatu.

Ko je poleti obiskal bolnišnico Ogenjco, ga je najboljši prizadelo, ker ni videl med tragično umrlimi ranjenci fotografije svojega očeta.

Oče je eden od treh neznanih ranjenih partizanov. Fotografijo niti napis nismo mogli dati na spomenik, ker nismo vedeli, kdo je. Sedaj, ko to vemo in imamo njegovo fotografijo, bomo vse uredili.

Ko bo Ivan spet prišel v Ogenjco, bo ponosen, ker bo videl med junaki tudi svojega očeta, čeprav ga ni poznal, saj je bil rojen šele pet mesecev po njegovi smrti.

Karel Mikulič

do (dva bataljona) NOVJ. Takoj nato se je oblikovala še Tretja prekomorska brigada NOVJ, pretežno iz borcev, ki so bili doma iz Slovenskega primorja, iz istrskih Hrvatov, Slovencev z ozemlja Jugoslavije, Dalmatincev in Črnogorcev. Vodilni kader brigade so sestavljali ljudje, ki so v vojaškem in političnem pogledu imeli potrebne izkušnje v raznih oblikah boja proti okupatorjem in njihovim pomagačem.

Glede na to, da je bila večina borcev zelo mlada, saj je njihova povprečna starost bila 16 do 18 let, bili pa so tudi brez vojaških izkušenj, smo takoj začeli organizirati vojaško urjenje in politični pouk. Naši mladi tovariši so zelo hitro obvladali osnovne vojaške spretnosti, ker so bili prostovoljci in patriotično usmerjena mladina, ki jo je vrsto let zatiral fašistični režim. Vsakdo je hotel, da bi se čimprej in čim bolj pripravil za bližnje boje. Tako je pač v vojni, da se v takšnih razmerah urjenja doseže v enem samem dnevu več kakor v mirnodopskih razmerah v mesecu dni. K temu vsekakor pomembno prispeva rodoljubje, ki v človeku do skrajnih možnosti mobilizira vse umske in fizične zmožnosti.

Ko je bilo ocenjeno, da je brigada dozorela, so jo 5. marca 1944 prepeljali na otok Vis. Naša premostitev mi je ostala v spominu, ker smo se vkrcali na stare, dotrajane ladje. Britanci in še nekateri drugi so nam ob našem odhodu rekli, da tako v nobenem primeru ne bomo prispeli na Vis, kajti pomaga nam lahko le sreča, da nas razdivjani zimski valovi in viharji ne bodo potopili. Toda partizani so tudi v takih razmerah srečno, veselo in s pesmijo dosegli svoj cilj; kajti, kadar si človek nekaj silno želi in je vdan svobodi, takrat ne pozna nobenih ovir.

Brigada je na Visu dobila zahtevno nalogo, na katero so bili ponosni vsi njeni pripadniki, da namreč v sodelovanju z drugimi enotami na Visu zavaruje vrhovni štab NOVJ. Dodeljeni nam sektor smo utrdili vestno, prizadevno in z vso ljubeznijo. Postavili smo minska polja ob obali kot v notranjosti. V vsej obrambi smo postavili navpične šilaste kole, ki naj bi onemogočili spuščanje sovražnikovih padalcev. Hkrati, ob menjavi enot, je potekalo vojaško urjenje in kulturnopolitično delo. Enote so živele vojaško-politično življenje, kakor vse druge enote naše vojske, tako da nas sovražnik ne bi mogel nikoli presenetiti.

Ne smemo pozabiti, da smo z otoka Visa delali številne akcije. Ponoči smo se prevlačili z našimi partizanskimi ladjicami in smo nato napadli sovražnika, ki je bil na sosednih otokih. Take akcije smo imeli na Braču (Vidova gora, Supetar, Jabuka) in na

Korčuli. Na Visu sem, poleg svojih rednih delovnih dolžnosti, s pomočjo še nekaterih oficirjev organiziral in izvajal urjenje na tečaju komandirjev oddelkov in vodov.

Brigada je dosegla odločno stopnjo izurjenosti. Bil sem zelo ponosen, ko sem gledal čvrsti, izurjeni in odločni korak borcev svojega bataljona. Takšni so bili tudi drugi bataljoni v brigadi. Nekateri so govorili, da gre za paradno brigado, toda čutil sem, da bo postala odlična bojna enota.

Brigada je nato sodelovala v bojih na Korčuli in Pelješcu, pozneje pa je bila prepeljana na kopno. Zavedal sem se, da se šele sedaj začne pravi boji, prvi bojni spopadi ter preizkušnje borcev bataljona in vse brigade.

Pri osvoboditvi Splita je brigada sodelovala v zavzemanju Balača, Kaštela Sućurca, Divulja in nato prodirala naprej, v smeri Knina.

Kninska operacija je do podrobnosti opisana v mnogih monografijah v vojaških učbenikih, toda boji, ki sta jih imela 1. bataljon in brigada na planini Promini in na položajih Bulajuše, so za nas posebno pomembni, ker smo v njih imeli določeno nalogo. Nemci so se na Bulajuši vztrajno branili, ker je zaradi dominantnega položaja bila ključ in steber njihove obrambe Knina. Samo v eni noči so položaji na Promini nekajkrat prešli iz rok v roke. Napad na Bulajušo je bil izvršen dopoldne, okrog desete ure. V splošnem jurišu vseh brigad je padlo veliko naših borcev. Toda sovražnikove izgube so bile še mnogo večje. Tu se je brigada popolnoma prekalila in si pridobila nove izkušnje v bojevanju v težkih frontalnih razmerah.

V bojih za osvoboditev Mostarja je naša brigada dala zelo veliko število žrtev ter dokazala izreden zglede množične borbenosti in junaškega hrabrosti svojih starešin. Namestnik komandanta 2. bataljona Slovenec Gortan Simončič je s skupino komandirjev vodov in bombašev prišel na izpostavljene nemške bunkerje na dobro utrjeni koti 684, ki dominira nad Mostarjem. Ta skupina hrabrih tovarišev je vrgla bombe v bunkerje, pobila v njih nemške posadke in tako omogočila enotam 2. bataljona naše brigade, da uspešno opravijo juriš, obvladajo sovražnikovo obrambo in nadaljujejo napad v smeri Mostarja. Podobni primeri niso bili osamljeni.

Pomembni so bili tudi naši boji proti Nemcem v raju Konjevratov pri Šibeniku, kjer je brigada s streljanjem iz zasede prizadevala sovražniku hude izgube v ljudeh in materialu.

Ne smemo pozabiti tudi naših bojev za osvoboditev Bihaća, še zlasti pa ne preko-

račenja reke Une pri Golubiću. Tu se je pokazala vsa iznajdljivost starešin in vztrajnost, kakršna je značilna za partizanski način bojevanja, ko se je iz skorajda nič doseglo nekaj, kar je omogočilo izvršitev postavljenih naloge. Reko Uno smo prekovali z navadnimi sredstvi brigade in z materialom, ki smo ga našli na kraju samem. Bile so tudi komične situacije, ko smo gledali, kako se borci prevažajo na plativih, deskah in drugih preprostih pripomočkih.

Izurjenost naše brigade v sodelovanju z drugimi rodovi vojske se je pogosto izkazala, še zlasti v sodelovanju s tankovskimi in artilerijskimi enotami. To se je še zlasti pokazalo pri osvobajanju Knina, D. Lapca, Gospića itd.

Borci naše brigade so bili izurjeni tudi v odkrivanju, odstranjevanju in obvladovanju sovražnikovih minskih polj. Takšne naloge je brigada opravljala na otokih, v bojih na obali kakor tudi pri osvobajanju in zavzemanju vseh večjih mest. Že iz teh kratkih podatkov lahko sklepamo, da je bila naša Tretja prekomorska udarna brigada usposobljena za vse vrste in oblike bojevanja. Kot vojak in starešina nam bom vedno hvaležen za vsestransko strokovno pomoč, ki so jo bataljonu, kateremu sem poveljeval, izkazovale spremljevalna četa brigade, četa za zvezo, inženirska četa, intendatura, bojna komora, saniteta in druge prištabne enote.

Posebno mi je ostala v spominu dobra in natančna pomoč minometnega ognja, ki ga je upravljal predvojni profesor Jože Berginc; ponavadi je sovražnikove cilje zadela ob minimalni porabi streliva. Vsak zadetek nam je pomenil pravo radost.

Prav tako me še danes vežejo številne vezi na borce Tretje prekomorske brigade, saj se kot Črnogorec nisem nikoli počutil med njimi osamljenega. Nasprotno, vedno mi je bilo prijetno, kot da sem v domačem okolju. To mi je pomagalo pri poveljevanju in pri izvrševanju številnih nalog. Tako ustvarjeno tovarštvo ohranjamo še danes, ko se skoraj vsako leto srečamo in se veselo spominjamo naše slavne preteklosti. Te leppe medčloveške odnose, to trajno tovarštvo moramo varovati, saj nas je trpljenje v vojnih dneh nerazdružljivo povežalo in zedinilo.

Tik pred koncem vojne in takoj po kapitulaciji Nemčije je brigada šla skozi Slovensko primorje in Istro. Ljudje v teh krajih (kakor tudi v drugih krajih, skozi katere smo šli) so nas pričakali z razprtimi rokami, z bratsko odprtimi srci, se z nami veselili zmage.

Neizbrisno mi je ostala v spominu naša vrtnitev iz Tržiča in Trsta v cono B. Medna-

rodni položaj je zahteval od nas, naj se vrnemo. Ukaz vrhovnega komandanta je bilo treba izvršiti. Vzdržali smo vse ceste do ljudje jokali, prav tako tudi mi borci. Ljudje so ceste zapirali s svojimi telesi in z razvitimi jugoslovanskimi državnimi zastavami ter govorili: »Kaj bomo spet prišli pod fašizem?« Bili so pretresljivi prizori. Glede na sestavo borcev in starešin je Tretja prekomorska udarna brigada bila brigada bratstva in enotnosti. Na vsej svoji bojni poti je nosila zastavo bratstva in enotnosti, častno izvršila postavljene bojne naloge in izpolnila dolg do svojega naroda. Zaradi svojih zaslug je od vrhovnega komandanta dobila naziv »udarna brigada«. Odlikovana je bila z redom narodne osvoboditve, redom zaslug za narod prve stopnje ter redom bratstva in enotnosti prve stopnje.

Bratstvo in enotnost, ki smo ju uresničili v tistih težkih dneh, moramo zavestno negovati. Z vsem spoštovanjem moramo krepiti tradicije vseh naših prekomorskih enot, še zlasti pa naše Tretje prekomorske udarne brigade, ki smo bili njeni pripadniki. Še zlasti smo dolžni, da negovanje in razvijanje teh tradicij prenašamo na mlajše generacije.

To lahko uresničujemo z raznimi oblikami delovanja, tako kot smo delali tudi doslej, npr. s postavljanjem spomenikov in spominskih obeležij, s partizanskimi pohodi po poteh vojnih enot, s poimenovanjem ulic, trgov itd., s predavanji po šolah ob raznih obletnicah, z organiziranjem partizanskih srečanj mladine in borcev, s sodelovanjem s pionirskimi odredi in taborniki, s pisanjem in dopolnjevanjem monografij o prekomorcih, s pisanjem literarnih del in snemanjem filmov na temo naše vojne poti.

Pri zbiranju in obdelavi bogatega zgodovinskega gradiva o prekomorcih imajo veliko zalogo domilnici odbori in podobni brigade. Še zlasti moramo poudariti velike zasluge, ki jih ima za vse, kar je bilo doslej storjeno, naš vojni tovariš Albert Klun, polkovnik v pokoj; ob veliki fizični, umski in materialni zavzetosti je zbral ogromno zgodovinskega gradiva, ga uredil ter napisal pomembne monografije, ki bodo ostale mladim rodovom v trajen opomin na hude dni našega boja. Če bomo še naprej tako delali, bodo naša velika svobodoljubna dejanja živela večno ter kot neugasljiva bakla plamenela v srcih mladega rodu in v vsej socialistični Jugoslaviji.

Na častni poti Tretje prekomorske udarne brigade, dolgi 6100 kilometrov, je padlo okrog 900 borcev in starešin. Vsi mi in tudi naši mladi rodovi se jih spominjamo z najglobljim spoštovanjem.

Vojo Bakić

MLADINA

Zagovor črnogledga humorista na
članek »Videnje črnogledga humorista«

Dne 2. novembra 1984 je tov. Zvone Kržišnik preko TV-15 »odgovoril« na intervju, objavljen v 35. številki Mladine, novinarja Mladine Srečka Zajca z Olegom Križanovskim. Sam intervju ni nameraval soliti pamet ali odkrivati še neznano. V današnjem tisku odprto in nedvoumno odkrivamo dobre in zlasti slabe strani naše stvarnosti, predvsem gospodrstvo, ki je zašlo v resne težave. Soočamo se z resnico, da je glavni krivec za deformacijo jugoslovanskega socializma amorálnost, ki se je vrnila že skoraj v vse kotičke naše družbe. Zaradi tega borem že vrsto let ni do smeha. Kljub upadanju standarda raste na drugi strani nenehno bogatenje in vrsta milijarderjev ni niti več gradivo za Pavliho, kaj šele za odgovorne, od katerih je narod pričakoval ukrepanje. Legendarna merila za dosego poštenosti – življenje za ukraden krompir ali cigareto v prvem razvoju partizanstva – so legenda in slika, kako smo merili in vrednotili poštenost in jo imeli za temelj jutrišnje družbe, kjer ne bo zlorab, kriminala in bolečih razlik.

Verjeli smo v nov svet, ki se rojeva z našim vojevanjem, tako lep, kot je lep svet pravljic za otroke. Leta partizanskega razvoja pa so poleg pozitivnih, skoraj neverjetnih vojaških rezultatov razvijala tudi slabosti, ki jih je naše politično vodstvo javno obsojalo. Vrsto posameznih funkcionarjev je prevzela vrtoglavlja, pozabili so na skromnost, razvijal se je kariatizem, sektaštvo, birokracija, biciklizem, nemoralnost, zloraba položajev in še polno grehov, ki jih je rojevalo zlasti življenje v zalednih enotah. Mnogi so zaradi teh grehov odšli v krtovo deželo in ni bilo borca, ki bi dvignil glas v zaščito teh

krivcev, saj je bil moralni lik malega borca proti tem angel-sko čist. Žicarije in mali grehi so bili pretresani na odprtih partijskih sestankih in brez milosti zatirani, medtem pa so že obstajali krogi grešnikov, ki jih za take prekrške nikdar niso klicali na odgovornost. Da so bili grehi že resnih dimenzij leta 1944–45, pričajo članki v naših vojaških periodičnih glasilih. Prav ti izpričujejo, kako dosledno se je borila partija za čistost in odpravo grehov, ki jih je prinesla v partizane malomeščanščina – greh preteklosti. Zahvaljujoč takemu neizprosному boju je ugled vojske nenehno rasel, kljub posameznikom, ki pa niso pomenili kritičnega odstotka.

Življenje v povojnem času je borem v materialnem smislu prineslo več kot smo sanjali pod zasneženimi šotori, v moralnem smislu pa manj, kot je kdorkoli verjel. Da se bo iz tako poštenih bojov, naporov in zlasti darovanih življenj izrodila družba, ki že v svetu izgublja moralni ugled, nismo nikdar verjeli. Tudi zato, po neverjetnih škandalih in na gospodarskem, kulturnem, športnem področju borci že vrsto let res nimamo vzroka, da bi se smejali. Smeje se naš razredni sovražnik, saj ta, četudi bi hotel, ne bi mogel tako škodovati in osiromašiti domovine. Ne vidim potrebe po zamenjavi himne, ta je častno opravila svoje poslanstvo, menjajmo nesposobne in odgovorne za zapravljeni ugled in milijarde! Upam, dragi Zvone Kržišnik, da ima sleherni borec, aktivist in interniranec ne samo pravico dvigniti glas, ampak je tudi njegova dolžnost, da po svojih močeh dvigne svoj glas proti deformacijam. Imeti take, ki to izpovejo za sovražnike je, upam, metoda preteklo-

sti, kajti ta stalinistična metoda je naredila preveč gorja. Ti soči, ki so kritizirali kraje in nemoralnosti, so bili spoznani za krivce, krivci pa so brez kazenske odgovornosti premeščeni, in nemalokrat celo na višje položaje.

Cemu bi morali kot noj glavo tiščati v pesek, ne videč resnice, da so mnoge stare ideje preživete! Cemu se čudimo, da danes mladinske brigade odmirajo? Nekdanje akcije Šamac–Sarajevo, Brčko–Banovići, cesta bratstva in enotnosti in tisoče akcij, kjer so stotisoči prepevali z ognjem, kakršnega so imele nekdanje proletarske in udarne brigade, so le drag spomin na najlepša leta našega vzpona in graditve socializma.

Letos sem obiskal nekaj delovnih mladinskih brigad. Bolelo me je spoznanje, da smo tako osiromašili mladino in jo z našo moralno razvrednotili. Ozirajo se po očeti, po ocenjevanju vrednot le po dinarju, zato se nisem smejal, in še mnogi borci se ne morejo smejati.

Se vedno trdim, in verjetno ne samo jaz, kar mi je očitano; Pikzigmariji, plevelni osebk, birokrati in kriminalci niso mogli in ne morejo ustvariti nič vrednega, še najmanj pa socializem. V vseh deformacijah res ne vem, kaj je socializem. A kaj ne ve in čuti tako tudi vsak pošten ne samo borec, tudi mladinec, ki nima idejnega znanja? Nisem pričakoval, da mi boste ploskali, tega sem sit, kot tudi premnogi

drugi, kajti preveč smo ploskali, preveč zapravljali čas za dolgozveze utrjujejoče seje, kjer se je večinom mlatila le prazna slama.

Izkazalo se je, da morajo tam, kjer sejejo besede, upazati žito. Gospodarska kriza in zlasti mednarodni alternativni pogoj za vračanje posojil je bil verjetno če ne glavni, pa vsaj med prvimi, da se je začela po dolgih letih streznitev. Novi prijemi, varčevanje, uporabljanje znanosti namesto preživeli parol, razveseljujoči uspehi dvigujejo vero, da smo se sposobni rešiti mednarodnih obveznosti in biti v toku s svetovnim tržiščem.

13. kongres ni samo, upamo, kongres zaradi kongresa, temveč obračun s preteklostjo in začetek ofenzive proti vsem slabostim, ki nimajo mesta v nobeni družbi, kaj šele v socialistični.

Te dni sem bil na več pokopališčih in spoznal sem, da so še najbolj rentabilna pogrebna podjetja, pa tudi kadrovskih problemov ne bodo imela, saj so že redki, ki ne kopljejo jame drug drugemu. Če ne verjame-te, pojdite na sodišča. Toliko tožb ni bilo še nikdar, tudi v tem smo rekorderji... Kaj ko bi vsi skupaj namesto spletk raje zakopali nemoralnost, nepoštenost, boleče razlike in zasadili cvetje ljubezni in poštenosti, brez katere ni in ne more biti socializma!

Črnogledi humorist Igor

Tekst tovariša Zvoneta Kržišnika je sprenevedava manipulacija, s katero bralce TV-15 prepelje žejne čez vodo: ponudi jim kritiko nečesa, česar niso prebrali. Čez vse moralen in očitajoč pozablja, da je v kodeksu novinarjev napisano vse o informacijah, polinformacijah in dezinformacijah. Njegovi mlajši kolegi upamo, da se bomo pisanja javne besede lahko učili tudi pri kom drugem, ki mu je tovrstna manipulacija z bralci tuja. To je naše upanje.

Prava mera
je izraz

Pričujoči »Zagovor črnogledga humorista« – ponatiskujemo ga iz časnika Mladina, ker ga Igor Križanovskij zaradi jeze ali česa ni prinesel tudi v uredništvo TV-15 Naš tovariš – se bere povsem drugače kot oni njegov intervju. Vsebina in zlasti dikcija tega članka potrjuje, da je pisec zdaj poiskal mero in znatno ustrežnejši izraz za svoje kritične misli. Med borci in njim ne bi prišlo do disonance, ko bi bil intervju, o katerem smo z bridkostjo pisali, vsaj približno tako tehten, kakor je zdajšnji tekst (ki ga je Oleg brez vsake potrebe krstil z imenom »zagovor«). Ko zdaj Križanovskij postavlja vse stvari na pravo mesto, ko se implicitno vsaj deloma odreka razdiralnemu posploševanju, ko vendarle razmejuje svet partizanske morale od vse preveč razširjenih moralno etičnih izkvar sedanjosti (ki jih utegne kdaj zajezi predvsem pristnejše in ne zgolj verbalno prenašanje tradicije NOB), in ko, skratka, dviguje glas zoper rakaste tvorbe na našem revolucionarnem organizmu – govori natanko tisto, kar naša družba ta trenutek najbolj potrebuje. Ni nam težko poudariti, da je »črnogledi humorist« zdaj tudi v novinarsko-publicistični sferi stopil na tisto raven, ki jo razodeva njegova imenitna literatura.

Glede neljubeznivega pripisa uredništva Mladine (časnika, ki ga cenimo in radi prebiramo zaradi njegove pogumne angažiranosti) pa želi »prizadeti« reči naslednje: Očitki »sprenevedave manipulacije«, »vodenja žejnih čez vodo«, »čez vse moralnosti«, »polinformacij in dezinformacij«, »nespoštovanje kodeksa«, itd. so ostri in jezni, ne pa argumentirani. Če sem pripis prav razumel, se namreč zamere opirajo predvsem na okoliščino, da v TV-15 Naš tovariš nismo objavili kompletne intervjua Srečka Zajca z Igorjem Križanovskim; tako da so bili bralci prikrajšani za celovito neposredno primerjavo med tem besedilom in mojo repliko nanj. To seveda drži, vendar ni težko razumeti, da zaradi pomanjkanja prostora tako dolgih prispevkov ne moremo ponatiskovati. Seveda so prenekateri borci, ki jih je stvar zanimala, pohiteli kupiti Mladino z Zajčevim intervjujem.

Da pa nisem pogrešil vsebinsko, mi med drugim pripoveduje besedica »tudi«, ki je sestavljalcem pripisa nekako ušla s polemičnih vajeti. Ko pravijo: »njegovi mlajši kolegi upamo, da se bomo pisanja javne besede lahko učili tudi pri kom drugem, ki mu je tovrstna manipulacija z bralci tuja«, mi med vrsticami te sicer skrajno negativistične formulacije vendarle sporočajo, da me niso do kraja razvrednotili in odpisali.

Zvone Kržišnik

Klavrni
prekmurski
50-letnici

Gre za 50-letnico ustanovitve Kluba prekmurskih akademikov in za 50-letnico ustanovitve prvega društva kmetijskih fantov in deklet v Prekmurju. Ne v Pomurju, kot navajajo nekateri avtorji (VESTNIK, 31. 5. 1984 op. p.), kajti v Pomurju je bilo prvo DKFID ustanovljeno leta 1926 v Vidmu ob Ščavnici!

Sirši slovenski javnosti je bilo znano (upajmo, da še danes ni – ne bi smelo biti – pozabljeno), kako pomembno vlogo – politično (pred vojno) in vojaško (ob vstaji slovenskega naroda) – so DKFID odigrala kot najštevilnejša množična organizacija partije. Tej javnosti tudi ni bilo neznano, da Klub prekmurskih akademikov ni bil nekakšen zakotni klub študentov, ampak klub študentov, ki so se upravičeno imenovali akademiki, in katerega politična in akcijska dejavnost je presegala pomurski in slovenski prostor ter odmevala do Beograda.

KPA namreč ni drezal v pereče socialno gospodarske in kulturno politične probleme zgolj Pomurja, temveč tudi Slovenije v brozgi takratnega hegemonizma in unitarizma. Ni sprožil ali sodeloval zgolj v takšnih akcijah, kot so bile, npr. za postavitev spomenika prekmurskim književnikom in za popolno gimnazijo v Murski Soboti ali narodno obrambni tabori, ampak tudi v akcijah, kot sta bili, npr. za ljubljansko bolnišnico ali za slovensko univerzo!

Svojčas smo našemu političnemu vodstvu očitali, da ni znalo (hotelo) izrabiti političnega ozračja za osrednjo slovensko proslavo 50-letnice ustanovitve DKFID (prvo je bilo ustanovljeno leta 1924 v Brezovici pri Ljubljani!), kljub temu da je pri RK SZDL Slovenije bil ustanovljen pripravljani odbor za to proslavo, ki naj bi bila 1974. v Zalcu. Takratni koordinatorji osrednjih proslav niso znali (hoteli) združiti 40-letnice Svobod in 50-letnice DKFID, čeprav sta to bili dve veji enega kmečko-delavskega gibanja v Sloveniji!

Prav zaradi tega sta bili omenjeni prekmurski 50-letnici posebej klavrni. Proslava DKFID v Gornjih Petrovcih 27. maja letos

je bila prepuščena nekdanjim članom in vaščanom tega kraja ob pičli moralni in materialni pomoči občine (?) ter Pokrajinskega muzeja M. Sobota, ki je dobro pripravil razstavo. Povsem pa je zatajila zavzetost po organizacijski plati. Kot da bi to DKFID bilo edino v Prekmurju (ali Pomurju). Nihče ni organiziral pozivov članom drugih DKFID (ne pisмено ne javno!) k udeležbi, ne poskrbel za posebne avtobuse, za množičnost. Kot da bi bila proslava sama sebi namen!

Še slabše je bilo s »praznovanjem« 50-letnice ustnaovitve KPA (danes Kluba študentov Prekmurja), po katerem je, kljub krajšemu kulturnemu programu ostal videz, da je bil dr. Škerlak (Vladimir) prvi in edini predsednik KPA od 1934 do začetka vojne, malodane edini član KPA! Kaj šele, da bi se ob tem praznovanju spomnili številni članov AK Njiva, Triglav, Doma visokoškolk, Branibora itd., ki so tesno sodelovali s KPA, še posebej takrat, ko so v Prekmurje prihajali na narodno-obrambne tabore!

Janez Votek je v Vestniku o tem zapisal: »Čeprav se je njegova (Kluba študentov Prekmurja, op. Š. K.) dejavnost v današnjem času omejila na družabno dejavnost, bi glede na vlogo, ki jo je imel (KPA, op. Š. K.) v preteklosti, pričakovali, da bodo občini in družbenopolitične organizacije namenili tej obletnici večjo pozornost. Toda, žal ni tako, saj se srečanja ni udeležil razen mladine noben predstavnik občine Lendave ali Murska Sobotata ter družbenopolitičnih organizacij.«

Takšne proslave res ne morejo in ne smejo biti domena ne samo klubna-naslednika ne njegovega prvega predsednika. To ne bi morda niti zapisal, če ne bi slišal, da v Murski Soboti pripravljajo »reprizo« 50-letnice KPA!

STEFAN KUJAR

Kako je bilo
v resnici?

V TV-15 je bil v zadnjih številkah (33 in 34/84) objavljen članek Srečka Berliča Kljub žrtvam v Benečijo. Takrat, ko so se odvijali opi-

sani dogodki, sem bil načelnik okrajne gospodarske komisije za Tolminsko in sem imel postojanko na nasprotnem bregu Tolminke, na planini Prode. Rad bi navedel dodatne podatke o omenjenem opisu, ker sem bil sam priča dogodkom.

Dan pred nemškim napadom na Gregorčičevo brigado sem iz Prod odšel v vas Krn in v druga naselja z namenom, da organiziram prehrano za borce Gregorčičeve brigade. Ko sem se spustil v dolino, so me v Ladrach obvestili, da so Nemci v Kobaridu napekli prepečenca za 3 dni in se podali nekateri proti Bovcu, drugi proti Tolminu. Takoj sem posumil na možnost napada na brigado, zato sem se nemudoma odpravil proti goram in prišel na planino Mederje okoli desete ure zvečer. Tam sem našel budnega le še načelnika brigade. Poročal sem mu o zadevi in mu priporočil, naj takoj poskrbi za umik brigade. Odgovoril mi je: »Naj le pridejo, bomo že poskrbeli zanje! Ti pa kar tu pri nas ostani!« Odšel sem proti svoji postojanki na planini Prode. Komaj sem legel, sem zaslišal prve strele. Oglasili so se mitraljezi in spoznal sem, da sem imel prav. Takoj se mi je vsilila misel na izdajstvo. Naslednji dan sem z daljnogledom spremljal bitko, videl sem, kako so vlačili ranjene in ujetnike in čakali v zasedi še zadnje naše borce. Ko se je čez nekaj dni umirilo, sem poslal nekaj naših ljudi, da pokopljejo mrtve. Med njimi so bili Franc Luznik-Rombon, Janko Leban,

Franc Rutar in dva kurirja. Ti so žalostno delo opravili, nepokopanih je ostalo le kup trupel, ki so jih zmetali v prepad in med katerimi so fantje prepoznali ruskega zdravnika, ki je pred tem delal v sanitetni postaji v Čadrgu.

Čez teden dni sem se spet vračal iz vasi Krn in tik pod cerkvico v Javorici sem srečal 10 tovarišev partizanov, ki so bili poslani pod Rdeči rob z nalogo, da pokopljejo padle. Povedal sem jim, da je to že opravljeno in jim svetoval, naj se vrnejo. Komandir me ni poslušal. Rekel je, da jim je bilo tako ukazano, in zato morajo naprej. Imeli so točno določen kraj, kjer naj bi prenočili. Tam so se tudi zvečer ustavili, toda ponoči so prišli Nemci in jih vse do zadnjega postrelili. Očitno je bilo, da so bili obveščeni prvič o položaju brigade, drugič pa tudi o akciji pokopa, saj jih ne mnogo prej niti dolgo za tem ni bilo v te hribe. Veliko sem premišljal o tem in bil vedno bolj prepričan, da je tem dogodkom botrovala izdaja, tudi zato, ker mi je le malo zatem nekdo iz brigade povedal, da je prav tiste dni njihov komandant Jožko odšel obiskat svojo mater v Čezsočo in je bila tako brigada brez komandanta. Medtem ko ga ni bilo, pa so imeli tri dni zmeraj isto geslo, kar je seveda nedopustno. Nemci so torej morali vedeti, da je brigada brez komandanta, zato so jo tudi napadli in pobili skoraj polovico borcev.

IVAN RUTAR-TISA

Dopolnili k člankom

V 38. številki TV-15 Naš tovariš opisuje Stanko Berginc-Maks v podlistku z naslovom Partizanska bolnišnica pod Krnom boj na Krnu. Pred leti sem tudi sam opisoval ta boj v članku V Benečijo in nazaj. Tedaj sem pomotoma objavil za datum boja 18. junij. Pozneje sem ugotovil, da je bil boj 18. julija. Do ugotovitve mi je pomagala fotografija, ki mi jo je pred bojem poklonil tovariš Slavec. V boju je padel, jaz pa sem na to fotografijo napisal, da je padel 18. julija. To je dokaz, da je boj na Krnu trajal ves dan 18. julija 1943, in ne 22. julija, kot opisuje tovariš Berginc.

Filip Pajnič-Jaka
Travnik 42
Loški potok

V članku TV-15 Naš tovariš z dne 18. 10. letos, ki ga je napisal Ivan Mlekuž-Zdenko, je nekaj pomanjkljivosti oziroma netočno-

sti. Ni res, da je bila na tiralici razpisana nagrada 100.000 din za Ferda Kravanja, Antona Ivančiča in Alojza Kneza, pač pa 30.000 dinarjev. Ko so Ferda po izdaji našli v Šlajmerjevem domu v Ljubljani, kamor se je zatekel na zdravljenje, so ga obsodili na pet let zapor, in sicer na prestajanje kazni v Sremski Mitrovici. Po posredovanju Alberta Rejca in dr. Čoka pa je bil premeščen v Niš in ne v Sarajevo, kot piše tovariš Mlekuž. Ta dva sta si prizadevala, da bi tudi Antona Ivančiča premestili v Niš, vendar jih je prehitel nemški napad na Jugoslavijo, tako da so Ivančiča dobili v roke ustaši in ga predali Nemcem. Ti pa so ga konec leta ustrelili v Celovcu.

Ferda Kravanja so v Nišu takoj izpustili iz zapor. Še konec aprila 1941 se mi je oglašil iz Ljubljane.

Andrej Čopi
Kal-Koritnica
Bovec

Industrija bombažnih izdelkov Kranj

Je specializirana delovna organizacija za žakardske tkanine. Izdelujemo tkanine za dekorativne zavese iz sintetičnih vlaken v najnovejših vzorcih in modnih barvah, žakardske tkanine za posteljna pregrinjala in žakardske gradlje za posteljne vložke.

Znak »IBI« je znak kvalitete.

Žiro račun pri SDK Kranj 51500-601-10082
telefon: centrala, 24-283, 24-271, 23-755
komerciala 21-391
nabava 21-637
Brzjavke: IBI Kranj
Poštni predal: 32
Telex: 34 576 YU IBI

SMELT

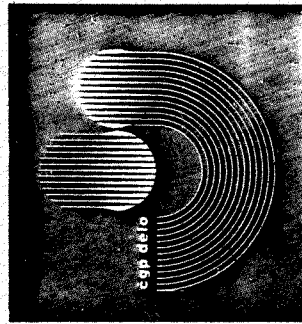
Gradnja industrijskih objektov, Ljubljana

sm delo

Časopisno in grafično
podjetje Delo
TOZD
**Studio Marketing
Delo
n. sub. o.**

Raziskovanje, svetovanje in oblikovanje tržnih komunikacij
Titova 35, 61000 Ljubljana, poštni predal: 29

Telefoni: 315-366, 318-255,
Teleks: YU Delo SM 31612

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje
Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35

p. p. 29
Telefon (061) 315-366
Telex: 31291 yu dtlj

Predstavništvo Beograd:

Moše Pijade 12
Telefon (011) 336-094 in 335-089

Dejavnost TOZD

- stavljenje (foto, lino, mono), izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klišejev
- roto-ofset časopisni in revijalni tisk
- ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
- grafična dodelava (knjigoveznica)

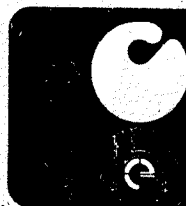
Topleje in ceneje

topli montažni dimnik
z gibljivo kisloodporno
ognjestalno šamotno cevjo

MONTAŽNO INDUSTRIJSKO PODJETJE

Ljubljana, Opekarska 13

TELEFON: CENTRALA: 212-011 ŠEF KOMERCIALE: 218-347 TELEGRAM: KIP Ljubljana - Tekoči račun 50101-601-23238; TELEX: 31420 YU-KIP

tozd terme čatež

Pravočasno poskrbite za svoje zdravje
Združite prijetno s koristnim
Povežite sistematične preglede z oddihom.

Tel. (068) 61-811, Telex: 35795

KUPON

Prosim, pošljite mi informativno gradivo in cenik storitev
na naslov:

LJUBLJANA VIČ

Borci na izletu po Primorski

Krajevna organizacija ZB NOV Ljubljana Vič je tudi letos organizirala avtobusni izlet za svoje člane. Dne 27. septembra smo se iz Ljubljane odpeljali prek Postojne in Kopra v Vojaško invalidsko zdravilišče Svoboda v Strunjanu. Med izletom smo se ustavili v Hrastovljah. V Strunjanu smo se lahko kopali ali pa si ogledali okolico. Izlet, ki ga je v veselje vseh organizirala naša krajevna organizacija ZB NOV, je popolnoma uspel.

A. N.

bil predel Oševk pomembno žarišče NOV ter nas spomnil na nekdanje hude čase. Dotaknil se je tudi današnjih gospodarskih težav in dejal, da nikoli ne smemo pozabiti in se znova in znova spomniti, kako trd in neusmiljen je bil boj jugoslovanskih narodov in narodnosti za to, da si danes sami krojimo svojo usodo in svojo prihodnost.

Krajevna organizacija ZB NOV Nevle pri Kamniku se vsem, ki so kakorkoli pomagali, da smo tako slovesno odkrili obeležje, najpriskrbenje zahvaljuje.

S. P.

SEVNICA

Poklonili smo se spominu padlih borcev

Dne 7. novembra 1984 smo se člani KO ZBZB NOV Sevnica poklonili spominu umrlih in padlih v NOB. Poln avtobus članov se je v pričakovanju uspeha obisk napotil proti Kočevskemu Rogu in Beli krajini. Pot nas je vodila po slikoviti dolenski pokrajini, še polni jesenske megle. Pri Kočevskih poljanah se je avtobus začel vzpenjati v okrilje Roga, nekdanjega zaščitnika partizanov. Vožnja skozi megle nas je vodila do grobišča in bolnišnice Zgornji Hrastnik.

Ob grobovih in nato ob obisku danes spominskih barak nekdanje bolnišnice Zg. Hrastnik so med nami preživeli ranjenci, ki so se zdravili v tej bolnišnici, obujali spomine iz tedanjih dni. Človek skoraj ne more verjeti, da so borci mogli prenašati tolikšno težavo in bolečino, ob tako skromnih možnostih dela in življenja zdravnika in bolničarjev. Vera in upanje v zmago sta imeli magično moč nad vsemi!

Pot nas je potem vodila po Partizanski magistrali k spomeniku komandanta Staneta Rozmana v Lokvah pri Črnomlju. Tu je bila ta dan ob 40. obletnici njegove smrti spominska slovesnost. Mlado cvetje – nad 1.000 učencev okoliških šol, vojska in člani ZBZB smo ob kulturnem programu počastili spomin na komandanta Staneta in padle borce.

V Črnomlju in na Stražnem vrhu smo si še ogledali spominski muzej Baze 24, nato pa kostnico v Črnomlju. Predsednik ZBZB Črnomelj nam je ob njem orisal prispevke Bele krajine za zgodovino NOB.

S spomini na preteklost, na čas junaškega obdobja naše zgodovine NOB pa nam življenje, ki ga živimo in ki je pred nami, narekuje, da nenehno poudarjamo dragocene izkušnje tega obdobja. Zelim, da mlade generacije, ki stopajo v življenje, in tiste, ki prevzemajo odgovornost za nadaljnji razvoj družbe, izhajajo iz izkušenj NOB, spoštujejo in ne pozabijo vrednot in veličine žrtv vseh padlih borcev, talcev ter umrlih po ječah in taboriščih.

Vsem udeležencem bo ta dan ostal v trajnem spominu in takih obiskov obeležji iz NOB si še želimo.

KO ZBZB NOV SEVNICA

MORAVČE IN VRHPOLJE

Spominske slovesnosti

Tudi letos so ob dnevu mrtvih krajevne organizacije ZB NOV, DPO in šoli v krajevni skupnosti Moravče in Vrhpolje-Zalog organizirale žalne slovesnosti na dan mrtvih v dopoldanskih urah pred spomeniki padlim med drugo vojno. V ta namen je bil pripravljen lep kulturni program, v katerem so sodelovali: godba na pihala, moški in dekliški pevski zbor KUD Tine Kos, osnovnošolci OŠ Jurij Vega iz Moravč in podružnične osnovne šole Vrhpolje.

JOŽE NOVAK

OŠEVK

Plošča v spomin na javko

Pri Bleku v Oševku pri Kamniku smo v nedeljo, 28. oktobra, odkrili spominsko ploščo na hiši, kjer je bila v letu 1942 partizanska javka vse do 18. januarja 1944, ko je nemški okupator s svojimi sodelavci ustrelil borca NOV Danijela Jamnikarja-Simona in Draga Rajha-Andreja, nato pa hišo zažgal. Lastnika hiše Franca Virjenta so odpeljali v Begunje, nato pa v koncentracijsko taborišče Mauthausen, kjer je oktobra 1944 umrl. Njegova pokojna sestra Rezka je z možem Andrejem Podbevškom obnovila hišo. Zelo je želela doživeti odkritje obeležja, pa je letos junija umrla.

Številni nekdanji obiskovalci te javke, predvsem borci okolice Kamnika, in celo iz Ljubljane so se udeležili odkritja spominske plošče ob lepem programu moškega pevskega društva Solidarnost iz Kamnika in učencev OŠ Nevle. Govornik Franc Hribar-Lovro je poudaril, da je

S TV-15 in Slavnikom na Brionih • S TV-15 in Slavnikom na Brionih • S TV-

Otočje miru

Izlet na Brione pred nedavnim je bil že tretji skupni izlet z bralci časopisa TV-15 in Slavnikom v tem letu. Znova so se srečali nekateri stari znanci, med katerimi sta bila vodnika Ditka in Mitja, pa seveda voznika avtobusov Marcelo in Sergio in še kdo, ki mu prijetno ozračje na Slavnikovih popotovanjih ni neznanca.

V Žusterni se nam je priključila še skupina, ki se je prek TV-15 prijavila za izlet. Voznik Florjan in vodnik Enzo so imeli isto pot. Po krajšem oddihu v Červarju smo končno prišli v Pulj, tu pa se je izlet pravzaprav tudi začel.

Stodvajset izletnikov si je v popoldanskem času pozorno ogledovalo Pulj, njegove številne kulturno zgodovinske znamenitosti in seveda tudi pristanišče. To je bilo, četudi le skromen delček, dovolj, da je bila večina že krepko utrujena. Ne pa tako, da se ne bi po večerji v hotelu Splendid nekateri vendarle zavrteli.

Zjutraj nas je pozdravilo sonce, iz fažanskega pristanišča pa smo že videli na modrem, čistem morju biser, brionsko otočje. V prospektu Brioni piše, da je to otočje miru, spoštovanja med narodi, otočje, ki je bilo gostitelj številnih delegacij in državnikov z vsega sveta, Titovih prijateljev in sodelavcev. Težko je v nekaj skromnih stavkih opisati brionske razsežnosti in bogastvo. Zelenje na vsakem koraku, urejeni parki, ki se prepletajo z ostanki zgodovine, rimske izkopanine. Eksotična drevesa, divjad, ki se pase na jasad, neverice, ki skačejo med oljkami in borovci. Veličastna ubra-

nost narave s človekovim delom stoletij prevzame.

Domači vodnik nam je pokazal zaliv Verigo in tri muzeje na otoku Veliki Brioni. Cerkev sv. Germana ohranja kopije najlepših fresk primorskega območja. Etnografski muzej pričara obiskovalcu Jugoslavijo v malem. Največ časa smo se zadržali v Titovem muzeju, prikazu življenja in dela predsednika iz brionskega obdobja.

Nekatere obiskovalce, še vedno aktivne lovce, je seveda najbolj pritegnil živalski vrt, kjer je skoraj spoznati kar precejšnje število živali s skoraj vseh kontinentov.

Ni treba posebej poudarjati, kaj smo občutili, ko smo zapuščali brionsko pristanišče, kjer sta še vedno zasidrani Titovi ladji Podgorka in Jadranka. Zapustili smo obalo, kjer je Tito pričakoval svoje goste, za nami so ostali Brioni – otočje miru, center neuvrčenih, mesto, kjer se je izoblikoval naš družbenopolitični sistem, bile sprejete premnoge pomembne odločitve, edinstven muzej arheologije in naravnih bogastev – prostor, ki ima velik pomen za vso Jugoslavijo.

Na poti proti Pazinu nas je presenetil dež, kar pa ni nikogar motilo, še najmanj dobro voljo, ki sta jo prinsla dneva, polna zanimivosti in lepote. Naše medsebojno prijateljstvo se je še bolj okrepilo. Se se vidimo, smo si rekli, ko smo si stisnili roke, se poslovili od Ditke, Mitje, Enza, znancev in prijateljev.

Udeleženci izleta

15 in Slavnikom na Brionih • S TV-15 in Slavnikom na Brionih • S TV-15 in

Vabili

Vabimo vse borce jurišnega bataljona 15. udarne divizije, naj se udeležijo slovesne podelitve spominskega znaka ob 40. obletnici ustanovitve bataljona. Podelitev bo v soboto, 24. novembra 1984, ob 11. uri v dvorani Doma Maksa Perca (dom milice) v Ljubljani. Hkrati poziva odbor vse borce, naj prinesejo s seboj dokumente, fotografije, daljnogled, dele orožja, oficirske torbice, specialke in drugo vojno opremo. Ta material bomo potrebovali ob proslavi 40. obletnice osvoboditve Ljubljane.

Odbor jurišnega bataljona 15. divizije NOVJ

Zahvali

Odboru sekcije vezistov NOV Radovljica se žena Alojzija Pavlina iskreno zahvaljuje za denar, ki so ga prispevali namesto venca.

Marija Pavlin
Sp. Jezersko 10

Zahvaljujem se za čestitke ob mojem šestdesetem rojstnem dnevu občinskemu odboru.

Čestitke za praznik

Desetega novembra je praznoval šestdeset let življenja Rafael Pelicon iz Nove Gorice. Rodil se je v Števerjanu v revni slovenski družini. Avgusta 1943 je odšel k partizanom. Najprej je bil borec Soške oziroma Gregorčičeve brigade, nato Briškobeneškega odreda. Potem je bil borec 2. VDV bataljona, kasneje brigade. Iz vojne se je vrnil kot 80-odstotni vojaški vojni invalid.

Po demobilizaciji leta 1947 je bil zaposlen pri Gradisu v Celju in Novem Velenju. Leta 1949 so ga angažirali pri gradnji Nove Gorice. V petdesetih letih je bil zaposlen v upravnih organih okraja oziroma občine Nova Gorica. V začetku šestdesetih let se je zaposlil pri Zvezi vojaških vojni invalidov, kjer je delal do (invalidske) upokojitve.

Poleg dela v raznih družbenopolitičnih organizacijah je gotovo omembe vredno njegovo sodelovanje pri športnem društvu Invalid od njegove ustanovitve naprej.

Za svoje delo je prejel vrsto delovnih in vojaških odlikovanj in priznanj.

O tem jubileju mu v imenu sotovarišev želimo še mnogo zdravja in uspeha.

Rajko Volk

O delu osrednjega odbora prekomorcev borcev NOVJ

Prekomorci vedno sredi razgibanega dela

Nekaj razveseljivega in spodbudnega je v poročilih in razpravah o delu osrednjega odbora prekomorcev, ki se je po desetih mesecih spet zbral na skupni seji, tokrat hkrati z odborom skupnosti borcev 3. PUB v Ilirski Bistrici. Razveseljivo je predvsem dosledno uresničevanje letnih načrtov dela, izvirajočih iz sprejetega petletnega programa dela odbora skupnosti borcev vseh prekomorskih enot. Seveda tudi tu ne gre brez težav in ovir take in drugačne narave, ki pa jih prekomorci z doslednostjo in že kar z gledno vztrajnostjo vendarle izpolnjujejo. Kot ves čas delovanja prekomorcev pa je spodbudno tudi zdaj, da številni nekdanji borci v odborih svojih skupnosti prostovoljno opravljajo obsežno delo.

Razen tega, da uresničujejo delovne načrte v odborih svojih skupnosti, pa so mnogi izmed nekdanjih borcev teh brigad in enot zelo prizadevni v krajevnih skupnostih, v občinskih odborih ZBZB NOV, v raznih drugih družbenopolitičnih organizacijah in samoupravnih telesih. Spričo tako aktivnega in razvejanega dela je morda mogoče pritrditi mnenju, da je prav zato osrednji odbor prekomorcev-borcev NOVJ tudi letos lahko učinkovito usklajeval delo vseh odborov prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ. S tem seveda še ni povedano vse, kar sodi med naloge obsežnega poslovanja osrednjega odbora. O tem je na seji, ki jo je vodil predsednik osrednjega odbora dr. France Hočvar, pregledno poročal Albert Klun, sekretar odbora. Kar 15 udeležencev se je sodelovalo v koristnih razpravah, s katerimi so podprli in sprejeli poročilo o letošnjem delu. Najprizadevnejšim posameznikom so za požrtvovalno delo podarili knjige s posvetili,

potem pa sklepali o delovnih načrtih za 1985.

O tem, kako trajni so spomini na leta NOB, govori med drugim množična udeležba prekomorcev borcev NOVJ na številnih osrednjih proslavah, s katerimi smo letos počastili 40-letnico pomembnih zgodovinskih dogodkov iz revolucije. Odkritja spominskih obeležij, tovariških srečanj letalcev, artileristov prekomorcev, tankistov, partizanskih pomorščakov, pa slovenskih partizanov v vrstah makedonskih brigad, enotah grškega ELAS-a in albanske NOV, srečanja z domačini iz krajev v Dalmaciji in Liki, kjer so bile velike bitke prekomorskih enot, se je udeležilo izredno veliko nekdanjih prekomorcev, tudi tokrat predvsem na svoje stroške.

Taka srečanja so bila na Lavrici pri Ljubljani, v Divuljah, Postojni, Izoli, Sečoveljah, v Starem gradu na Hvaru, v Cerkljah in na Vrhniki, pa v Bihaću, Celju in zlasti na otoku Visu, na osrednji proslavi v počastitev 40-letnice prihoda vrhovnega štaba NOVJ in tovariša Tita na to otoško partizansko trdnjavo. Tudi na Korčuli, v Beogradu in potem še v Postojni smo srečevali naše soborce, ki so povsod naleteli na izredno prisrčen sprejem, toplo gostoljubnost in predvsem na iskreno medvojno partizansko tovarštvo.

Naj med pestro dejavnostjo odborov prekomorcev omenimo še izid zbornika Boj pod Olimpom, ki so ga letos pripravili nekdanji slovenski borci v NOV Makedonije, Grčije in Albanije v letih 1941–1945. O njihovi bojni poti je bila v Kopru za praznik OF odprta zanimiva razstava, ki je in še bo obšla vse primorske občine. Na novo je bila postavljena tudi razstava o Prvi tankovski brigadi NOVJ. Pred dnevi je izšla knjiga Vojka Šmuc, mladost za svobodo, s katero je osnovna

šola Vojke Šmuc v Izoli s pomočjo prekomorcev počastila spomin na smrt junakinje, ki je padla v bitki za Knin 27. novembra 1944. Seznam raznih dejavnosti, pobud, predlogov in drugega opravljenega dela osrednjega odbora prekomorcev s povedanim seveda ni izčrpan. Tudi to med drugim potrjuje, da je bilo njegovo letošnje delo zares uspešno.

Zadnji izmed letnih načrtov za obdobje 1981–1985 je spet prilagojen razmeram, ki jih narekujejo prizadevanja za vsepobno ucvrstitve naše družbe. Ne bi mogli reči, da je skromen, čeprav zajema nekatere izmed nalog, ki jih letos zaradi skromnih financ pa le niso mogli uresničiti. Prekomorci se bodo prihodnje leto udeležili zlasti osrednje proslave v Ilirski Bistrici, ki bo hkrati z občinskim praznikom spomin na 7. maj 1945, ko so se tu pred 40 leti našim enotam vdali ostanki nemškega 97. armadnega korpusa s 16.000 vojakov in celotno opremo. Dne 20. oktobra bo srečanje nekdanjih političnih pregnancev s Sardinije, borcev "slovanskih čet", ki so jih zavezniki šele jeseni 1945 pustili domov. Posamezna tovariška srečanja nekdanjih borcev posameznih brigad bodo v raznih krajih, spominska obeležja pa nameravajo postaviti na Korčuli, v Ajdovščini, Savudriji, v Škofijah na Krasu, v Postojni, Izoli, Sežani in še drugje. Nekaj bo izletov po poteh prekomorskih brigad, zanimiv pa je tudi načrt publicistične dejavnosti, o katerem bodo poročali posebej. Tudi več razstav in drugih opravil so predvideli na seji osrednjega odbora prekomorcev.

Prihodnje leto bodo zbori vseh skupnosti borcev, na katerih bodo volili njihove organe in delegate za osrednji odbor.

Tone Gošnik

Zadnje slovo od Radislava Klanjščka

Častna straža najvišjih predstavnikov našega družbenopolitičnega življenja

Množica je nemo stopala v žalnem sprevodu

Zadnje slovo (Foto: Jože Čurin)

V četrtek, 8. novembra, so na ljubljanskih Žalah z visokimi vojaškimi in državnimi častmi pokopali generalpodpolkovnika Radislava Klanjščka, poveljnika Teritorialne obrambe Slovenije, ki je umrl v helikopterski nesreči na Rezinskem južno od Ribnice. Na zadnji poti so pokojnika spremili svojci, borci Gradnikove brigade in 31. divizije, najvišji predstavniki družbenopolitičnih organizacij, delegacije zveznega sekretariata za ljudsko obrambo, TO Srbije in Reke, skupščine SFRJ, oboroženih sil in številni Ljubljančani.

Od pokojnika so se poslovili član predsedstva CK ZKS in predsednik komisije tega predsedstva za SLO in DS Janez Zahrastrnik, generalpolkovnik Milan Daljevič, podsekretar v zveznem sekretariatu za LO, načelnik štaba TO SR Slovenije polkovnik Milovan Zorc in v imenu RO ZZB NOV ter soborcev Ivan Franko-Iztok, ki je med drugim dejal: »Življenjska, revolucionarna in bojna pot tovariša Klanjščka je podobna poti mnogih, ki so nosili revolucijo, s katero so rasli, in ki so spreminjali in spremenili naš svet. Rojen je bil v siromašni zavedni slovenski družini, ki je v Italiji občutila strahote fašističnega nasilja. Oče je že pred njegovim rojstvom prav zaradi tega odšel kot politični in ekonomski emigrant v Argentino. Sledi težka in trda mladost in poniževanje v fašističnih šolah in potem trdo delo za vsakdanji kruh. Prav zaradi tega ga je NOB in revolucija kot večino njemu podobnih takoj prevzela, in takoj je postal njen zvest in pogumen bорец. S sedemnajstimi leti je bil 1942. leta aktivist OF, zaradi tega zaprt, februarja 1943. leta je z osemnajstimi leti stopil v partizane, kjer je bil bорец, vodnik, namestnik komandirja čete, komandir čete, namestnik komandanta bataljona, komandant bataljona in z dvajsetimi leti komandant Gradnikove brigade, s katero je ob osvoboditvi prodrl mimo Trsta vse do Ronka...

Vsi, ki ga poznamo, vemo, da je bil tovariš Klanjšček človek izrednih, neomajnih moralnih in političnih načel ter idealov, ki so ga še kot mladeniča v revoluciji popolnoma prevzeli in katerim je ostal zvest do konca. Ideje o svobodi so ga prevzele predvsem s svojo socialno vsebino o boljšem življenju, enakosti, socialni in družbeni varnosti za vse in pravici delovnih ljudi, da sami odločajo o svoji usodi. Ker je kot Slovenec rasel, živel in sotrpel v fašistični Italiji, je imela narodna osvoboditev še poseben pomen. Globoko se je zavedal, da je njegova Primorska osvobojena in priključena Jugoslaviji z bojem in krvjo primorskega in slovenskega ljudstva ter vseh narodov Jugoslavije. Trdno je verjel, da so porok te svobode in branik zoper morebitno ponovno raznarodovanje vanje enotna in trdna Jugoslavija ter bratstvo in enotnost njenih narodov. Že kot poveljnik Gradnikove brigade je imel v njej borce in tudi poveljnike iz vseh krajev Jugoslavije in zunaj nje. Vedel je, da se ljudje ne razlikujejo po narodnosti, jeziku, rodu temveč predvsem po značaju, delu, pogumu in borbенosti.

Z vsemi častmi so se poslovili tudi od upokojenega polkovnika Ivana Roma in poročnika pilota Gordana Pekića.

B. K.

Nada Kroupa

Šestega novembra so se svojci, vojni tovariši, prijatelji in sodelavci poslovili od Ivana Misleja, rojenega 1914. leta. Bil je mitraljezec 2. bataljona Gradnikove brigade. Prejel je tri odlikovanja.

Ivan Mislej

Avgusta smo se v Slavini pri Prestranku poslovili od Ivana Goličnika-Gabra, rojenega 1913. leta. Že oktobra 1941. leta je začel organizirano delati za NOB. Leta 1942 je bil zaradi izdaje aretiran in odpeljan v Stari pisker. Zaradi pomanjkanja dokazov je bil izpuščen in ponovno je začel delati za NOB. Po prihodu 14. divizije na Stajersko je stopil v Tomšičevo brigado. Bil je dvakrat odlikovan.

Vinko Goličnik

Aprila smo se v Mozirju poslovili od Vinka Goličnika-Gabra, rojenega 1913. leta. Že oktobra 1941. leta je začel organizirano delati za NOB. Leta 1942 je bil zaradi izdaje aretiran in odpeljan v Stari pisker. Zaradi pomanjkanja dokazov je bil izpuščen in ponovno je začel delati za NOB. Po prihodu 14. divizije na Stajersko je stopil v Tomšičevo brigado. Bil je dvakrat odlikovan.

Amalija Lovišček

Oktobra je umrla Amalija Lovišček, rojena 1894. leta v Potravnem. Bila je članica AFŽ in zbiralala hrano za partizane in bila obveščevalka. Starejšega sina so Nemci odpeljali v taborišče, kjer je umrl, drugi sin je bil med partizani. Bila je odlikovana.

Feliks Felc

Oktobra smo se poslovili od Feliksa Felca, rojenega 1904. leta na Vojniku nad Idrijo. Leta 1942 je začel aktivno in organizirano delati za NOB, februarja 1943. pa je odšel med borce NOB. Najprej je bil v Briško-beneškem bataljonu, nato pa je s Cankarjevo brigado odšel na Dolenjsko. Bil je ranjen, imel je čin vodnika ter bil dvakrat odlikovan.

Jože Valentinič

V Ljubljani smo se maja poslovili od borce Jožeta Valentiniča. Rodil se je pred 69. leti v vasi Želimlje. Konec 1941. leta se je aktivno vključil v NOG. Naslednje leto je bil aretiran v Padovi. Po kapitulaciji Italije se je vrnil domov in vstopil v NOV med borce Cankarjeve brigade. Za zasluge med NOV in po njej je prejel več odlikovanj.

Ivan Bernetič

Avgusta smo se v Knežaku poslovili od Ivana Bernetiča, rojenega 1921. leta na Ruپی. Po kapitulaciji Italije je vstopil med borce NOB. Bil je ujet in odpeljan v taborišče v Nemčijo. Za zasluge med NOB je bil odlikovan.

Rudi Šemrl

Aprila je umrl Rudi Šemrl. Od 1943. leta je bil aktivni bорец NOV. Po vojni je pomagal pri gradnji domovine. Prejel je več priznanj in zahval.

Stane Urbančič

Oktobra smo se v Knežaku poslovili od Stanega Urbančiča, rojenega 1912. leta. Mobiliziran je bil v italijansko vojsko. V domovino je prišel s 1. prekomorsko brigado. Ob desantu na Drvar je bil ranjen. Zdravil se je v Italiji. Za zasluge med NOB in po vojni je prejel številna odlikovanja.

PRAVNI SVETOVALEC

S. R. V. Podedovali ste barvni televizor, dvokolo in še nekaj premičnin. Ali ste od tega podedovanega premičnega premoženja dolžni plačati davek?

Odgovor: Po veljavnem republiškem zakonu o davkih občanov se davek na dediščino ne plača od premičnega premoženja, če njegova skupna vrednost ne presega višine povprečnega letnega čistega osebnega dohodka delavcev v SR Sloveniji v preteklem letu.

S. K. P. Kateri invalidi, ki niso v delovnem razmerju, so upravičeni do večje količine bonov za motorni bencin za svoje motorno vozilo?

Odgovor: Po zvezni uredbi o omejitvi prometa z motornim bencinom in dieselskim gorivom (prečiščeno besedilo Urad. list SFRJ, št. 50/1984) so upravičeni do večje količine bencina za motorna vozila (80 litrov na osebni avtomobil, 25 litrov za motorno kolo in 15 litrov za kolo z motorjem) za enome-sečno uporabo upravičenci, ki niso v delovnem razmerju, pri katerih je bila zaradi izgube ali okvare spodnjih okončin oziroma medenice ugotovljena najmanj 80-odstotna invalidnost ali pri katerih je bila ugotovljena popolna izguba vida na obeh očesih ali ledvičnim bolnikom na dializi.

I. N. V. Radi bi posvojili svojo vnukinjo, in vas zanima, ali je možna posvojitev vnukov oziroma vnukinj?

Odgovor: Posvojitev sorodnika v ravni vrsti po izrečni določbi republiškega zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih ni dovoljena. Zato stari starši ne morejo posvojiti svojih vnukov.

A. S. M. Kot borcu NOV pred 9. 9. 1943 bi vam bila pokojnina, odmerjena od zagotovljene pokojninske osnove v začetku letošnjega leta ponovno odmerjena od nove ugotovljene pokojninske osnove 21.481,71 dinarjev. Ali in kako se vam ta pokojnina akontativno povečuje od 1. 1. 1984 po sklepih o uskladitvi pokojnin med letom?

Odgovor: Po sklepu o ponovni uskladitvi pokojnin med letom (Urad. list SRS, št. 30/1984) se od 1. 1. 1984 dalje ponovno uskladijo pokojnine tako, da se povečajo še za 11 odstotkov (skupaj od 1. 1. 1984 dalje 18,77 odstotka), in sicer v skladu s 102. členom republiškega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju tudi pokojnine borcev NOV pred 9. 9. 1943 oziroma do 13. 10. 1943, odmerjene od zagotovljene pokojninske osnove.

S. K. L. Kot vojaški invalid III. skupine ste uživalec osebne invalidnine in ortopedskega dodatka. Ti dajatvi se vam vsako leto dvakrat povečata, in sicer s 1. 1. in 1. 7. Radi bi vedeli, koliko znašata ti dajatvi od 1. 7. 1984 naprej?

Odgovor: Po odredbi o zneskih osebne in družinske invalidnine, dodatka za potrebo in tujo pomoč in ortopedskega dodatka od 1. julija 1984, ki jo je 7. 9. 1984 izdal na podlagi določb 49. člena zveznega zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev predsednik Zveznega komiteja za vprašanja borcev in vojaških invalidov (Urad. list SFRJ, št. 49/1984), znaša od 1. julija 1984 dalje osebna invalidnina III. skupine - 14.925,00 dinarjev na mesec, ortopedski dodatek pa za prvo stopnjo - 7.875,00 dinarjev, za drugo stopnjo - 6.009,00 dinarjev, za tretjo stopnjo - 3.871,00 dinarjev in za četrto stopnjo - 1.873,00 dinarjev na mesec.

Z. L. P. Ste kmetica borka pred 9. 9. 1943 in vam je bila kot taki priznana starostna pokojnina po zakonu o starostnem zavarovanju kmetov. Količna pokojnina vam sedaj pripada?

Odgovor: Od 1. 1. 1984 naprej vam v skladu s 3. odstavkom 150. člena republiškega zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju pripada po V. točki sklepa o ponovni uskladitvi pokojnin med letom (Urad. list SRS, št. 30/1984) pokojnina v znesku 13.011,70 dinarjev, to je toliko, kot znaša najnižja pokojnina za polno pokojninsko dobo po obeh uskladitvah pokojnin med letošnjim letom.

ANDREJ KORENČAN

2

Primorsko ljudstvo s svojo vojsko in oblastjo pred štiridesetimi leti

Od obveščevalcev v sovražnih vojaških enotah je poleg poročil in obvestil obveščevalna služba prejela tudi razne tajne dokumente. To so bili tudi, na primer, načrti in skice utrd, ladjedelnice in letališča pri Trzinu. Zavezniško letalstvo je po teh podatkih izvajalo bombardiranja.

Sovražnik iz bližnjih postojank Gorice, Dornberka, Senožeč, Dutovelj in drugih je pogosto vdiral zlasti na Kras. S temi vdori – s specializiranimi diverzantskimi skupinami je skušal poloviti in razbiti manjše partizanske skupine, dobiti v roke aktiviste ter najti skladišča in bunkerje, skrivališča ranjencev in bolnišnice, partizanske straže in komando mesta. Da bi preprečili oziroma zavrli zločinska početja teh sovražnih skupin, so morali biti obveščevalci zelo prizadevni in iznajdljivi. Morali so delovati v bližini postojank in komunikacij in tesno povezani z diverzantskim udarnim vodom komande mesta. Udarni vod je bil ustanovljen predvsem zato, da je preprečeval ofenzivno delovanje in namene teh sovražnih skupin. Deloval je v zaledju sovražnikovih postojank, v okolici Trsta in v bližini Trzina. Izvajal je številne uspešne vojaške in diverzantske akcije. Miniral je tudi železniške proge, na primer: med Devinom in Redipuljo, na mostu pri Trzinu, pri Opčinah, med Trstom in Trzinom in drugod. Pri tem je uničil številne lokomotive, vagone in sovražnikove vojaške ter prekinjal železniški promet.

Zaradi uspešnega delovanja udarnega voda je štab Devetega korpusa pohvalil komando mesta Sežana kot eno izmed najuspešnejših. Pohvala je bila objavljena v Partizanskem dnevniku za Slovensko primorje oktobra 1944.

Zaradi povezovanja dela pri vsakdanjih nalogah je komanda mesta redno sodelovala s krajevnimi, okrajnimi in okrožnimi narodnoosvobodilnimi odbori. Nastanek in razvoj te, to je ljudske oblasti na Primorskem, se je začel po kapitulaciji Italije. Že 11. septembra 1943 je bil na Vojrskem ustanovljen Narodnoosvobodilni svet za Slovensko primorje, ki je imel poleg predsednika in tajnika še 18 drugih članov, predstavnikov političnih organizacij in vojaških enot iz različnih predelov Primorske. Prevel je odgovornost za urejanje vseh vprašanj narodnoosvobodilnega boja primorskega ljudstva.

Narodnoosvobodilni svet za Slovensko primorje je med drugim razpisal volitve v krajevne narodnoosvobodilne odbore, občinske svete, okrožne svete in volitve narodnih poslancev v tako imenovani državni zbor Slovenije – zbor odposlancev slovenskega naroda v Kočevju od 1. do 3. oktobra 1943.

Primorsko ljudstvo je z velikim navdušenjem pozdravilo izbojevano pravico in v mnogih krajih na osvobojenem ali na pol osvobojenem ozemlju so prve volitve pomenile velik – težko pričakovan dogodek.

Ta odlok pa žal ni bilo mogoče uresničiti na celotnem ozemlju Primorske zaradi sovražne ofenzive in gostih postojank. Zaradi potreb so se komaj dobro izvoljeni odbori že v začetku 1944. leta znova zliči s terenskimi, rajonskimi in okrožnimi odbori Osvobodilne fronte, ki so zaradi njihove dvojne funkcije – oblastne in politične – nosili oznako obeh. Bili so pač zarodek prve ljudske oblasti, ki pa tedaj še ni mogla zaživeti.

Nemški okupator in njegovi izdajalski pomagači so prve mesece po kapitulaciji Italije skušali na vse načine zatreti narodnoosvobodilno gibanje z nasiljem, postavljanjem svojih županov in funkcionarjev v večjih središčih, s krvavimi pohodi in odgoni prebivalcev celih vasi v koncentracijska taborišča ali na prisilno delo. Vse to pa je bilo zaman, revolucionarno ozavešeni primorski ljudje se vsega tega nasilja niso ustrašili, temveč še bolj zagrizeno in z vsemi močmi nadaljevali z brezkompromisnim bojem za osvoboditev.

V tem začetnem razvoju ljudske oblasti je zelo pomemben odlok Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta, v katerem so predpisali, da je treba izvesti volitve na osvobojenem ozemlju Slovenije od 25. marca do 25. aprila 1944., za druga območja pa je bila izvedba volitev določena skladno z daniimi razmerami in postopnim osvobajanjem. Na Primorskem je bilo volitev spomladni nemogoče izvesti, ker je takratna spomladanska nemška ofenziva zajela skoraj celotno Primorsko, in so zato volili v glavnem od julija do oktobra 1944., ponekod tudi pozneje ali šele po osvoboditvi.

Hkrati z uspešnim razvojem narodnoosvobodilnega gibanja na vojaškem in političnem področju se je izoblikoval tudi najvišji oblastni in politični organ – Pokrajinski narodnoosvobodilni odbor za Slovensko primorje. Za njegovo izvolitev se je zbralo v Velikih Laznah v Trnovskem gozdu 155 odposlancev, od tega 25 iz srednjega, to je tukajšnjega okrožja, drugi pa iz južno, zahodno in severnoprimorskega okrožja, iz Trsta ter iz vojaških in drugih organizacij.

Za uspešno izvedbo tako pomembne naloge, kot so bile volitve v krajevne narodnoosvobodilne odbore, je bilo potrebno opraviti maksimalno vojaško mobilizacijo in politično aktivizacijo na širši osnovi narodnoosvobodilnega boja. Po sklepu oblastnega komiteja Komunistične partije Slovenije za Slovensko primorje je bilo v drugi polovici julija 1944. v ta namen izvedena reorganizacija okrožij in okrožnih komitejev Komunistične partije Slovenije.

Oblastne in politične funkcije so do takrat opravljali okrajni in krajevni odbori Osvobodilne fronte, pod vodstvom okrajnega komiteja komunistične partije in celic, na katerih je slonelo najodgovornejše delo v teh izredno težavnih razmerah, ko je sovražnik iz dneva v dan izvajal nad slovenskim in italijanskim demokratičnim prebivalstvom vse hujše nasilje.

Narodnoosvobodilna skupščina za okraj Komen v srednjeprimorskem okrožju se je zbrala na prvo zasedanje v Škrbini 13. septembra pred štiridesetimi leti. Predvolilno zborovanje je bilo v Svetem 26. julija 1944. Za čimboljšo izvedbo volitev je bila oblikovana okrajna volilna komisija, ki je vse svoje naloge odlično opravila. V volilno akcijo se je aktivno vključila tudi okrajna komisija za agitacijo in propagando in z ljudskimi zborovanji, mitingi in množičnimi sestanki z ljudstvom zelo uspešno ustvarjala resnično borbeno razpoloženje ljudstva. Rezultati te razgibanosti so se poznali povsod, izreden uspeh je bil dosežen pri vpisovanju posojila svobode, množica novih mladincev je vstopila v vrste narodnoosvobodilne vojske in tako naprej.

Skupščina je bila delne narave. V svojem delu je bila enotna ter dosledna pri sprejemanju zgodovinskih sklepov in odločitev. Kakšno delo je opravila, ponazori nekaj sklepov, ki jih je skupščina na osnovi razprave sprejela soglasno, in sicer: podpirati našo narodnoosvobodilno vojsko; pomagati prizadetemu prebivalstvu; skrbeti za aktiviste z organiziranjem etapnih kuhinj; varovati poljske pridelke pred nemškim okupatorjem, dosledno izvajati gospodarski bojkot mest; kjer tega še ni, je treba takoj uvesti plačevanje narodnega davka narodnoosvobodilnim odborom, in to na demokratični način, v sporazumu z ljudstvom; preprečiti je treba vsako plačevanje takorokupatorja, poživiti zbiranje narodnega posojila, popisati je treba vse zločine, ki jih je storil okupator nad našim ljudstvom; začeti vsa pripravljala dela za obnovo porušeni vasi; posvetiti vso skrb svojcem žrtev okupatorja, krajevni narodnoosvobodilni odbori morajo pomagati partizanskim učiteljem; od okupatorja ne sme nobeden sprejemati pomoči; da se omogoči redna prehrana narodnoosvobodilni vojski, ki je odvisna samo od naroda se določijo dajatve, po določenem ključu. Okrajni narodnoosvobodilni odbor mora pri odmeri dajatve upoštevati družinski in premoženjsko stanje vsakega posameznega gospodarja, pri čemer mora ravnati skrajno vestno in nepristransko.

Skupščina je izvolila tudi okrajni narodnoosvobodilni odbor, ki je imela predsednika, tajnika ter člane, zadolžene za: gospodarstvo, socialno skrbstvo, prosveto in šolstvo, finance, zdravstvo, veterinar, propagando, vojaški referat, gradnjo ljudske oblasti, obnovo.

Organi ljudske oblasti so se že takoj po izvolitvi uveljavili med ljudstvom. Ljudstvo jih je izvolilo in za svoje delo so bili odgovorni neposredno svojim volilcem. Zato so sproti analizirali pozitivne in negativne strani opravljenega dela. S kritiko in samokritiko so odpravljali napake, s čimer so pridobivali zaupanje, ki je bilo v tistem času zelo pomembno, saj je boj z okupatorjem zahteval še vedno mnogo žrtev.

Volitve in zasedanja okrajnih skupščin s posredno izvolitvijo odposlancev v okrožno skupščino so omogočile sklic okrožne skupščine. Na njej sta bila izvoljena okrožni narodnoosvobodilni odbor, okrožno narodno sodišče, sprejeti so bili sklepi in odloki, ki so omogočili izbojevati dokončno zmago nad okupatorjem.

Ce ne bi izvedli volitev že med narodnoosvobodilnim bojem, bi bilo prav gotovo mnogo težje prevzeti oblast po osvoboditvi, narodnoosvobodilna vojska pa bi morala premagati še večje težave za svojo preskrbo. Tako je bila s takšno revolucionarno usmeritvijo boja potrjena resnica, da je mogoče samo z ljudskim sodelovanjem izpeljati do zmagovitega konca vojaške in politične naloge, ki so se med seboj stalno in tesno prepletale, za dosego enotnega cilja sovoboditve.

Konec

Iz časa višjih skojevskih tečajev Kako je živel neka mladost

Bile so ure, ki so jih nekateri pričakovali z veseljem, drugi s stisko, vsi pa so iskali v sebi nekakšne še nepoznane poti, po katerih je bilo potem laže hoditi skozi čas, poln trpljenja in smrtne nevarnosti. To so bile ure skojevskih tečajev, najprej v Rogu, potem v Gradniku v Beli krajini, ure, ki so zbliževale in plemenitile mlade ljudi. Prihajali so iz različnih krajev Slovenije, iz partizanskih enot s terena, različnih starosti, različnega znanja, moški in ženske...

Ferdo Godina je bil eden redkih slovenskih piščih ljudi, ki je po potrebi časa in razmer postal politik. Postal je voditelj skojevskih tečajev, predavatelj in vzgojitelj mladega rodu. Ob nedavnem srečanju slušateljev skojevskih tečajev v Gradniku je dejal: »Mladost je dala tistemu okolju svoj pečat. Mladi so se lotili učenja z neverjetno pridnostjo in intenzivnostjo. Mislim, da smem reči, da je predstavljal tisti študij v skojevski šoli, ki je bil povzetek predavanj Borisa Zihlerla, za marsikaterega nekakšen mejnik v premišljanju in spoznanjih ter odločitvah. K temu življenju je svoje prispevalo okolje roških gozdov, občutek varnosti, ki je v tistem času pomenil nekaj izrednega.«

Nasmeh, ki ne izgine z obrazov, prirčni stiski rok, obujanje spominov na neko mladost, ki je ustvarila pretnjene vezi... Kje tiči skrivnost navezanosti enega na drugega? »Zdi se mi, da ne samo v nekdanjih učenostih, ki so se po vojni nekatere spremenile ali se pokazale celo za napačne. Mislim, da je globlji vzrok naše navezanosti v tem, ker smo poleg učenosti radi razpravljali v večnostih človeških vrednot. Radi smo govorili o resnici in pravici, o tem, da v povojnem času ne bo več krivic in laži, ne izkoriščanja človeka po človeku, da ne bo vojn med socialističnimi državami. Bili smo prepričani o tem in zdelo se nam je, da takšno življenje po vojni mora priti. Kakšna škoda, da se to ni uresničilo! Tiste predstave so bile iluzije, ki jih je čas v preveliki meri zavrnil. Mislim, da je zavrnil preveč, da so pridobitve NOB v preveliki meri izgubljene.«

Dora Pakiz-Čapelnik je obiskovala 4. višji skojevski tečaj v Rogu, od januarja do februarja 1944. Od šestnajstih takratnih tečajnikov je še šest živih. Srečanje in obujanje spominov jih prestavi za štirideset let nazaj, globoko v roške gozdove. Dori je bilo takrat dvaindvajset let. Najlejša mladost! »In tudi je bilo lepo, kljub vsemu, kar nas je pestilo,« pravi. »Znali smo biti veseli, vsaka malenkost nas je spravila v dobro voljo. Kar ne morem razumeti današnje mladine z mrkami obrazi. Saj ne znajo biti mladi.« Dora je bila tektivna delavka v Dekorativni Z. Mirkom, železničarskim delavcem iz Šiške sta se rada videla. Enainštiridesetega sta se odločila za poroko, da je ne bi odpeljali v Nemčijo na prisilno delo. Ze maja dvainštiridesetega sta odšla k partizanom. Dora se še spominja strogosti in šoka, ki ga je občutila, ko so ju z možem že prvi dan ločili. Pa je zdržala. Gnala sta jo optimizem in zavest slovenstva, ki so ji ga vsadili doma. Na skojevski tečaj jo je poslal KP SKOJ; takrat je bila organizacijska sekretarka pokrajinskega komiteja SKOJ za notranjsko okrožje. »Vse, kar so me učili, sem verjela. Trdno sem bila prepričana in nič me ni moglo odvrniti od našega skupnega boja,« je povedala. »Res, kdor se ni bojeval za obstoj, tisti ne more razumeti naše ga poleta in naših žrtev.«

Tudi Lojze Erbežnik je bil med skojevci tistega časa. Komaj sedemnajst let star je obiskoval tretji skojevski tečaj v Rogu. »Bili smo ravno tako zreli ali nezreli kakor današnja mladina,« je njegovo mnenje. »Kolikor smo napravili, je bil le naš odziv na zahteve časa. Okupacija in socialna nasprotja so nas opredeljevala. Enotni v tem, da hočemo biti svobodni, smo naše vrste strnili, strnili smo našo ogroženost, željo po svobodi in sovraštvo do okupatorja, željo po socialnih pravicah, željo preprostih ljudi.«

Lojze je veliko naredil med mladinskimi aktivisti. Zbirali so pomoč partizanski vojski v materialu in orožju, nosili so letake v bunkerje, prav tja, kjer so bili Italijani. Spominja se prvega skojevskega sestanka, ko so začeli s tem: »Biti moraš bojevit, skromen, tovariški...« Opozarjali so na napake, bili so odprti eden do drugega in prav s tem so ustvarjali med seboj. Na natečaj so ga poslali iz 1. čete 1. bataljona 12. brigade, in sicer po nemški ofenzivi na Trški gori. »Vedelim, da se dobro lahko bojujejo le zavestni borci,« pravi, »da rabimo prepričljivo znanje, s katerim bomo potem po svojem zgledu priprečevali še druge mladince. Težko smo dojemali dialektični materializem; vedno smo prišli le do četrtega poglavja. Toda za nas so bili najpomembnejši cilji OF, ki smo jih natančneje spoznali.«

Učili so se s takšno voljo, da so tudi ves prosti čas porabili za učenje. Okolje jih je motiviralo. Ni bilo težav ne zaradi različne starosti ne zaradi različnega znanja. Nekateri so imeli komaj osnovno šolo, drugi so prišli z gimnazijsko maturo v žepu. Eden drugemu so pomagali. Gradili so na novem, enakopravnem odnosu med slušatelji in predavatelji.

Zorka Ilić-Pavlin, s partizanskim imenom Bosiljka, je prišla med tečajnike čisto po naključju. Kot delegatka primorske mladine je bila na poti na drugi kongres USAOJ v Drvar. To je bila delegacija s Primorske. Neki je na Hrvaškem, na Poljani, pa so boji zaustavili njihovo pot. Zorko so poslali v Rog na 3. višji skojevski tečaj, ki je trajal od decembra 1943 do januarja 1944. »V začetku sem imela težave,« pripoveduje Zorka. »Nisem dobro razumela slovenskega jezika, saj sem, rojena v Grgarju, poznala le primorsko narečje. Za mano je bila samo osnovna šola. Tudi razumela nisem ničesar, kar so govorili. Po drugi strani me je mučilo versko prepričanje, ki so mi ga vsadili doma. Toda kot dobra skojevka sem se vključila med druge tečajnike in sodelovala. Bili smo res tovariši. Veliko so mi po-

magali, ko smo pri krožkih predelovali snov s predavanj. O partiji prej nisem imela pojma. Le ideja slovenskega duha, ki so nam ga vili starši, in želja po osvoboditvi izpod italijanskega jarma, ki nas je tlačil celih petindvajset let, je bila v meni živa in pekoča. Tečaj je bil zame usoden. Razčistila sem s seboj in dobila sem temelje, na katerih je bilo lahko graditi. Po tečaju sem se vrnila na Primorsko. Postala sem članica okrožnega komiteja za severnoprimorsko okrožje. Znanje s tečaja sem prenašala na skojevce na terenu. Tudi študijske tečaje smo organizirali.«

Za trenutek se je Zorka zamislila. Postavila se je v položaj današnje mladine. »Mislim, da ne bi bila čisto nič drugačna od njih,« pravi. »Zaupam mladim. Izjeme seveda so, a te so vedno. Celota pa je nekaj drugega. Zavedati se je treba, da so danes drugačne razmere. Večkrat kritiziramo mlade in dostikrat po nepotrebnem. Ali se vprašamo, koliko smo pri tem mi sami krivi?«

Še enega sogovornika smo poiskali; enega, ki je skojevski tečaj obiskoval že potem, ko je bila šola premeščena iz Roga v Gradnik. Stane Kotnik. Takrat mu je bilo osemnajst let, obiskoval pa je deveti tečaj, skupaj s še sedemintridesetimi drugimi tečajniki. Prišel je z Notranjske, iz bataljona VDV. Prve pojme o izhodiščih socialne revolucije mu je posredoval prav njegov komisar, starejši možakar. Dobro ga je razumel, saj je sam živel svojo mladost v težkih domačih razmerah. »Če smo bili prej uperjeni le v izgon sovražnika, smo na tečaju dobili še pojem socialne gradnje,« pravi tovariš Kotnik. »Vzgojitelji so imeli velik vpliv name. V Gradniku sem dejansko dobil nov pogled na svet. Potrdil se je občutek, da se nekaj mora zgoditi, da se mora začeti novo življenje. Za nas tečajnike je že sam tečaj pravzaprav pomenil novo življenje. Bili smo zagnani, celo ob oljenkah smo se učili pozno v noč. Ko sedaj pregledujem svoje beležke, se mi zdi kar neverjetno, da smo v tako kratkem času, treh tednih ali nekaj več, lahko predelali toliko snovi. Verjeti! To nas je vodilo, dostikrat tudi skozi ovire in preizkušnje. Nismo padli, in to spoznanje me prepričuje, da tudi danes lahko premagamo težave, ki jih imamo. Treba je verjeti, treba je imeti voljo! Res, poleg mladostne zagnanosti so potrebne tudi izkušnje. Sama zagnanost lahko zapelje. Naši današnji mladini pa lahko ponudimo izkušnje in izrabimo njeno zagnanost. Kot predsednik RVS si zelo prizadevam, da mladi oficirji pridejo na položaje v predsedstvu ZRVS, v KS in v občinskih organizacijah, s tem pa tudi v vodstvo rezervnih vojaških stalešin. Vem, mladi so najbolj množični, revolucionarni in najbolj sposobni, da obranijo našo domovino.«

Tako je živel neka mladost. Oblikoval jo je čas in ona je oblikovala svoj čas.

Živa Drole

tv-15 naš
TOVARIŠ

Spomenik ni mrzel kamen

Ali je spomenik le kamen z nekaj imeni, ob katerem na dan mrtih prižgemo svečo? Morda še bežno preberemo imena, napisana na spomeniku, se obrnemo in odidemo. Jutri bomo že pozabili nanj in na imena... Temu naj bi služil spomenik? Ali so spomeniki res mrtvi spomini na preteklost?

V pustem jesenskem dnevu sta prišla v park starec in njegov vnuk. »Komu bova prižgala sveče in dala rožice, dedek?« vpraša fantek dedka.

»Mojim prijateljem in tovarišim, ki jih ni več,« reče dedek in se zamisli: »Bili so mi zvesti tovariši. Kako si želim, da bi tudi oni doživeli zaslužen svobodo, da bi bili tudi oni veseli. Tako pa... Dedek umolkne in se zagleda v spomenik. Tudi deček umolkne, kot da začuti pomembnost tega trenutka. Oba molčita. Krik ptice pretrga tišino in oba, dedek in vnuk, se zdrzneta. Dedkove misli se vrnejo v sedanost.

»Kaj je spomenik, dedek?« vpraša vnuk. »Ne vem, če me boš razumel, mali moj. To je kamen spominov. Slabih in prijetnih. Za tem kamnom z imeni se skriva nekaj iskrenega in lepega, to je vera v svobodo. Zame je ta kamen vez s preteklostjo. Rad se spominjam teh, ki počivajo pod tem spomenikom. Daj, položi tja cvetje in prižgi svečo, sine moj.« Vnuk zamišljeno stopi k spomeniku, prižge svečo, položi cvetje in vpraša dedka: »Ali oni vedo, da sem jaz tukaj in jim prižgam svečo, dedek? Ali vedo, da midva skrbiva za to, da vedno gori sveča tukaj? Ali vedo, dedek?« »Mislim, da vedo, mali moj. Padli so za našo svobodo, zato bo narod pomnil te žrtve. Niso se bali umreti!« je s tihim glasom povedal dedek.

Vnuku se je zazdelo, da je videl solze v dedkovih očeh. Dedek je govoril s takšnih zanosom! Ni imel časa premišljati o tem, kajti dedek se je že obrnil in odšel. Vnuk je pohitel za njim in ga prijel za roko. »Dedek, zakaj si žalosten?« »Zato mali, ker moji tovariši ne doživljajo tega veselja. Imamo svobodo in mir, imam tebe in imam spomine...«

»Dedek, zakaj...?« Glas se je v daljavi počasi izgubil. Po parku so se mešali glasovi ptic s šumenjem listja. Spomenik! Mrzel kamen z napisom? Dedek in vnuk pa vesta, da je to velik kamen z vročo notranjščino, da je to edini kamen z dušo.

JELENA GOLOB, 8. c
dopisniški krožek
Osnovna šola Primoža Trubarja Laško

Ob partizanskem grobu

Hodim po spominskem pokopališču na Pohorju. Nena doma zagledam majhno senco. Grem za njo in prepoznam majhnega otroka v zeleni uniformi. Vprašam ga: »Kaj pa ti počneš tukaj?« Odgovori mi: »Nič, obujam spomine na partizanske tovariše.« »Koliko pa si star?« še nadaljujem. »Sedem let,« se glasi odgovor. »Kdo pa si ti?« me je že zanimalo. »Jani, mlad partizan, ki je dal življenje za svobodo. Sediva,« mi reče. Sedla sva na dva kamna pod veliko lipo. »Kje si se bojeval, Jani?« ga vprašam. »Na Osankarici,« pravi, »bilo pa je takole: Nekdo nas je izdal. Prišlo je na tisoče Nemcev, ki so nas obkolili. Nismo se dali. Prisegli smo, da se bomo bojevali do zadnjega moža. Postavili smo postojanke in se utaborili. Nemci so nas čedalje bolj stiskali v krog. Bojevali smo se do konca. Veliko Nemcev je padlo, vendar jih je vseeno ostalo preveč. Ko nas je bilo le še petnajst, smo se skušali prebiti. Nemci so nas ujeli. Tu se konča moja zgodba...« »Kakšni pa so bili tvoji načrti za prihodnost?« ga še vprašam. »Da bi bil pošten državljani. Oh, ko bi bila vsaj še moja mati in oče živa!« »Kaj pa se je zgodilo z njima?« »Mater so Nemci odpeljali v taborišče in jo tam ustrelili, oče pa je padel na tistem vrhu,« je s prstom pokazal na goli vrh. Pogledal sem in na njem zagledal majhen križ. Spet sem usmeril pogled na skalo, a bila je prazna. Senca je izginila. Zaman sem klical: »Počakaj, počakaj!« Bile so samo moje misli in moja domišljija v globoki tišini.

DEJAN JOVANOVIČ, 6. a
COŠ Franjo Roš, Celje

Med vojno slovenska beseda ni onemela

»Med vojno je v naši šoli bilo več razredov skupaj. Učila sta nas nemški učitelj Nestl in njegova žena. Ni bil zelo hud. Starejši ljudje so imeli obvezno tečaj nemškega jezika. V šoli smo se učili govoriti nemško, a v odmorih smo govorili tudi slovensko. Doma pa smo se sploh pogovarjali v svojem jeziku.«

Moj ata je hodil v nemško šolo. Nemci so zažigali slovenske knjige. Najbolj je bilo hudo otrokom, ker so morali govoriti nemško. Če je kdo spregovoril slovensko, je bil tepen. Leta 1943 je

prišel Pohorski bataljon na Stranice in uničil vse nemške knjige. Od takrat ni bilo pouka. V šoli so spali nemški vojaki do konca vojne. Doma pa slovenska beseda ni onemela. Mame so učile svoje malčke slovensko.

Ko so Nemci zažigali šolske knjige, kronika ni čisto zgorela. Sosed jo je našel in shranil ter jo vrnil šoli po koncu vojne.

Zbrale: KLAVDIJA REBRNAK, ANDREJA BUKOVŠEK, ŠPELA SELIH, dop. krožek Stranice

Kaj bi v svetu, v katerem živim, spremenila

Leto 1984. Danes smo dvanajstega desetega. Razmišljam o letih svojega kratkega življenja. Sprašujem se: Zakaj? Zakaj vse to na svetu? Zakaj bo vse kmalu poletelo v zrak in planet Zemlja se bo spremenila v majhne drobce, ki se bodo porazgubili v vesolju? Na to vprašanje si ne znam odgovoriti.

Sem majhna pika v svetu, majhna, ki jo poznaajo le prijatelji, oče, mati, brat, nihče drug. Nihče drug me ne pozna, ne pozna moje notranjosti. Vsakdo le ve, da sem Lucija, 14-letno dekle, ki bi ves svet rada postavila na glavo.

V mislih mi kljuva želja in sili na dan: Povečaj se! Zrasti! Spremeni! Še je čas. In jaz, drobna pika, rastem, se večam in že držim v roki zemljo. Ta se počasi vrti. Zdaj jo imam in nikoli več! »Izkoristi to, Lucija,« si rečem. Najprej bom kot miroljubno bitje uničila vse orožje, prekinila vojne, ubijanje, lakoto in vsem na svetu dala enakost. Enakost v vsem. Tudi v barvi kože. Saj smo vendar vsi ljudje! Vsi imamo pravico do življenja. Zakaj torej razlike? Zakaj nekateri ljudje ne vedo, kaj je življenje, čeprav ga živijo.

Res hud, veliko prehud je ta svet – vsaj zame. Že hitim s prsti po naš spremenjeni planet in še premikam, odmikam, dajem, dajem...

Ali si, Zemlja, že takšna, kot si jo želim? Zaradi gotovosti še enkrat pogledam in sama pri sebi rečem: »Zdaj si lepa, spremenjena, enaka za vse: revne, bogate, črne, bele...«

Mogoče boš svoj sijaj obdržala: Delila ga vsem enako! Ne navzemi se človeških navad in ne spremeni se v zlobno tatico, ki krađe, grabi, požira... uniči vse, kar sem jaz spremenila po svoji želji.

LUCIJA KOBAL, 8. a
OŠ Borisa Kidriča Ajdovščina

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJAN

Pospravljanje pridelkov

Jesen je čas sadov in sadove je treba pospraviti. Marsikje imate pri tem veliko zaslugo tudi pionirji. O tem nas prepričujejo naši mladi dopisniki, ki nam v tem jesenskem času iz različnih krajev Slovenije sporočajo o pionirskih delovnih akcijah na njivah, seveda poleg šolskega vrta, pa v sadovnjakih. Kmetje veseli sprejemajo mlado pomoč. Alenka Soban pravi, da so pri nekem kmetu ličkali koruzo. »Bilo je zelo zanimivo,« je napisala. »Ličkanje se je zavleklo pozno v večer. Vmes smo se pogovarjali. Z nami sta bila soseda, starejša občana. Poprosili smo ju, naj nam povesta kaj iz narodnoosvobodilnega boja. Slišali smo že tolikokrat ponovljeno zgodbo, kako so Nemci prihrumeli v vas in kako so jih partizani, ki so se skrivali v seniku, ukanili. Pa je za nas ta zgodba vedno zanimiva. Gospodinja nam je skuhalo čaj in nam ponudila domače pecivo.«

O delovni akciji piše tudi Tatjana Žnidar, ki je s skupino svojih sošolcev pomagala pri kmetu Bornšku v Stranica. Pobirali so jabolka. V hipu je bilo šest vreč polnih. Seveda, malo so si tudi nagajali med seboj, je priznala Tatjana. Sicer pa to ni bila edina njihova letošnja akcija. Pri raznih kmetih so lomili koruzo, pobirali sadje in s tem opravili več kot tisoč ur prostovoljnega dela. Radi pomagajo kmetom, saj vedo, da če kmet ne bi pridelal hrane, je ne bi imeli kje kupiti.

Podobna sporočila nam je poslala tudi Katja Šajnovič iz Bakovcev. Piše o obiranju grozdja in ličkanju pri sosedovih. Pa naj kdo reče, da takšne akcije ne sodijo v prenašanje izročil narodnoosvobodilnega boja. Ne samo, da pri takšnih opravilih mimogrede steče beseda o dogodkih med NOB. Mar ni prav partizanov krasila medsebojna pomoč? Mar niso bili prav zaradi tega močni, ker so eden v drugem našli oporo?

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAMLJAN

Mirovni shod klubovcev OZN

Kot že več let doslej smo se člani kluba OZN tudi letos zbrali na mirovnem shodu, in sicer v Črnomlju. Že zgodaj zjutraj smo se ajdovski in goriški klubovci odpeljali za avtobusom, kajti začetek prve točke – risanje po asfaltu – naj bi bil že ob desetih. Pa se nam ni mudilo, saj je vso pot deževalo in smo vedeli, da risanje odpade.

Ustavili smo se pred šolo. Še vedno je deževalo. Vključili smo se v sprevid. Z vzkliki: »Mi smo vsi za mir, za mir, za mir!« smo prispeli pred kulturni dom. Za vse udeležence mirovnega shoda je bil pretesen. Lep program pa nas je spet razvedril. Nastopala sta mešani in otroški pevski zbor, folklorna skupina Zeleni Jurij, nekaj spodbudnih besed pa nam je spregovoril

tovariš Smole. Na koncu programa so podelili priznanja najboljšim mentorjem in klubom OZN. Po programu smo v osnovni šoli pojedli in se nato odpeljali domov. Popoldanskega nastopa kantavtorjev se nisimo udeležili, ker je razdalja med Ajdovščino in Črnomljem kar velika in bi domov prišli prepozno.

Vreme je bilo res slabo, vendar našega razpoloženja ni pokvarilo. Še se bomo udeleževali mirovnih srečanj, da bi s tem pokazali, da mladi res hočemo mir, in ne vojne, ki jih je toliko po svetu.

LUCIJA BOGATAJ, 8. r
OŠ Boris Kidrič
Ajdovščina

Zanimivosti krškega samostana

Osmošolci smo se pred dnevi odpravili na ekskurzijo v krški samostan. Mnogi sploh nismo vedeli zanj, čeprav je oddaljen od Artiče le nekaj kilometrov. V nekaj mesecih je sprejel že veliko število obiskovalcev iz različnih krajev. Lepo in skrbno obnovljen je sprejel vse, ki so želeli s svojim obiskom počastiti spomin na Dalmatino Bibijo, ki je izšla pred štiristo leti. O njej, njenem avtorju in drugih protestantih smo slišali v zadnjih urah pri slovenskem jeziku, zato nam je ogled izvirne Dalmatinove Bibije, raznih fotokopiranih del protestantskih piscev in živa beseda patra Metoda Jeršina obogatila znanje o začetkih naše književnosti. Zvedeli smo, da je Dalmatin znal hebrejščino, grščino in latinščino. Za prevod Bibije je porabil skoraj deset let. Natisnjena je bila na Nemškem in v sodih pri-

peljana na Slovensko. Dalmatinov učitelj je bil Bohorič, ki mu je tudi veliko pomagal. Naš namen je bil ogled Bibije, razen nje pa smo odkrili še veliko drugih zanimivosti.

Kapucinski samostan v Krškem, ki se je nekoč imenoval Gurcfeid, je bil zgrajen leta 1640, z namenom, da bi razbili protestantsko »trdnjavo«. Kapucini so se oborožili z bogato knjižnico, iz katere so črpali snov za svoje pridige, da bi pridobili čim več vernikov. Knjižnica, ki pomeni še danes za samostan neprecenljivo vrednost, saj šteje okrog 1500 knjig, je lepo ohranjena. Ureja jo prof. Dolar iz Ljubljane. V njej je tudi slovar v sedmih jezikih, ki ga nima nobena knjižnica v Sloveniji. Na platnicah ima majhe figurice iz Sv. pisma in grške mitologije ter kovane železne okraske. Že sam pogled na knjige

zbudi v človeku spoštovanje, da se jih skoraj dotakniti ne upa. Pater Metod nam je prebral tudi odlomek iz pridige Janeza Svetokriškega.

V drugih razstavnih prostorih smo si ogledali še 300 let star zemljevid, 500 let star kip iz lipovega lesa, zanimive portrete Valentina Metzingerja, Andreja Herleina, gluhonemega Janeza Potončnika in brata Tomaža iz Kroke... Razstavljene slike so bile potrebne temeljitega strokovnega dela. Akademskemu slikarju Viktorju Povšetju, mojstru za obnovo slik, je to čudovito uspelo. Danes so slike, kot bi bile nove.

Samostanska zanimivost so tudi inkunabule. Tako se imenujejo, ker so to prve tiskane knjige pred letom 1500.

ALENKA CIZEL, 8. a
nov. krožek, OŠ Artiče

Ponosni smo na vas

Zatiranje, klanje, lakota, taborišča, trpljenje, vsepovsod kri – smrt – pa vendar velika želja – živeti – živeti svobodno – v svobodni domovini – brez tujih krvosov. Svetli ideali – Tito – komunistična partija – življenje – vstaja teptanega naroda – nadčloveški napori – pogum – boj za življenje – žrtve – ZMAGA.

Zmagali ste, ker ste hoteli. Niste mislili nase, mislili ste na druge, na nas. Dali ste nam in mi smo vam hvaležni. Živimo v svobodni in srečni domovini. Ponosni smo na vas, na vaše delo.

Obljubljamo, da bomo živeli in delali tako, kot ste vi začeli, in ne bomo dopustili, da nam kdo vzame mir, svobodo in srečo.

PO Pohorski bataljon
OŠ Borcev Lackovega
odreda
Brezno-Podvelka

Zgrajena je nova telovadnica

Še pred letom dni ni nobeden izmed osnovnošolcev v Braniku pomislil, da bo dočakal dan, ko se bodo odprla vrata nove telovadnice. Zavidali smo učencem drugih šol, ker so imeli lepo urejene telovadne prostore. Sedaj pa mislim, da bo marsikdo zavidal nam.

Velika in ponosna je zrasla zraven šole, v zelo kratkem času, pač, po dolgih obljubah in neštetih prošnjah naših učiteljev in drugih vaščanov. Lepi prostori in nova oprema prijetno presestijo že ob vstopu. Prav ponosni smo bili, ko nas je tovarišica angleškega jezika poklicala k čiščenju. Nič nam ni bilo pretežno! Zavedamo pa se, da bomo morali telovadnico varovati kot svojo lastnino, da bo služila še veliko rodovom, ki se bodo šolali v Braniku. Naši starši je niso imeli, mi smo jo dočakali in veseli smo! Saj tistim, ki bodo v njej telovadili že od prvega razreda naprej ne bo nič novega, postala jim bo vsakdanjost. Mi pa se bomo spominjali bivših ur telovadbe, posebno ob deževnih dneh v jedilnici vrtca, kot grdi sanj.

BARBARA LISJAK, 6. raz.
OŠ Angel Besednjak, Branik

V skladu z določili 4. in 7. člena Pravilnika o podeljevanju priznanja Osvobodilne fronte slovenskega naroda in o delu žirije razpisuje žirija za podeljevanje priznanja Osvobodilne fronte slovenskega naroda republiške konference SZDL Slovenije

30 priznanj Osvobodilne fronte za leto 1985

Priznanje OF je namenjeno posamezniku in organizacijam za njihovo delo in prispevek k dosežkom trajnega pomena pri razvoju socialistične samoupravne družbe, zlasti:

- pri uveljavljanju delovnih ljudi in občanov kot nosilcev odločanja na vseh ravneh,
- za dosežke pri uveljavljanju, krepitvi in razvoju SZDL kot fronte delovnih ljudi in občanov ter njihovih organiziranih socialističnih sil,
- pri uresničevanju ustavno opredeljenih družbenoekonomskih in političnih odnosov na posameznem področju družbenega življenja in dela ter v družbi na sploh, še zlasti pri razvijanju delegatskega sistema in pri uveljavljanju in razvijanju temeljnih samoupravnih skupnosti.

Predlog lahko oblikujejo krajevne in občinske konference SZDL ter konference SZDL v posebnih družbenopolitičnih skupnostih, organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti, vodstva družbenopolitičnih organizacij ter družbene organizacije in društva.

Vsak predlog za podelitev Priznanja OF je predlagatelj dolžan posredovati tudi žiriji za podeljevanje priznanja OF pri občinski konferenci SZDL, ki se mora o predlogu izjasniti in posredovati mnenje žiriji za podeljevanje priznanja OF pri RK SZDL.

Predloge z obrazložitvijo in utemeljitvijo naj predlagatelji posredujejo žiriji za podeljevanje priznanja OF pri RK SZDL Slovenije, Ljubljana, Komenskega 11, **najkasneje do 15. januarja 1985**. Predlogi morajo biti posredovani na posebnih obrazcih, ki so na razpolago pri občinskih konferencah SZDL in konferencah SZDL v posebnih družbenopolitičnih skupnostih.

Žirija za podeljevanje priznanja OF pri RK SZDL Slovenije

Transverzala je drugič premagana

Kolesarji PTT Ljubljana po prihodu na cilj na Trgu revolucije

Pred približno letom dni so kolesarji Janez Kotlušek, Marjan Okorn, Jože Hrovat, Roman in Andrej Grm, Tone Fornezzi-Tof, Zvozne Zanoškar in Tone Urbas, sicer člani kolesarskega društva Rog – Franek, začrtali pot prvi slovenski partizanski kolesarski transverzali. Pot, ki je dolga 500 kilometrov, vodi iz Ljubljane skozi Grosuplje do Luč in potem po dolini Krke do Baze 20, Kočevja, Ribnice, Sodražice, Nove vasi in Loža, Cerknice, Planine, Idrije, Cerknega, Poljanske doline, Škofje Loke, Selške doline do Dražgoše, naprej v Kropo, Radovljico, na Bled, v Bohinj, Pokljuko, Gorenje, na Jesenice, v Begunje, Tržič, mimo Golnika v Cerkle, na Rašico in v Ljubljano.

V začetku maja letos pa je to kolesarsko

transverzalo prvič prevozila tudi skupina aktivnih in upokojenih delavcev organov za notranje zadeve. V karavani so bili Janez Vinkler, Danilo Pertot, Jože Jenič, Jože Mužič, Alojz Erbežnik, Rajko Miketič, Franc Židan, Kostja Virant, Gojko Trtnik, Franc Sablič, Bogdan Bajc, Mitja Vodopivec, Vanja Bregar, Janez Zavrl, Boris Slivnik, Cveto Mole in Peter Šefman.

Sredi septembra je petsto kilometrov dolgo transverzalo v treh dneh prevozila tudi skupina kolesarjev delavcev PTT Ljubljana: Igor Celestina, Bojan Kuder, Sašo Bizjak, Janez Javor, Milan Svetelj, Miha Isop, Vojko Turek in Igor Bajec. Kot so povedali po prihodu v cilj v Ljubljani, se bodo tudi v prihodnje odločili za to pot, čeprav je bila vožnja zelo težka in naporna, vendar prijetna.

Povečati učinkovitost študija

Člani sveta za SLO in DS pri predsedstvu RK SZDL so na torkovi seji namenili največ pozornosti zasnovi razvoja študija na katedri za SLO in DS pri Fakulteti za sociologijo, politologijo in novinarstvo Univerze Edvarda Kardelja. V skoraj tri ure trajajoči razpravi so predstavniki katedre, študentje in uporabniki razgrnili vrsto problemov, ki vplivajo na učinkovitost študija. Predstojnik katedre dr. Tomo Korošec je poudaril, da še vedno ni zadovoljivo rešen problem vpisa v prvi letnik, in da je osip v njem odločno prevelik. Zato bi morali sveti ali komiteji za SLO in DS po občinah bolj pozorno proučiti komu dajejo soglasje za vpis na to študijsko smer. Še vedno nismo razčistili vsega o tem študiju. Nekateri mislijo, da je to družboslovni študij, drugi pa bi želeli iz njega narediti slovensko vojaško akademijo. Po njegovem mnenju je prava pot nekje v sredini. Opozoril je

tudi na preobremenjenost študentov, saj njihov študij dejansko traja deset semestrov, in ne osem, kot določa zakon. Do razkoraka pride zaradi obveznega stažiranja v enotah JLA, po katerem naj bi dobili študentje oficirski čin. To stažiranje je izrično iz osmih semestrov, in če dodamo še absolvetski staž, je študij dolg celih pet let.

Študentje so opozorili, da bi morali analizirati predmetnik in se odpovedati odvečnim stvarim. Povedali so, da imajo študentje na drugih fakultetah za SLO in DS v Jugoslaviji do diplome tudi trinajst izpitov manj kot na ljubljanski. Velike težave so tudi pri zaposlovanju diplomantov, čeprav je večina delovnih mest učiteljev obrambe in zaščite v srednjem usmerjenem izobraževanju neustrezno zasedenih.

Predstavniki uporabnikov pa so menili, da imajo diplomanti pomanjkljivo znanje s

pravnega področja, in da bi morali tej tematiki nameniti več pozornosti. Glede študija ob delu so menili, da se je pokazal kot neučinkovit, in bi morali poskusiti študij iz dela, ki bi dal boljše rezultate. Poudarili so tudi, da je študij ob delu neučinkovit zaradi prevelikega števila diferencialnih izpitov. Pri tem načinu izobraževanja bi morali bolj upoštevati izkušnje višje šole za notranje zadeve.

Ob koncu so člani sveta menili, da so kljub desetletnemu delu katedre težave, vendar se je študijska smer uveljavila v naši družbi. Njeni diplomanti so tako široko družboslovno in obrambno usposobljeni, da ne bi smelo biti težav pri zaposlovanju. Glede nekaterih predlogov, naj bi katedro priključili kakšni drugi fakulteti, so menili, naj ostane na FSPN, vendar ne bi smeli zanemariti drugih oblik povezave znotraj univerze.

Bojan Kuntarič

Srečanje slovenskih »krajišnikov«

Na zboru, ki ga je vodilo delovno predsedstvo pod vodstvom dr. Dušana Vidmarja, so borke in borci poslušali pestro delovno poročilo o 14-letnem delu odbora, sprejeli so pravilnik o nalogah, organiziranosti in poslovanju skupnosti borcev Slovenskega bataljona 1. krajiške brigade, poročilo blagajnika dipl. oec. Janeza Lednika in predsednika nadzornega odbora dipl. inž. arh. Miloša Lapajneto o materialno-financiarnem poslovanju odbora ter predlog programa dela skupnosti borcev za obdobje od 1985. do 1989. leta.

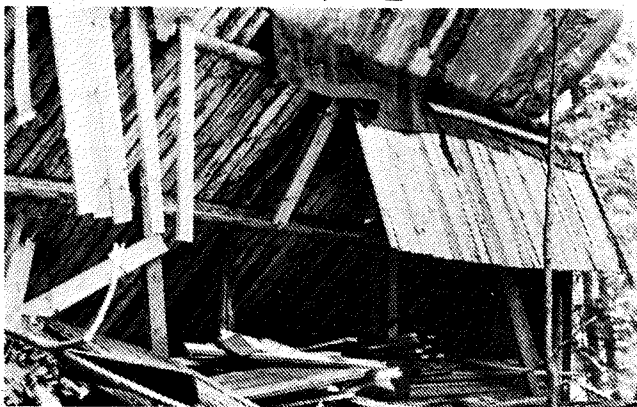
Nato so izvolili nov odbor skupnosti, ki ga ponovno vodi Milan Peroci, nadzorni odbor ter dva praproščaka Jožeta Renarja in Jožeta Živca. Na koncu zbora so najbolj delavnim zunanjim sodelavcem iz Lovasa, Komletincev, Leskovca in Krškega ter najbolj delavnim borkam in borcec podelili knjižna priznanja. Vse borke in borci so sprejeli spominski znak ob 40-letnici ustanovitve bataljona ter značko, ki so jo dobili tudi navzoči gostje. Osnutek spominskega znaka in značke je naredil nekdanji borec dipl. inž. arh. Miloš Lapajne. Borec bataljona akademski slikar Ivan Čobal iz Maribora je, v imenu skupnosti borcev, poklonil osnovni šoli Herojinje Milke Kerin mapo svojih izredno lepih grafičnih listov.

Po zboru je bila proslava 40-letnice ustanovitve bataljona. Predsednik Milan Peroci je opisal njegovo bojno pot v sestavi 1. krajiške brigade in kasneje v 1. jugoslovanski brigadi, formirani v ZSSR ter 1. prekmurski brigadi, torej bojna pot od njegove ustanovitve 26. novembra 1944 v Beogradu do zadnjih bojev 15. maja 1945 v Dravogradu.

Pogrešali smo borke in borce, ki se zaradi slabega zdravja niso mogli udeležiti našega srečanja. Razhajali smo se z željo, da bi se kmalu spet srečali v čim večjem številu.

Milan Peroci

Za ohranitev spomenika

Spomladi 1984 je sneženi plaz uničil komaj obnovljeno partizansko bolnišnico SVPB-SZC I (SLOVENSKO VOJAŠKO PARTIZANSKO BOLNIŠNICO – SEVERO ZAPADNI CENTER), ki je bila na strmem pobočju Veže ob hudourniškem jarku Medvežaku v Robanovem kotu, medtem ko je kuhinja ostala nepoškodovana. Zaradi zgodovinske in turistične pomembnosti bi jo bilo škoda prepustiti propadanju. Zato mislim, da bi se morali pri ohranitvi zgodovinskih objektov vključiti tudi drugi dejavniki, in ne samo ZB NOV in mladina.

Anton Ikovic

Ob prazniku protiletalcev

Praznik artilerijsko-raketnih enot protizračne obrambe, ki so bile ustanovljene pred štiridesetimi leti v Beogradu, so slovesno proslavili tudi v Ilirski Bistrici. O velikem jubileju teh enot naših oboroženih sil, povojnem razvoju in uspehih pri delu je govoril starešina Tomislav Kaličnin. V imenu delovnih ljudi in občanov Ilirske Bistrice je slavljenec pozdravil Marjan Lukančič, član občinske gasilske zveze. Pozdravili pa so jih tudi učenci osnovne šole Tone Tomšič iz Knežaka, ki tesno sodelujejo s protiletalci.

Najboljši enoti v minulem letu so podelili prehodno zastavico in podelili priznanja in značke zgledega vojaka.

P. Nikolič

»Ves svet je moj...«

Težava je le v tem, da je celo že ves svet postal premajhen za tiste, ki živijo v prepričanju, da je vse njihovo, »privatno«, kakor temu pravijo, in da si tega pač ne pustijo vzeti. Ali ni tako že od davnine? Tako je n. pr. zrak splošna dobrina. Voda seveda prav tako. Pa morska obala? Zakaj bi si ne smel vsakdo ob morju postaviti svojega letovišča, saj, kar je splošno, je (predvsem) moje! Kdor prej pride, prej melje! Če ste mi nevoščljivi, samo priznavate, da sem boljši, močnejši, sposobnejši, poklican za to, da zavladam, zavojujem, si prilastim vsaj (za začetek) malo tega sveta, ki je pravzaprav moj. To je vendar v človeški naravi – v zavojevalni, gospodovalni, če hočete »privatniški«, da širi svojo oblast, si ograjuje svojo posest in z napisi: – »Pozor, hudi pes!« – »Vstop prepovedan!«. Zato pa tudi zgodovina pozna Džingiskane, Karle, Aleksandre itd. »Vélike«, Napoleone in navsezadnje seveda Hitlerje ter podobne »privatnike«. Poznamo jih pa tudi mi, saj so nas skušali »privatizirati«, potlačiti, iztrebiti ali »vsaj« zaslužniti kot delovno živino. Ni neznano, da so iz nas kuhali celo milo in izdelovali gnojila iz tistih »survin« v krematorijih.

Prav in lepo je, če kdo more in zagovarja človeško naravo, da izpodbija to obdolžitev ljudi, naših sodobnikov s privatniško dušo ali celo s hunskimi nagnjenji, niti ne kdovekako prikritimi. No, zagovornikov pa je še kar precej. Zagovarjajo tiste, ki so si prilastili splošno dobro, zrak, jo onesnažujejo ali pravzaprav uničujejo. »To je pač nujno, to terja industrijski napredek! Z dragimi čistilnimi napravami bi onemogočili razvoj industrije in s tem splošni razvoj!« Sicer znajo to utemeljevati in uresničevati svoja »napredna« hotenja, kajpak, tako, da vsi drugi ugovori in razlogi ne veljajo nič. Ker velja za zrak zelo uspešno predvsem tisti, ki jo onesnažujejo. Če komu onesnažena voda ne prija, pa si jo naj očisti – njegova stvar! Kdor prej pride, prej melje! Kdor si je prvi prilastil vodo – z morjem vred! – je pač njegov.

Niti s samo zemljo, namreč z rodovitno, tisto, ki nas hrani, kakor smo včasih govorili, ni drugače. Zemlja je pač za to, da jo izkoriščamo. Izkoriščati pa jo kaže kar najbolj donosno. Dokazati je mogoče, da je donosnejše zemljišča pozidati, kakor pa na njih kositi travo ali pridelovati krompir. Donosnejše pa je tudi rodovitno prst prepeljati z vsemi vrstami pogojno strupenimi kemikalijami (herbicidi in z vsemi drugimi »cidi«, z gnojili itd.), kakor pa jo gnojiti z organskim (hlevskim gnojem. Sicer pa bo ta razprava, kaj je donosnejše – n. pr. umreti ali živeti – trajala, dokler bomo razvijali zasebnost, v prepričanju, da je »ves svet moje smetišče« ali da je naša premišnica odlagališče vseh vrst nesnage človeštva. Grdo se sliši, vendar naš sodobnik misli: »Ves svet je moj – sekret!«

efes

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurtirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 700 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35